

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Харківський державний університет
харчування та торгівлі

УКРАЇНСЬКА МОВА
ДЛЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ
I – IV КУРСІВ

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК
За загальною редакцією М. В. Арделян

Харків 2010

УДК 8 08.3-07
ББК 81.2 УКР-9
А-79

Авторський колектив:

М. В. Арделян, С. М. Руденко, Л. Я. Сапожнікова, А. О. Борисова

Рецензенти:

д-р філол. наук, проф. С. В. Ломакович;
канд. філол. наук, проф. О. О. Маленко;
канд. філол. наук, доц. К. Ю. Голобородько;
канд. екон. наук, доц. О. П. Близнюк

Рекомендовано до друку вченою радою ХДУХТ, протокол засідання № від червня 2010 р.

Українська мова для іноземних студентів I – IV курсів [Текст] :
А-79 навч. посібник / М. В. Арделян [та ін.] – Х. : ХДУХТ, 2010. – 311 с.

ISBN

Запропонований навчальний посібник призначено для вивчення української мови іноземними студентами, майбутня спеціальність яких спрямована на вивчення економіки, бухгалтерського обліку та аудиту. Він також може бути корисним для тих, хто вивчає українську мову вперше. Навчальний матеріал, викладений у навчальному посібнику, сприятиме розвитку практичних навичок та вмінь, необхідних для сприйняття мовних структур з використанням їх у зв'язку з комунікативними потребами у навчально-професійній сфері; суттєвому збагаченню запасу економічної лексики.

УДК 8 08.3-07
ББК 81.2 УКР-9

© Арделян М. В., Руденко С. М.,
Сапожнікова Л. Я., Борисова А. О.,
2010

ISBN

© Харківський державний університет
харчування та торгівлі, 2010

ЗМІСТ

Вступ.....	7
Заняття 1. Іменник. Узгодження іменників із залежними словами, формули схвальної відповіді, прохання, питання, рід іменників.	
Тема для бесіди: <i>У кав'ярні.</i>	11
Заняття 2. Розряди іменників за значенням, наголос, склади.	
Тема для бесіди: <i>Економічний факультет Харківського державного університету харчування та торгівлі.</i>	20
Заняття 3. Число іменників, суб'єкт, предикат.	
Тема для бесіди: <i>Навчально-науковий інститут харчових технологій та бізнесу Харківського державного університету харчування та торгівлі.</i>	26
Заняття 4. Відмінювання іменників, відміни іменників.	
Тема для бесіди: <i>Факультет обладнання та технічного сервісу Харківського державного університету харчування та торгівлі.</i>	31
Заняття 5. Відмінювання іменників першої та другої відміни.	
Тема для бесіди: <i>Страви з картоплі, овочів та грибів.</i>	37
Заняття 6. Правопис закінчень в родовому відмінку однини іменників чоловічого роду другої відміни, клична форма іменників другої відміни.	
Тема для бесіди: <i>Виникнення й роль перших банків в історії людства.</i>	48
Заняття 7. Відмінювання іменників третьої та четвертої відміни.	
Тема для бесіди: <i>Функції та операції комерційних банків України.</i>	56

Заняття 8. Невідмінювані іменники, відмінювання імен по батькові, відмінювання прізвищ іменникового типу, способи творення іменників.	63
Тема для бесіди: <i>Монетарна політика</i> .	
Заняття 9. Правопис та відмінювання питомих українських іменників та іменників іншомовного походження.	71
Тема для бесіди: <i>Валютний ринок</i> .	
Заняття 10. Синтаксична роль іменника в реченні.	76
Тема для бесіди: <i>Визначення капіталу банку</i> .	
Заняття 11. Прикметник. Розряди прикметників за значенням, відмінювання прикметників.	83
Тема для бесіди: <i>Види операцій комерційних банків</i> .	
Заняття 12. Відмінювання присвійних прикметників, творення ступенів порівняння якісних прикметників.	93
Тема для бесіди: <i>Фінансові категорії</i> .	
Заняття 13. Синтаксична роль прикметника в реченні, паронімія в прикметниках.	107
Тема для бесіди: <i>Категорія державних фінансів</i> .	
Заняття 14. Числівник. Розряди числівників, відмінювання числівників.	
Тема для бесіди: <i>Суб'єкт господарювання – мале підприємство</i> .	115
Заняття 15. Дробові, збірні, неозначено-кількісні, порядкові числівники; відмінювання складених порядкових числівників; синтаксична роль числівника в реченні.	130
Тема для бесіди: <i>Державний фінансовий контроль</i> .	
Заняття 16. Займенник. Розряди за значенням; відмінювання особових, зворотних, присвійних займенників.	
Тема для бесіди: <i>Цінова політика та методи визначення цін</i> .	147

Заняття 17. Відмінювання вказівних, означальних, 161 питальних, відносних займенників. Тема для бесіди: <i>Гроші як товар</i>	
Заняття 18. Неозначені та заперечні займенники, 171 синтаксична роль займенника. Тема для бесіди: <i>Прибуток підприємства</i>	
Практичне заняття 19. Дієслово. Види дієслова і 179 творення видових форм. Тема для бесіди: <i>Українська народна кухня</i>	
Заняття 20. Перехідні та неперехідні дієслова, стан 193 дієслова, неозначена форма дієслова. Тема для бесіди: <i>Характеристика основних інструментів фінансового ринку</i>	
Заняття 21. Число дієслів; теперішній та минулий час 208 дієслів. Тема для бесіди: <i>Система банківського регулювання</i> . .	
Заняття 22. Майбутній час дієслів, форми 219 майбутнього часу. Тема для бесіди: <i>Економічні цикли</i>	
Заняття 23. Вираження теперішньої, минулої та 230 майбутньої дії за допомогою дієслів недоконаного та доконаного виду, способи дієслів. Тема для бесіди: <i>Котирування валют</i>	
Заняття 24. Дієприкметник (відмінювання, активний 243 та пасивний стан, способи утворення, дієприкметниковий зворот). Тема для бесіди: <i>Необхідність та сутність кредиту</i> .	
Заняття 25. Дієприслівник (ознаки, доконаний та 260 недоконаний вид, способи утворення, дієприслівниковий зворот, безособові дієслівні форми на -но, -то). Тема для бесіди: <i>Гарантійні послуги комерційних банків</i>	

Заняття 26. Прислівник. Вищий і найвищий ступені порівняння прислівників; типи прийменників.	277
Тема для бесіди: <i>Кон'юнктурна теорія грошей українського економіста М.І. Туган-Барановського. ...</i>	
Заняття 27. Частка. Вигук. Сполучник. Частка вираження ставлення до висловлення; вигук вираження почуттів, емоцій, волевиявлення; сполучник: типи, способи вживання.	292 309
Тема для бесіди: <i>Еволюція грошей.</i>	
Використана та рекомендована література.	

ВСТУП

Запропонований підручник призначений для вивчення української мови іноземними студентами майбутня спеціальність яких спрямована на вивчення економіки, бухгалтерського обліку. Він також може бути корисним для тих, хто вивчає українську мову вперше, та для тих іноземних студентів, які вже оволоділи базовою практичною граматику української мови і лексичним мінімумом у межах 1500-2000 одиниць. Підручник базується на принципах активної комунікації, практичної спрямованості, країнознавчої інформативності. Зміст лексичного і граматичного матеріалу підручника відповідає вимогам програми, рекомендованої Міністерством освіти і науки України.

Матеріал підручника дібрано з метою поглибити набуті іноземними студентами знання з лексики та граматики української мови під час першого етапу навчання у вищих навчальних закладах; забезпечити вміння спілкуватися з носіями мови, а також можливості отримувати фахові знання засобами мови, яку вивчають, брати участь у суспільному житті іноземної країни; готувати студентів до роботи з оригінальним текстом середньої складності та забезпечує подальше сприйняття й розуміння оригінальної

фахової літератури. Навчальний матеріал, викладений у підручнику, сприятиме розвитку практичних навичок та вмінь, необхідних для сприйняття мовних структур з використанням їх у зв'язку з комунікативними потребами у навчально-професійній сфері; суттєвому збагаченню запасу економічної лексики. На активне засвоєння української мови іноземними студентами спрямовано практичні завдання, які формують здатність самостійно опрацьовувати лексико-граматичний матеріал, уміння прокоментувати науковий текст професійного спрямування, побудувати монологічне або діалогічне висловлювання. Лексичний матеріал підручника передбачає обговорення низки таких тем, як: «Еволюція грошей», «Прибуток підприємств», «Гарантійні послуги комерційних банків», «Кон'юнктурна теорія грошей українського економіста М.І. Туган-Барановського» тощо.

Специфікою адресування підручника пояснюється внесення до нього текстів, які дозволять краще адаптуватися в українськомовному середовищі («У кав'ярні», «Приготування кави як напою», «Економічний факультет Харківського державного університету харчування та торгівлі», «Факультет

обладнання та технічного сервісу», «Українська народна кухня», «Страви з картоплі, овочів та грибів»).

Як інформативну базу для текстового матеріалу використано сучасні підручники та періодичні видання з економіки, бухгалтерського обліку.

Навчальний матеріал поділено на 27 занять.

Кожне заняття має граматичну частину (тренувальні вправи для закріплення граматичного матеріалу, кількість яких є достатньою для роботи як в аудиторії, так і вдома); лексичну частину (тематично підібрані тексти та відповідні діалоги, які сприятимуть розвитку зв'язного мовлення, виробленню навичок успішної комунікації на запропоновані теми, а також обов'язковий для запам'ятовування лексичний мінімум); блок мовного етикету, що допоможе студентам краще адаптуватися в українськомовному середовищі; теми для бесіди.

Матеріали підручника можна використати під час читання та розроблення курсів «Українська мова як іноземна» на I – IV курсах для іноземних студентів, майбутня спеціальність яких спрямована на вивчення економіки, бухгалтерського обліку, різних форм навчання, а також порівняльних курсів підручників, словників, розмовників; для створення різноманітних комп'ютерних

навчальних програм; під час викладання іноземцям спецкурсів із культури мовлення, лексикології, загального та порівняльного мовознавства; у лінгводидактиці вищої школи для розробки методики української мови як іноземної.

Автори підручника висловлюють щире подяку рецензентам: доктору філологічних наук, професору С.В. Ломакович (кафедра журналістики, Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна); кандидату філологічних наук, професору О.О. Маленко (кафедра української мови ХарРІНАДУ при Президентові України), кандидату філологічних наук, професору К.Ю. Голобородьку (кафедра української мови, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди); кандидату економічних наук, доценту О.П. Близнюк (кафедра фінансів Харківського державного університету харчування та торгівлі).

ЗАНЯТТЯ 1

Морфологічний матеріал: іменник, узгодження іменників із залежними словами, формули схвальної відповіді, прохання, питання, рід іменників.

Тема для бесіди: *У кав'ярні.*

Іменник – повнозначна частина мови, що має значення предметності, вираженої у формах роду, числа і відмінка. Іменники відповідають на питання *хто?* або *що?* У реченні іменник, у першу чергу, позначає суб'єкт та об'єкт дії. Наприклад, у реченні: ***Студент*** конспектує ***лекцію***. іменник *студент* називає суб'єкт дії, а іменник *лекція* – об'єкт.

Зверніть увагу на питання й відповіді на них.

Хто це? Це декан.

Хто це? Це друзі.

Хто це? Це Олég.

Що це? Це будинок.

Що це? Це факультет.

Що це? Це прапор.

Завдання 1

Визначте, в якому рядку слова відповідають на питання *хто?* або *що?*

1. Два, подвійний.
2. Овоч, овочерізка.
3. Свіжий, свіжо.
4. Льодина, льодовий.
5. Комп'ютер, комп'ютеризувати.

Завдання 2

Прочитайте текст, запам'ятайте значення виділених слів.

У кав'ярні

- Дóброго дня! Я хóчу замóвити чáшечку кáви.
- Бóдь лáска! Ось мeню́. Обирайте кáву на влáсний смак.
- Менí смакує чóрна натурáльна кáва сорту ара́біка.
- Саме з цього сорту ми готуємо кáву по-турецьки, кáву з прянощами, кáву «А́фрика», кáву «Ара́вія». Асортимéнт має приємно вразити Вас!
- Дякую! Я ви́ршив замóвити кáву по-турецьки.
- Дóбре! Ва́ше замóвлення бóде ви́конане. Ви п'єте кáву з цукром?
- Так!
- Дозво́льте запропонува́ти солодо́щі: тiстечка, торти, цукерки, морозиво.
- Дякую! Дóбре, я, ма́буть, замóвлю тiстечко „Наполео́н”.
- Ось Ва́ше замóвлення. Смачно́го!

– Дійсно, *вишуканий* смак. Дякую! Скільки я маю *сплатити*?

– Заходьте до нашої *кав'ярні*! У нас Ви можете посмакувати *кавовими гарячими* та *охолодженими коктейлями*. На все добре!

– До побачення! Обов'язково зайдіть.

Завдання 3

Сформулюйте *прохання*, поставте *питання*, *запропонуйте* в зазначеній ситуації.

Зразок:

Попросіть меню.

– *Будь ласка, дайте мені меню!*

У кав'ярні

- 1) замовте чашечку кави;
- 2) замовте цукру до кави;
- 3) замовте шматочок торта до кави;
- 4) замовте тістечко „Медовик” до кави;
- 5) запитайте про ціну однієї чашечки кави;
- 6) запитайте про асортимент кави;
- 7) запропонуйте приятелям приєднатися до Вашого столу;
- 8) запропонуйте дівчині тістечко за її смаком;
- 9) подякуйте за смачну каву;
- 10) подякуйте за смачний торт;
- 11) похваліть чашки для кави: скажіть, що вони красиві;
- 12) похваліть інтер'єр кав'ярні: скажіть, що тут затишно та привітно;
- 13) подякуйте за обслуговування;
- 14) попрощайтесь з офіціантом;
- 15) скажіть офіціанту, що Ви ще обов'язково зайдете до цієї кав'ярні.

Завдання 4

Продовжте речення, використайте *іменники* для довідок у запропонованому порядку, узгодьте їх із залежними словами.

1. Заходьте до нашої 2. Я хочу замовити кави.
3. Ви п'єте каву з? 4. З арабіка ми готуємо каву по-турецьки. 5. Ваше буде незабаром виконане. 6. Офіціант приніс на замовлення два шматочки 7. Це тістечко чудове на 8. У кав'ярні відвідувачам було запропоновано різноманітні 9. Відвідувачі вдячно потісли руку 10. Для приготування смачного необхідно використовувати натуральні вершки. 11. До складу „Наполеон” входить заварний крем. 12. Таке різноманітне є гордістю кав'ярні. 13. Над працювали талановиті дизайнери.

Слова для вставки: кав'ярня, чашка, цукор, сорт, замовлення, торт, смак, коктейль, офіціант, морозиво, тістечко, меню, інтер'єр.

Завдання 5

Ознайомтеся за таблицею з різними типами означальних конструкцій з іменником *кава*, складіть з ними речення за таким зразком:

Ми купили в магазині каву в зёрнах.

Ми замовили в кав'ярні каву чорну по-варшавськи.

Різні типи означальних конструкцій з іменником *кава*

одно- компонентні	дво- компонентні	трикомпонентні та чотирикомпонентні
<i>кава в зёрнах</i>	<i>кава чорна по- варшавськи</i>	<i>кава чорна із зёрен ячменю і моркви</i>

<i>ка́ва ме́лена</i>	<i>ка́ва розчи́нна з верши́ками</i>	<i>ка́ва чо́рна охоло́джена з вишне́вим со́ком</i>
<i>ка́ва гранульо́вана</i>	<i>ка́ва італі́йська бі́ла</i>	<i>ка́ва чо́рна охоло́джена з апелсьи́новою це́дрою</i>
<i>ка́ва розчи́нна</i>	<i>ка́ва холо́дна вані́льна</i>	
<i>ка́ва декофеїнізо́вана</i>	<i>ка́ва зби́та холо́дна</i>	
<i>ка́ва ароматизо́вана</i>	<i>ка́ва з сиропом з полуни́ці</i>	
<i>ка́ва африка́нська</i>	<i>ка́ва з ко́ренів лопуха́</i>	

Завдання 6

Прочитайте текст. Перекажіть його зміст.

Приготування кави

Ме́лена ка́ва втрачає аромат значно раніше, ніж ка́ва в зёрнах. Тільки за умови швидкого використання одразу можна змолоти упаковку кави.

Важливо, щоб зёрна кави під час помолу не нагрівались. Найкраще упоратися з таким завданням можуть кавомолки з регулятором ступеня помолу, призначені для напівавтоматичного приготування кави.

Існує кілька «золотих правил» для одержання смачної кави:

- для приготування кави необхідно використовувати тільки свіжу, холодну, некип'ячену воду;
- некип'ячена вода сприяє збереженню аромату та відсутності гіркоти;
- кавоварки мають бути абсолютно чистими, бо залишки кави та жмиху від попереднього приготування негативно впливають на смак одержаного напою;
- посуд необхідно використовувати з такого матеріалу, щоб не відбувалося акумуляції запахів та змішування їх з ароматом кави;
- каву не бажано довго зберігати в теплі, бо втрачається аромат.

Рід іменників

У сучасній українській мові будь-який іменник (за винятком тих, що вживаються тільки в множині) обов'язково належить до певного роду:

- а) чоловічого (*рафіна́д, ро́зчин, сир, паштéт, гарбу́з*);
- б) жіночого (*селéра, карто́пля, ка́ша, мо́рква, солони́сть, соло́дкість*);
- в) середнього (*яйце́, суфле́, пюре́, желе́, какао́, безе́, насі́ння, варéння*).

Увага! Оскільки в українській мові багато іменників, що означають предмети, які складаються з двох частин, то

їхній рід умовно називають парним (*окуляри, брюки, ножиці, ворота, двері*).

Умовним вважається також спільний рід, до якого належать іменники як жіночого, так і чоловічого роду (*староста, трудяга, бідняга, Франко, Федькович, Шура, Саша, Валя, Женья*).

Рід аббревіатур визначається за формою опорного іменника словосполучення (*ХДУХТ* – чоловічого роду, оскільки опорним словом є іменник чоловічого роду, – *Харківський державний університет харчування та торгівлі*, *ХДАТОХ* – жіночого роду, оскільки опорним словом є іменник жіночого роду, – *Харківська державна академія технології та організації харчування*).

Завдання 7

З'ясуйте, в якому рядку іменники не розрізняються за родами.

1. Лінії, джінси.
2. Карпати, танці.
3. Береги, обличчя.
4. Канікули, ковзані.
5. Очі, чоботи.

Завдання 8

Вкажіть, у якому рядку обидва іменника жіночого роду?

1. Лиси́ця, воро́на.
2. Товари́ш, канікули.
3. Таксі́, со́ло.
4. Бі́ль, шимпанзе́.

Завдання 9

Вкажіть, у якому рядку обидва іменника чоловічого роду.

1. Гордість, Сибір.
2. Сніг, грамати́ка.
3. По́верх, коридо́р.
4. Сміли́вість, честь.

Завдання 10

Вкажіть, у якому рядку обидва іменника спільного роду.

1. Ожи́на, жнива́.
2. Перчи́на, гороши́на.
3. Соба́ка, доли́на.
4. Поли́н, воло́шка.
5. Нероба́, калі́ка.

Завдання 11

Визначте рід іменників:

університе́т, інститу́т, Оде́са, Ха́рків, Рі́вне, коли́бри, суфле́, кава, кака́о, буря́к, борщ, перець, часни́к, бази́лик, шафра́н, майора́н, асафети́да, ма́са, ніж, піч, вентиля́тор, конве́ктор, НДІ, СТО, АТС, печери́ця, опе́ньок, гри́б, задава́ка, ледацю́га, калі́ка.

Завдання 12

Визначте рід іменників.

Заповніть таблицю за зразком:

Чоловічий рід	Жіночий рід	Середній рід
помол	кава	молоко

Кавова́рка, запа́х, вода, кафе́, жми́х, арома́т, ложечка, ча́шка, блю́дце, гіркота́, напі́й, порці́я, сма́к, посу́д, пропорці́я, помол, зерно́, матеріа́л, упако́вка, тепло́.

Завдання 13

Прочитайте виразно назви рецептів чаю та чайних напоїв, слідкуйте за вимовою звуків [ч], [ш], [щ]. Складіть

діалог, в якому є повна схвальна відповідь на поставлене питання.

Зразок:

– *Вам смакує королівський чайний пунш?*

– *Так, мені смакує королівський чайний пунш!*

- 1) Крюшон з фруктами та чаєм.
- 2) Чай з ігристим вином.
- 3) Чай з кардамоном.
- 4) Чай з морозивом та ківі.
- 5) Чай з льодом.
- 6) Чай з порічками.
- 7) Чай по-мадрідськи.
- 8) Чай по-монгольськи.
- 9) Чай по-російськи.
- 10) Чай по-хельсинськи.
- 11) Чай-фіз.
- 12) Чайні драглі з манго.
- 13) Чайне морозиво.
- 14) Чайний грог.
- 15) Чайний коктейль з бананами.
- 16) Чайний лікер.
- 17) Чайний пунш по-японськи.
- 18) Чайний фліп з чорною смородиною.
- 19) Шотландський чай.

Увага! Вивчіть слова й словосполучення

Брейк-кава	Break-coffee
Брейк-чай	Break-tea
Кав'ярня	Café, coffee house
Кафе	Café
Кетчуп	Ketchup
Консоме	Consommé
Ресторан	Restaurant

Титестер	Teatester
Фуршет	Stand-up meal (party)
Чипси	Chips
Шейкер	Shaker

ЗАНЯТТЯ 2

Морфологічний матеріал: розряди іменників за значенням, наголос, склади.

Тема для бесіди: *Економічний факультет Харківського державного університету харчування та торгівлі.*

Розряди іменників за значенням

1) іменники з конкретним значенням, що позначають матеріально виражені предмети (*о́кіст, відва́р, мигда́ль*), та іменники з абстрактним значенням, що виражають властивості, якості, дії, що сприймаються мисленням (*класифіка́ція, сінтез, ана́ліз*);

2) загальні назви, що іменують усі однорідні предмети (*борц, стра́ва, компо́т*), і власні іменники – назви окремих одиничних предметів: прізвища, імена, по батькові, географічні та астрономічні назви, назви центральних установ, організацій, вищих посад, свят, книг, журналів, газет тощо (*Украї́на, Ха́рків, Шевче́нко, Васи́ль, Марі́я*);

3) назви істот, що відповідають на питання *хто?* (*ка́чка, інді́чка, сви́ня*) і назви неістот, що відповідають на питання *що?* (*яловичина́, смета́на*);

4) збірні іменники, що іменують узагальнену сукупність поєднаних за певною ознакою предметів (*кори́ння, садові́на, горо́дина*) та одиничні іменники, що означають найменшу частку певної сукупності (*пишо́ніна, горо́шина*).

Увага!

Категорія істот і неістот у граматиці не цілком збігається з логічним уявленням про органічний і неорганічний світ. Наприклад, назви рослин (*буря́к, горо́шок, часні́к*), назви сукупності осіб (*наро́д, на́товп, полк*), назви мікроорганізмів (*мікроб́, бакте́рія*), а також слова *ембріо́н, за́родок* вважаються неістотами. Назви померлих (*покі́йник, мрець, небі́жчик*), назви міфічних істот (*русалка, лісовик, домовик*) у мовній практиці сприймаються як живі істоти. Граматично назви істот і неістот розрізняються у знахідному відмінку: перші (іменники чоловічого роду) мають у знахідному відмінку однини форму родового відмінка (*відвари́в пі́вня, спі́йма́в сома́*), другі (неістоти) – форму називного відмінка (*узя́в со́ус, прині́с сиро́н*).

Завдання 1

З'ясуйте, у якому рядку іменники – конкретні назви.

1. Чароді́й, магі́я.
2. Кава́, ріше́ння.
3. Собака́, лі́д.
4. Телеві́зор, лю́дство.

Завдання 2

У якому рядку іменники є збірними назвами?

1. Кані́кули, птахі́.
2. Гі́лки, ді́ти.
3. Дітвора́, лю́дство.
4. Срі́бло, студенти́.
5. Раді́сть, любові́.

Завдання 3

Вкажіть, у якому рядку іменники належать до назв неістот?

1. Друг, лі́стя.
2. Зима́, кни́га.
3. Бабу́ся, ма́ти.
4. Охоро́нець, я́блука.
5. Дити́на, учени́ця.

Завдання 4

Визначте, до яких розрядів за значенням належать іменники:

апарату́ра, лі́стя, коло́сся, пі́р'я, студенти́ство, мо́лодь, бідно́та, молоко́, ячмі́нь, а́грус, шипши́на, боро́шно, м'ясо́, сало́, хлі́б, сметана́, цуко́р, сі́ль, кни́га, Дніпро́, Ки́їв, ву́лиця, проспеќт, прову́лок, майдан, Полта́ва, Коцю́бинський, Карпати́, калина́, вода́.

В офіційно-діловому та розмовному стилях мовлення досить часто зустрічаються конструкції з кількісними

сполученнями. Порядок слів у них відповідає комунікативній меті висловлювання. Наприклад: *На зборах групи більшість присутніх погодилася з прийнятим рішенням.* (Зверніть увагу на суб'єктно-предикатні відношення в конструкції: *Більшість присутніх погодилася*, а не *погодилися*). *Сукупність екзаменаційних оцінок впливає на стипендію.* (Зверніть увагу на суб'єктно-предикатні відношення в конструкції: *Сукупність екзаменаційних оцінок впливає*, а не *впливають*).

Завдання 5

Прочитайте й обговоріть текст, зверніть увагу на незнайомі слова та словосполучення.

Економічний факультет Харківського державного університету харчування та торгівлі

На факультеті працюють висококваліфіковані педагоги, які виховують, навчають студентів, проводять науково-дослідницьку роботу. Вони публікують підручники, монографії, навчальні посібники, наукові статті, тези, довідники.

У науково-дослідницькій роботі активну участь беруть студенти. За відмінне навчання, значні успіхи у вивченні дисциплін, а також наукову роботу та участь у громадському житті студенти факультету одержують стипендії Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України та інші.

Студентська молодь радо бере участь у таких святах, як: „Дебют”, „Останній дзвоник”, „КВК”, „Перлина університету”, „День кафедри”.

Є всі належні умови для занять спортом, що сприяє бадьорості та оздоровленню.

На факультеті здійснюється підготовка бакалаврів, спеціалістів, магістрів за державним замовленням та на контрактних умовах за спеціальностями: «Економіка підприємств», «Міжнародна економіка», «Маркетинг» тощо.

В університеті є можливість навчатися в аспірантурі за спеціальністю «Економіка торгівлі та послуг».

Професорсько-викладацький колектив співпрацює з *промисловими та торговельними підприємствами, банківськими установами* Харкова й інших регіонів України, що є базовими для стажування викладачів, проходження студентами виробничих видів практики.

Система освіти на економічному факультеті підвищує шанси випускників на працевлаштування та успішну ділову кар'єру.

Завдання 6

Напишіть та прокоментуйте значення слів і словосполучень, визначте розряди іменників:

факультет, педагог, робота, підручник, монографія, довідник, навчання, посібник, наука, стаття, тези, відмінник, життя, стипендія, дебют, перлина, кафедра, клуб, фахівець, виставка, комп'ютер, клас, оранжерея, торгівля, підприємство, практика, студент, випускник.

Завдання 7

Прочитайте слова, виділені курсивом у завданні 18, поставте до них питання *хто? що?*

Завдання 8

Запишіть у дві колонки назви істот і неістот:

українець, брат, сестра, викладач, аудиторія, клас, педагог, тези, відмінник, наука, перлина, викладацька, випускник, доповідь, довідник.

Зразок:

Хто це?	Що це?
<i>Це студентка Олесья.</i>	<i>Це підручник.</i>

Завдання 9

Прочитайте слова, розбийте їх на склади:

товариш, завдання, лекція, практика, семінар, підручник, факультет, декан, університет, сестра, викладач, словник, монографія, студентка, студент, гуртожиток, зошит, олівець, навчання, читання, слово, словосполучення, розклад, оголошення, запрошення, привітання, аудиторія, перлина, дебют, зустріч, стаття, доповідь, Україна, Харків, Київ, Пекін, Кіото, Ірак, Іран, Туркменія.

Завдання 10

Запишіть слова та словосполучення і поставте в них наголос, прочитайте.

Харківський державний університет харчування та торгівлі, Міністерство науки та освіти, технологічний факультет, товарознавчий факультет, факультет обладнання та технічного сервісу, аудиторія, студент, колега, товариш, пан, пані, панове, ректорат, декан, деканат, викладач, доцент, професор.

Увага! Вивчіть слова й словосполучення

Аудиторія	Lecture hall
Викладач	Lecturer
Декан	Dean
Деканат	Dean's office
Доповідь	Report
Доцент	Associate professor
Економічний факультет	Economics faculty

Монографія	Monograph
Обліково-фінансовий факультет	Accounting and Finance faculty
Проректор	Vice-rector
Професор	Professor
Ректор	Rector
Ректорат	University administration/ rector's office
Словник	Dictionary
Старший викладач	Assistant professor
Тези	Theses
Товарознавчий факультет	Merchandising faculty
Факультет менеджменту	Management faculty
Факультет обладнання та технічного сервісу	Faculty of equipment and technical service
Харківський державний університет харчування та торгівлі	Kharkiv state University of Food technology and Trade

ЗАНЯТТЯ 3

Морфологічний матеріал: число іменників, суб'єкт, предикат.

Тема для бесіди: *Навчально-науковий інститут харчових технологій та бізнесу Харківського державного університету харчування та торгівлі.*

Число іменників

Більшості іменників української мови властива співвідносність двох чисел:

а) однини (*сік, помідор, кухар*);

б) множини (*соки, помідори, кухарі*);

Залежно від наявності форм числа іменники поділяються на три групи:

а) іменники, яким властива однина й множина (*виделка – виделки, піч – печі, ніж – ножі*);

б) іменники, що вживаються тільки в однині (*оцет, цукор, кутя, віск, пино, мед, молоко, насіння, солонина, солодкість, шпик, селера, брутто, нетто, Харків, Петро, Китай, Індія, Еквадор*);

в) іменники, що вживаються тільки в множині (*вісівки, вершки, солодоці, консерви, пахоці, кошти, фінанси*).

Завдання 1

У якому рядку іменники мають форму тільки однини?

1. Зошит, сорочка.
2. Пустеля, ріка.
3. Зірка, загадка.
4. Бетон, цукор.
5. Слива, липа.

Завдання 2

У якому рядку іменники мають форму тільки множини?

1. Лінощі, веселощі.
2. Романи, сестри.
3. Гімалаї, вулиці.
4. Вишні, лелеки.
5. Міста, долини.

Завдання 3

Визначте число іменників. Підкресліть іменники, які можуть мати форму однини й множини.

Хліб, каша, молоко, сметана, кісень, вуглець, дріжджі, канікули, гроші, фінанси, ресурси, кошти, надра, копальни, віла, граблі, терези, ваги, кліщі, соти, шахи, Суми, Ромні, Прилуки, дебати, вибори, консерви, глина, золото, вино, масло, срібло, пожитки, парфуми, аромат, смак, Іван, Марія.

Завдання 4

Прочитайте текст, зверніть увагу на незнайомі слова та словосполучення. Перевірте їхнє значення за словником.

Навчально-науковий інститут харчових технологій та бізнесу Харківського державного університету харчування та торгівлі

Навчально-науковий інститут дає освіту за багатьма спеціальностями: „Технологія харчування”, „Технологія хліба, кондитерських, макаронних виробів і харчоконцентратів”, „Технологія зберігання, консервування та переробки плодів і овочів”, „Технологія зберігання, консервування та переробки м'яса”, „Технологія зберігання, консервування та переробки молока”. Підготовка здійснюється за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавра, спеціаліста, магістра.

Діє навчально-науковий консультаційний центр, в якому здійснюється підготовка кадрів за 17 професіями, надаються консультаційні послуги підприємствам ресторанного господарства та торгівлі.

Навчально-науковий інститут має одну з найпотужніших в університеті матеріально-технічну базу, науково-дослідницькі лабораторії, наукові школи.

Пріоритетними напрямками досліджень, які активно розвиваються науковцями, є раціональне використання сировини, залучення до технологічного циклу виробництва продукції нетрадиційних видів сировини, дослідження

властивостей харчових добавок, розробка продукції лікувально-профілактичного призначення тощо.

Багато уваги приділяється розвитку міжнародних зв'язків з науковими закладами та виробничими корпораціями Європи, а саме: Польщі, Іспанії, Франції.

Успішно розвивається співпраця з вітчизняними та закордонними партнерами.

Студенти навчально-наукового інституту одержують міцні знання, які необхідні їм у майбутній професії.

Завдання 5

Дайте відповіді на питання за текстом завдання 4.

- 1) Це Які спеціальності тут можна отримати? 2) За якими рівнями здійснюється підготовка студентів? 3) Це навчально-науковий консультативний центр. Які послуги він надає? 4) Науковці навчально-наукового інституту проводять різноманітні дослідження. Які це дослідження? 5) Це студенти. Які знання вони одержують в університеті?

Завдання 6

Перекажіть текст "Навчально-науковий інститут харчових технологій та бізнесу Харківського державного університету харчування та торгівлі".

Завдання 7

Прочитайте речення. Визначте форму числа виділених іменників.

- 1) Зустріч зі *студентом*. Зустріч зі *студентами*.
- 2) Цього року відкрито економічний *факультет*. На *факультетах* навчається багато студентів.
- 3) Державний *університет* розташований у центрі міста. Українські *університети* дають глибокі знання студентам.
- 4) Це науково-дослідницька *лабораторія*. Там науково-дослідницькі *лабораторії*.
- 5) Тут проводиться цікава *робота*. Кращі *роботи* студентів було відзначено преміями.

6) Він *магістр*. Вони *магістри*.

Завдання 8

Поставте іменники у формі множині. Прочитайте. Зверніть увагу на наголос.

Факультет, спеціальність, технологія, бакалавр, магістр, спеціаліст, центр, професія, послуга, ресторан, база, лабораторія, наука, школа, напрямок, вид, добавка, зв'язок, розробка, університет, декан, методист, науковець, професор, заклад, студентка, студент, викладач, підручник, довідник, кабінет, викладацька, цикл, словник, книга, товариш, друг, група, деканат, секретар, розклад, диплом, керівник, куратор.

Завдання 9

Напишіть речення, поставивши іменники у формі множини. Визначте предикат.

1) Декан, методист 2) Студент, студентка 3) Товариш 4) Викладач, куратор 5) Професор, керівник 6) Науковець 7) Підручник, довідник, словник 8) Магістр, спеціаліст 9) Друг

Слова для вставки: працюють, слухають, відповідають, говорять, допомагають, досліджують, лежать, навчаються, повторюють.

Завдання 10

Напишіть прості речення. Використайте слова для довідки: *група, студент, розклад, професор, секретар, книга, бакалавр, декан, куратор*. **Визначте суб'єкт.**

1) працює. 2) відповідає. 3) висить. 4) запитує. 5) записує. 6) лежить. 7) відповідає. 8) слухає. 9) читає.

Увага! Вивчіть слова й словосполучення

Бакалавр	Bachelor
Диплом	Diploma
Дипломна робота	Qualifying paper

Довідник	Reference book
Доктор наук	Doctor of Science
Кафедра	Department
Керівник дипломної роботи	Qualifying paper manager
Керівник курсової роботи	Term paper
Куратор	Academic supervisor
Лаборант	Laboratory assistant
Методист	Methodologist, resource specialist
Науковець	Scientist
Науково-навчальний інститут	Academic and scientific institute
Професія	Profession
Розклад	Schedule
Секретар	Secretary
Технологія	Technology
Школа	School

ЗАНЯТТЯ 4

Морфологічний матеріал: відмінювання іменників, відміни іменників.

Тема для бесіди: *Факультет обладнання та технічного сервісу Харківського державного університету харчування та торгівлі.*

Відмінок іменників

Категорія відмінка виявляється в формах словозміни. У сучасній українській мові – шість відмінків, кожен із яких має своє питання:

Відмінки	Скорочення	Питання	Приклади
Називний	Н.	хто? що?	<i>факультет</i>
Родовий	Р.	кого? чого?	<i>факультет-у</i>
Давальний	Д.	кому? чому?	<i>факультет-у</i>
Знахідний	З.	кого? що?	<i>факультет</i>
Орудний	О.	ким? чим?	<i>факультет-ом</i>
Місцевий	М.	(на, у) кому? (на, у) чому?	(на) <i>факультет-і</i>
Кличний	К.		<i>факультет-е</i>

Увага! Граматичною особливістю української мови є наявність сьомого відмінка – кличної форми. Кличну форму мають лише іменники жіночого й чоловічого роду, що означають назви істот, а також неістот у випадках їх уособлення.

Відміни іменників

За характером відмінкових закінчень іменники поділяються на чотири відміни:

– до **I відміни** належать іменники чоловічого, жіночого і спільного роду, які в називному відмінку однини мають закінчення **-а**, або **-я**: *піна, повёрхня, котлѐта, суддѝа, сирота́, Мико́ла*;

– до **II відміни** належать:

а) іменники чоловічого роду, що в називному відмінку однини мають основу на приголосний (*студѐнт, економі́ст, техно́лог, мѐнеджер*), на **-й** (*ма́гній, ка́лій, край*), закінчення **-о** (*ба́тько, Петро́*);

б) іменники середнього роду на **-о** (*м'я́со, моро́зиво, са́ло*), на **-е** (*плечѐ, місце*), на **-я** (*опрі́снення, життѝа, звур́дження*), крім тих, які набувають у непрямих відмінах суфіксів **-ат, -ят, -ен**;

– до **III відміни** належать іменники жіночого роду, які в називному відмінку однини мають чисту основу на приголосний (*піч, швидкі́сть, мідь*);

– до **IV відміни** належать іменники середнього роду на **-а, -я**, які набувають у родовому, давальному й місцевому відмінках однини та в усіх відмінках множини суфіксів **-ат, -ят, -ен** (*теля́ – теля́ти, гуся́ – гуся́ти, курча́ – курча́ти, ім'я́ – і́мені, плѐм'я – плѐмені*), та іменник жіночого роду *ма́ти*, що ма́є в непрямих відмінках та у формі множини суфікс **-ер** (*ма́ти – матері́, матеря́ми*).

Завдання 1

З'ясуйте, у якому рядку іменники не належать до жодної відміни.

1. Труси́, зві́рі.
2. Очі́, ві́кна.
3. Штани́, окуля́ри.
4. Со́коли, сани́.
5. Лижі́, ко́ні.

Завдання 2

Прочитайте текст, зверніть увагу на виділені слова та словосполучення. Запишіть їх, визначте іменники.

*Факультет обладнання та технічного сервісу
Харківського державного університету харчування та
торгівлі*

За роки існування факультету обладнання та технічного сервісу підготовлено багато знавців своєї справи.

Факультет цілком задовольняє зростаючі потреби харчової промисловості, торгівлі та ресторанного бізнесу.

Наукові дослідження логічно пов'язані з навчальною програмою. Для допитливих студентів створено всі умови. Кращі з них є учасниками наукових гуртків, посідають призові місця в олімпіадах, конкурсах. Результати їхньої творчості стають своєрідною „родзинкою” бакалаврських та та магістерських дипломних робіт.

Спеціалізовані лабораторії постійно модернізуються, поповнюються експериментальні стенди для дослідження нових напрямків галузі.

Провідні науковці факультету разом із талановитими студентами, аспірантами працюють над такими проблемами: удосконалення процесів, апаратів, обладнання харчових виробництв і розробка прогресивних технологій переробки сільськогосподарської сировини; наукове обґрунтування та розробка прогресивних процесів

для виробництва смажених кулінарних виробів; дослідження процесів сушіння харчової сировини; вивчення стану води в харчових продуктах тощо.

Завдання 3

Прочитайте речення. Напишіть питання до виділених іменників.

1) Ми навчаємося в *університеті*. 2) Тут знаходяться *студенти*. 3) Вони розмовляли з *аспірантами*. 4) Це спеціалізовані *лабораторії*. 5) Ми спостерігали за *дослідженнями*. 6) Вони добре знають свою *справу*. 7) Молодь бере участь в роботі *гуртків*. 8) Викладачі проводили *олімпіаду*. 9) Ми досліджуємо *сушіння* харчової сировини. 10) На *стендах* відображено результати *навчання*. 11) Результати *досліджень* будуть опубліковані.

Завдання 4

Напишіть запропоновані іменники у називному відмінку множини. Поставте наголос.

Факультет, викладач, студент, студентка, професор, процес, апарат, дослід, кафедра, розклад, науковець, конкурс, олімпіада, аспірант, лабораторія, аудиторія, словник, довідник, підручник, програма, стенд, сировина, виріб, продукт.

Завдання 5

Прочитайте іменники. Зверніть увагу на зміну наголосу в називному відмінку множини.

Словник – словни́кі, сло́во – слова́, оліве́ць – олівці́, вода́ – во́ди, товари́ш – товари́ші, фахіве́ць – фахівці́, знаве́ць – знавці́, місто – міста́, село – села́, о́зеро – о́зера, кілим – килими́, тарі́лка – тарі́лки, слуха́ч – слухачі́, дощ – дощі́, сир – сири.

Завдання 6

Напишіть подані іменники в знахідному відмінку однини та множини.

Зразок: *аспіра́нт – аспіра́нта, аспіра́нтів.*

Аудиторія, науковець, промовець, олівець, кімната, рукопис, олімпіада, конкурс, продукт, секретар, лабораторія, родзинка, гурток, учасник, блюдо, слово, озеро.

Завдання 7

Дайте відповіді на питання і запишіть їх.

Зразок: *Кого зустрів викладач? (студенти). – Викладач зустрів студентів.*

1) Кого зустрів студент? (викладач). 2) Що Ви читаєте? (підручник). 3) Кого запитує декан? (магістр). 4) Кого вітає Ольга? (товариш). 5) Що відвідує слухач (заняття). 6) Що тримає науковець? (рукопис). 7) Кого вони розуміють? (друзі). 8) Що слухають друзі? (лекція). 9) Що виконують Олег та Ірина? (завдання). 10) Кого бачили лаборанти? (Оксана).

Завдання 8

Розподіліть іменники за відмінами. Визначте категорію роду.

Годинник, повітря, вода, телевізор, друг, будинок, відмінок, іменник, староста, завдання, слухач, економіст, менеджер, піна, котлета, батько, Петро, кіно, Харківщина, кафе, сіль, школа, курча, ягня, їжа, тинь, Дніпро, буря, прізвище.

Увага! Вивчіть слова й словосполучення

Галузь	Branch, field, sphere
Експеримент	Experiment
Інженерна механіка	Engineering mechanics
Модернізація	Modernization, upgrading
Навчальна програма	Curriculum
Наукові дослідження	Scientific research
Обладнання	Equipment
Ресторанний бізнес	Restaurant business
Сервіс	Service

Сільськогосподарська сировина	Agricultural raw material
Спеціальність	Speciality
Технічний сервіс	Technical service
Фах	Speciality, occupation
Харчова промисловість	Food industry

ЗАНЯТТЯ 5

Морфологічний матеріал: відмінювання іменників першої та другої відміни.

Тема для бесіди: *Стра́ви з карто́плі, о́вочів та грибі́в.*

Відмінювання іменників I відміни

Залежно від того, на який приголосний (м'який, твердий чи шиплячий) закінчується основа, іменники I відміни поділяються на три групи:

- тверду;
- м'яку,
- мішану.

До **твердої** групи належать іменники з основою на твердий приголосний (крім шиплячого) із закінченням **-а**: *ю́шк-а, ма́с-а, шкíр-а, цукéрк-а, стра́в-а, робу́ст-а.*

До **м'якої** групи належать іменники з основою на м'який приголосний із закінченням **-я**: *олі́-я, ку́л-я, інвести́ці-я, Ілл-я́, судд-я́, а́кці-я.*

До **мішаної** групи належать іменники з основою на шиплячий приголосний і закінченням **-а, -я**: *та́ці-я, діж-а́, гірчі́ц-я, гру́ш-а, пше́ніц-я*.

ВРАЗКИ ВІДМІНЮВАННЯ

Іменники І відміни. Тверда група

	Однина	Множина
Н.	<i>стра́в-а</i>	<i>стра́в-и</i>
Р.	<i>стра́в-и</i>	<i>страв-Ø</i>
Д.	<i>стра́в-і</i>	<i>стра́в-ам</i>
З.	<i>стра́в-у</i>	<i>стра́в-и</i>
О.	<i>стра́в-ою</i>	<i>стра́в-ами</i>
М.	(на, у) <i>стра́в-і</i>	(на, у) <i>стра́в-ах</i>
К.	<i>стра́в-о</i>	<i>стра́в-и</i>

Іменники І відміни. М'яка група

	Однина		Множина	
Н.	<i>пове́рхн-я</i>	<i>олі́-я</i>	<i>пове́рхн-і</i>	<i>олі́-ї</i>
Р.	<i>пове́рхн-і</i>	<i>олі́-ї</i>	<i>пове́рхонь-Ø</i>	<i>олі́й-Ø</i>
Д.	<i>пове́рхн-і</i>	<i>олі́ї</i>	<i>пове́рхн-ям</i>	<i>олі́ям</i>
З.	<i>пове́рхн-ю</i>	<i>олі́ю</i>	<i>пове́рхн-і</i>	<i>олі́ї</i>
О.	<i>пове́рхн-ею</i>	<i>олі́єю</i>	<i>пове́рхн-ями</i>	<i>олі́ями</i>
М.	(на) <i>пове́рхн-і</i>	(на, в)	(на) <i>пове́рхн-ях</i>	(на, в) <i>олі́ях</i>

		<i>олі́ї</i>		
К.	<i>пове́рхн-е</i>	<i>олі́є</i>	<i>пове́рхн-і</i>	<i>олі́ї</i>

Іменники І відміни. Мішана група

	Однина		Множина	
Н.	<i>та́ц-я</i>	<i>гру́ш-а</i>	<i>та́ц-і</i>	<i>гру́ш-і</i>
Р.	<i>та́ц-і</i>	<i>гру́ш-і</i>	<i>та́ць-Ø</i>	<i>гру́ш-Ø</i>
Д.	<i>та́ц-і</i>	<i>гру́ш-і</i>	<i>та́ц-ям</i>	<i>гру́ш-ам</i>
З.	<i>та́ц-ю</i>	<i>гру́ш-у</i>	<i>та́ц-і</i>	<i>гру́ш-і</i>
О.	<i>та́ц-ею</i>	<i>гру́ш-ею</i>	<i>та́ц-ями</i>	<i>гру́ш-ами</i>
М.	(на) <i>та́ц-і</i>	(на, у) <i>гру́ш-і</i>	(на) <i>та́ц-ях</i>	(на, у) <i>гру́ш-ах</i>
К.	<i>та́ц-е</i>	<i>гру́ш-е</i>	<i>та́ц-і</i>	<i>гру́ш-і</i>

Увага! Іменники твердої групи І відміни утворюють кличну форму за допомогою закінчення **-о**: *Алі́н-о, Лари́с-о, Мари́н-о, Світла́н-о, Оле́н-о, Мико́л-о, коле́г-о, ма́м-о, доне́чк-о*.

Іменники м'якої групи І відміни у кличній формі мають закінчення **-е (-є)**: *не́н-е, провідни́ц-е, Мари́-є, На́ст-е, Лі́лі-є, Анастасі́-є, Євдокі́-є, Євгені́-є*. Закінчення **-ю** утворює кличний відмінок іменників м'якої групи, що означають жіночі здрібніло-пестливі імена: *А́с-ю, А́л-ю, Е́л-ю, Лі́л-ю, О́л-ю, Га́л-ю, Та́н-ю, Ле́с-ю, Ори́с-ю, Же́н-ю, бабу́с-ю*.

Зверніть увагу на чергування приголосних *з, к, х* у давальному, місцевому відмінках однини:

сва́ха – сва́сі, Ри́га – Ри́зі, папу́га – папу́зі, соба́ка – соба́ці, нога́ – нозі́, триво́га – триво́зі, рука́ – руці́, ху́стка – ху́стці, бідола́ха – бідола́сі.

Завдання 1

Вкажіть, у якому рядку іменники не належать до I відміни твердої групи?

1. Свина, білка.
2. Сторінка, біржа.
3. Доброта, віра.
4. Вишивка, бійка.
5. Помилка, бригада.

Завдання 2

Виберіть рядок іменників I відміни, в яких у давальному і місцевому відмінках однини приголосні *з, к, х* не чергуються.

1. Бурлу́к, злу́ка.
2. Мішечок, пісо́к.
3. Ланцю́г, Ри́га.
4. Нога́, рука́.

Відмінювання іменників II відміни

Іменники II відміни також поділяються на три групи:

- твердо;
- м'яку;
- мішану.

До **твердої** групи належать:

а) іменники чоловічого роду на твердий приголосний (за винятком тих, основа яких закінчується на шиплячий) та на **-о** (*пирі́г, холоди́льник, морози́льник, харчови́к, об'є́м, сиро́п, ба́тьк-о*); деякі на **-р** (*мі́ксер, узва́р, бле́ндер, відва́р, кухова́р, кашова́р, куліна́р, ку́хар, база́р, футля́р, сир, жир, сувені́р, дире́ктор, пухи́р, пролета́р, школя́р, скля́р*);

б) іменники середнього роду на **-о** (*ма́сл-о, м'я́с-о, са́л-о, молок-о́, моро́зив-о*).

До **м'якої** групи належать:

а) іменники чоловічого роду на м'який приголосний та на **-й** (*насті́й, пе́рець, мигда́ль*); деякі на **-р** (*ку́хар, вага́р*);

б) іменники середнього роду на **-е** (крім тих, основа яких закінчується на шиплячий) – *яйц-е́, кільц-е́, се́рц-е*, а також іменники на **-я** (крім тих, що набувають при відмінюванні суфіксів **-ат, -ят, -ен**) – *сма́женн-я, лу́щенн-я, солі́нн-я, консервува́нн-я*.

До **мішаної** групи належать:

а) іменники чоловічого роду на шиплячий (*осві́тлювач, змішу́вач, ніж, кулі́ш, гуля́ш*), деякі на **-р**;

б) іменники середнього роду на **-е** з основою на шиплячий (*плеч-е́, я́вищ-е*).

ЗРАЗКИ ВІДМІНЮВАННЯ

Іменники II відміни. Чоловічий рід.

Тверда група

	Однина		Множина	
Н.	<i>в'иріб-∅</i>	<i>струк-∅</i>	<i>в'ироб-и</i>	<i>струк-и</i>
Р.	<i>в'ироб-у</i>	<i>струк-а́</i>	<i>в'ироб-ів</i>	<i>струк-ів</i>
Д.	<i>в'ироб-у, -ові</i>	<i>струк-у́</i>	<i>в'ироб-ам</i>	<i>струк-ам</i>
З.	<i>в'иріб-∅</i>	<i>струк-∅</i>	<i>в'ироб-и</i>	<i>струк-и</i>
О.	<i>в'ироб-ом</i>	<i>струк-ом</i>	<i>в'ироб-ами</i>	<i>струк-ами</i>
М.	(на, у) <i>в'ироб-і, -ові</i>	(на, у) <i>струк-у́, -ові, -ці</i>	(на, у) <i>в'ироб-ах</i>	(на, у) <i>струк-а́х</i>

Іменники II відміни. Чоловічий рід.

М'яка група

	Однина		Множина	
Н.	<i>настій-∅</i>	<i>кухар-∅</i>	<i>насто-ї́</i>	<i>кухар-ї́</i>
Р.	<i>насто-ю</i>	<i>кухар-я</i>	<i>насто-їв</i>	<i>кухар-їв</i>
Д.	<i>насто-ю</i> <i>(-еві)</i>	<i>кухар-ю (-еві)</i>	<i>насто-ям</i>	<i>кухар-ям</i>
З.	<i>настій-∅</i>	<i>кухар-я</i>	<i>насто-ї́</i>	<i>кухар-їв</i>
О.	<i>насто-єм</i>	<i>кухар-ем</i>	<i>насто-ями</i>	<i>кухар-ями</i>
М.	(у) <i>наст- ої́</i>	(на) <i>кухар-і, -еві</i>	(у) <i>насто-ях</i>	(на) <i>кухар-я́х</i>

Завдання 3

Поставте подані нижче іменники в давальному та орудному відмінках однини. Поясніть, чому одні з них мають закінчення *-ові, -ом*, другі *-еві, -ем*, а треті – *-єві, -єм*?

Борщ, суп, блендер, ніж, буфет, стіл, стілець, гарнір, горщик, салат, келих, кухлик, фужер, хліб, сир, краб, омар, лимон, настій, коньяк.

Іменники II відміни. Чоловічий рід.

Мішана група

	Однина	Множина
Н.	<i>гуляш-Ø</i>	<i>гуляш-і</i>
Р.	<i>гуляш-у</i>	<i>гуляш-ів</i>
Д.	<i>гуляш-у, -еві</i>	<i>гуляш-ам</i>
З.	<i>гуляш-Ø</i>	<i>гуляш-і</i>
О.	<i>гуляш-ем</i>	<i>гуляш-ам</i>
М.	(на, у) <i>гуляш-і</i>	(на, у) <i>гуляш-ах</i>

Іменники II відміни. Середній рід.

Тверда група

	Однина	Множина
Н.	<i>масл-о</i>	<i>масл-а</i>
Р.	<i>масл-а</i>	<i>масел-Ø</i>
Д.	<i>масл-у</i>	<i>масл-ам</i>

З.	<i>ма́сл-о</i>	<i>ма́сл-а́</i>
О.	<i>ма́сл-ом</i>	<i>ма́сл-а́ми</i>
М.	(у, на) <i>ма́сл-і</i>	(на, у) <i>ма́сл-а́х</i>

Іменники II відміни. Середній рід.

М'яка група

	Однина		Множина	
Н.	<i>яйц-е́</i>	<i>сма́женн-я</i>	<i>яйц-я</i>	-
Р.	<i>яйц-я́</i>	<i>сма́женн-я</i>	<i>яєць-Ø</i>	-
Д.	<i>яйц-ю́, -е́ві</i>	<i>сма́женн-ю</i>	<i>яйц-ям</i>	-
З.	<i>яйц-е́</i>	<i>сма́женн-я</i>	<i>яйц-я</i>	-
О.	<i>яйц-е́м</i>	<i>сма́женн-ям</i>	<i>яйц-ями</i>	-
М.	(у, на) <i>яйц-і́</i>	(у, на) <i>сма́женн-і</i>	(у, на) <i>яйц-ях</i>	-

Іменники II відміни. Середній рід.

Мішана група

	Однина	Множина
Н.	<i>плеч-е́</i>	<i>плеч-і́</i>
Р.	<i>плеч-а́</i>	<i>плеч-е́й</i>
Д.	<i>плеч-у́</i>	<i>плеч-а́м</i>
З.	<i>плеч-е́</i>	<i>плеч-і́</i>

О.	<i>плеч-ём</i>	<i>плеч-ами</i>
М.	(на, у) <i>плеч-і</i>	(на, у) <i>плеч-ах</i>

Завдання 4

Розкажіть про свій сніданок, обід або вечерю, використовуючи такі слова:

чай, кава, молоко, сік, вода, кефір, йогурт, хліб, печиво, паштет, багет, булка, тістечко, сир, салат, зелень, масло, каша, суп, рис, картопля, м'ясо, риба.

Зразок: *Сьогодні на сніданок я приготував собі ..., пив ..., їв ...*

Завдання 5

Прочитайте текст. Поясніть значення виділених слів та словосполучень, зверніть увагу на їх правопис.

Страви з картоплі, овочів та грибів

Для приготування таких страв застосовують різні способи теплового оброблення – *варіння, припускання, смаження, тушкування, запікання*. Харчова цінність *овочевих страв* обумовлена високим умістом у них *вітамінів, вуглеводів та мінеральних солей*, легко засвоюваних і необхідних організмові людини. *Ароматичні та барвні речовини*, які містяться в овочах, надають стравам смаку, збуджують *апетит*, різноманітять харчування.

Підготовлені *обчищені* овочі зберігають накрітими вологою *серветкою* або *рушником*. *Нарізувати* овочі слід перед приготуванням – це запобігає втраті вітамінів.

Для кращого зберігання вітаміну С овочі під час варіння необхідно опускати в *киплячу воду* й варити в закритій *посудині* при незначному *кипінні*. *Відвар* використовують для приготування *супів* або *соусів*.

Тушковані овочі корисніші від варених, бо після тушкування розчинні речовини залишаються в овочах, поліпшуючи їхні смакові властивості.

У смажених овочів краще зберігаються ароматичні й смакові речовини. Овочі – сирі й варені – смажать із малою кількістю жиру або у фритюрі. Перед смаженням жир необхідно доводити до температури 150-160⁰ С. Овочі обсмажують доти, доки з усіх боків утвориться рівномірна рум'яна кірочка. Якщо після появи добре підсмаженої кірочки овочі недостатньо м'які, їх досмажують в духовій шафі.

Завдання 6

Провідмініуйте іменники, визначте, до якої відміни вони належать.

Страва, варіння, припускання, тушкування, запікання, вітамін, апетит, гірчиця, холодильник, кухар, перець.

Завдання 7

Напишіть речення за зразком: *Вони говорили про (вечеря).* – *Вони говорили про вечерю.*

1) Студенти вивчали матеріал про користь (вітамін). 2) Викладач розповідав про дослідження (сировина). 3) Студенти писали творчу роботу про приготування (соуси). 4) Друзі читатимуть про (фахівець). 5) Олег Іванович говоритиме про (смаження). 6) Неохідно подбати про (серветка, ложка, виделка). 7) Вони читали про барвні (речовина). 8) Товариші запитували про (страва). 9) Декан знає про перенесення практичних (заняття).

Завдання 8

Дайте відповіді на питання за зразком:

– *Ви навчаєтесь в університеті?* – *Так, я навчаюсь в університеті.*

1) Ви готуєте страви з овочів? 2) Ви знаєте про процеси варіння, припускання, смаження, тушкування, запікання? 3) Вам розповідали про ароматичні та барвні речовини? 4)

Вони знають про користь вітамінів? 5) Вони використовують відвари для приготування соусів або супів? 6) Вона накриває обчищені овочі вологою серветкою або рушником? 7) Вона готує овочі в закритому посуді? 8) Вона досмажує овочі в духовій шафі? 9) Вони смажать овочі з невеликою кількістю жиру? 10) Він споживає овочі? Він знає про харчову цінність овочів?

Увага! Вивчіть слова й словосполучення

Відвар	Decoction
Вітаміни	Vitamins
Вуглеводи	Carbohydrates
Гарнір	Garnish
Гриби	Mushrooms
Гуляш	Goulash
Духова шафа	Oven
Кухар	Cook, chef
Масло	Butter
Овочі	Vegetables
Олія	Oil
Смаження	Frying
Соус	Sauce, gravy
Страва	Dish, course
Суп	Soup
Таця	Tray
Узвар	Stewed fruit, compote
Холодильник	Refrigerator
Цукерка	A sweet
Яйце	Egg

ЗАНЯТТЯ 6

Морфологічний матеріал: правопис закінчень в родовому відмінку однини іменників чоловічого роду другої відміни, клична форма іменників другої відміни.

Тема для бесіди: *Виникнення й роль перших банків в історії людства.*

Закінчення *-а (-я)* та *-у (-ю)* в родовому відмінку іменників чоловічого роду II відміни

1) Закінчення *-а (-я)* мають іменники, що означають:

а) назви осіб або істот (*техно́лог-а, куліна́р-а, ку́хар-я, меха́нік-а*);

б) персоніфіковані назви предметів і явищ (*Ві́тр-а, Моро́з-а, Доц-а́*);

в) назви населених пунктів (*Ки́єв-а, Ха́рков-а, Черво́ного Лима́н-а*);

г) назви конкретних, виразно окреслених предметів (*ду́б-а, олі́вц-я́*);

д) назви мір, місяців, днів, числових понять і науково-технічних термінів (*ме́тр-а, бе́резн-я, понеде́лк-а, карбо́ванц-я, си́нус-а*);

е) назви будівель, приміщень, різних споруд (*хлів-а, вестибю́л-я, коридо́р-а, сара́-я, млин-а́, бліндаж-а́*, але: *вокза́л-у, да́х-у, пала́ц-у, за́л-у, університе́т-у*);

е) назви танців та ігор (*ва́льс-а, футбо́л-а*).

2) **Закінчення -у (-ю)** мають групи іменників, що означають:

а) назви речовин, маси, матеріалу (*ме́д-у, во́ск-у, со́к-у, піск-у́, грані́т-у*, але: *вівс-а́, хлі́б-а*);

б) назва збірних понять (*хо́р-у, ансам́бл-ю, взво́д-у, ліс-у, по́лк-у і полк-а́, сто́л-у і стол-а́*, але з суфіксами – закінчення **-а**: *садк-а́, чагарник-а́, дубняк-а́*);

в) назви установ, закладів, організацій (*інститу́т-у, клуб-у*);

г) назви явищ природи (*ві́тр-у, сні́г-у, дощ-у́, моро́з-у*);

д) назв почуттів (*жа́л-ю, бо́л-ю, гні́в-у*);

е) назви процесів, станів, властивостей, формацій, явищ суспільного життя, абстрактних понять, що не увійшли до першої рубрики (*ру́х-у, льо́т-у, хіст-у, про́грес-у, капіталі́зм-у, міні́мум-у*);

е) власні географічні назви, крім назв населених пунктів (*Аму́р-у, Бу́г-у, Кавка́з-у, Алта́-ю, Ельза́с-у*, але: *Інгульц-я́, Дніпр-а́*).

Увага! Деякі іменники чоловічого роду в родовому відмінку однини можуть мати паралельні закінчення **-а (-я), -у (-ю)**. Це залежить від наголосу або від значення іменника. Наприклад, *мост-а́* і *мо́ст-у*, *стол-а́* і *сто́л-у*, *двор-а́* і *дво́р-у*, *папе́р-а* (документа) і *папе́р-у* (матеріалу), *ка́мен-я* (однієї штуки) і *ка́мен-ю* (матеріалу), *ли́ст-а́* (написаного) і *ли́ст-у* (на дереві), *листопа́д-а* (місяця) і *листопа́д-у* (пори опадання листя).

Завдання 1

Виберіть рядок, у якому іменники в родовому відмінку залежно від значення можуть мати закінчення **-а (-я)** або **-у (-ю)**.

1. По́яс, топа́з.
2. Аме́тис, ча́вун.
3. Алюмі́ній, папі́р.
4. Діама́нт, гра́нат.
5. За́мок, ка́мінь.

Завдання 2

Виберіть рядок, у якому іменники II відміни у родовому відмінку однини мають закінчення **-у (-ю)**.

1. Цу́кор, ме́д.
2. Ти́ждень, уче́нь.
3. Ри́к, би́к.
4. Оліве́ць, квадра́т.
5. Зо́шит, ключ.

Завдання 3

Прочитайте текст. Випишіть іменники II відміни чоловічого роду твердої групи, визначте їхнє закінчення в родовому відмінку **-а (-я)** чи **-у (-ю)**.

Органолептичні показники відіграють вирішальну роль у виборі продукції покупцем. Вони можуть відповідати вимогам споживачів, що склалися, або змінюватися з урахуванням появи нових рецептур. Обов'язковою умовою успішної реалізації кулінарної продукції є задоволення смаків споживачів. Тому виробник продукції зобов'язаний контролювати ці показники.

Такі органолептичні показники, як зовнішній вигляд, форма, колір, прозорість оцінюються за допомогою органів зору; консистенція, щільність, еластичність оцінюються за допомогою дотику (натискання); запах, аромат – за допомогою органів нюху.

Закінчення іменників II відміни у кличній формі

	Іменники	Приклади
-у	– твердої групи (у тому числі з суфіксами -ок, -ик, -енк(о), -к(о) ;	<i>батьк-у, Луганськ-у, сінк-у, Петрєнк-у, коник-у, Шальк-у'</i>
	– іншомовні імена з основою на -z, -к, -х ;	<i>Людвіг-у, Джек-у, Марк-у, Фрідріх-у</i>
	– деякі іменники мішаної групи з основою на шиплячий приголосний (крім ж)	<i>товариш-у, читач-у, слухач-у, викладач-у, глядач-у</i>
-ю	– м'якої групи	<i>лікар-ю, кра-ю, кон-ю,</i>

		<i>Юрі-ю, Кост-ю</i>
-е	– безсуфіксні іменники твердої групи	<i>орл-е, сокол-е, друж-е, Богдан-е</i>
	– іменники м'якої групи із суфіксом -ець (-ць)	<i>хлопч-е, молодч-е (але бійц-ю, знавц-ю)</i>
	іменники твердої групи із суфіксами -ист, -ор, -тор, -атор, -ер, -ир	<i>радист-е, ректор-е, професор-е, режисер-е, командир-е</i>
	– деякі іменники мішаної групи (в тому числі власні назви) з основою на ж, ч, ш, дж і загальні назви на р, ж	<i>сторож-е, столяр-е, Довбуш-е, Вуж-е, Вуячич-е, Джордж-е, маляр-е</i>
	– прізвиська прикметникового походження на -ів (-їв), -ов, -ев (-єв), -ин, -ін (-їн) при звертанні можуть мати як кличну форму із закінченням -е , так і форму називного відмінка	<i>Щоголев-е – Щоголів-Ø, Голосієв-е – Голосіїв-Ø, Глібове – Глібов-Ø, Тургенєв-е – Тургенєв-Ø, Пушкін- – Пушкін-Ø, Ільїн-е – Ільїн-Ø, Бородін-е – Бородін-Ø</i>
	Географічні назви з	<i>Києв-е, Харков-е</i>

<p>зазначеними суфіксами мають закінчення -е</p>	
---	--

Увага! 1. Якщо звертання складається з двох загальних назв, то перше слово вживається в кличній формі, а друге – або в кличній формі, або в називному відмінку: *па́н-е ре́ктор-е (ре́ктор-Ø), доброді́-ю секретар́-ю (секретар́-Ø)*.

2. У звертаннях, що складаються з загальної назви й прізвища, в кличному відмінку стоїть тільки загальна назва: *па́н-е Стоя́н, доброді́-ю Іваничу́к*.

Завдання 4

Поставте подані іменники в кличній формі:

куха́р, інже́нер, виклада́ч, студе́нт, ре́ктор, доце́нт, профе́сор, учи́тель, адво́кат, Грицько́, Гриць, коле́га, уче́нь, бра́т, дру́г, па́н, Богу́н, па́н Петро́, Андрі́й, доброді́й Га́йдаї, Микола́їв, Чу́гуїв, Черні́гів, Ха́рків, школя́р, громадя́нин, чолові́к, велете́нь, секретар́, міся́ць, покупе́ць, спожива́ч, виробні́к.

Завдання 5

Прочитайте текст, зверніть увагу на виділені слова та словосполучення, визначте іменники.

Виникнення й роль перших банків в історії людства

З розвитком ринкової економіки виникає потреба в створенні фінансової інфраструктури, яка включає фінансові ринки та фінансово-кредитні інститути, що обслуговують їхнє існування. Центральною ланкою при цьому є банки, які відіграють провідну роль у стабілізації фінансової системи, обслуговуванні грошового обігу, забезпеченні суб'єктів господарювання кредитними засобами. Міжнародний і вітчизняний досвід свідчать про

те, що стан банківської системи є індикатором стану всієї економіки.

Історія не лишила достатньо повних відомостей про те, коли виникли банки, які операції вони виконували, що впливало на їхній розвиток.

За свідченнями істориків, перші банківські операції виконували і окремі особи, і деякі церковні установи, що концентрували значні грошові та матеріальні ресурси. У давніх святилищах накопичувалась велика кількість грошей. Храми були надійним місцем для зберігання цінностей. Саме через це вони стали своєрідними банківськими установами.

Перші банкіри незабаром зрозуміли, що накопичені грошові багатства лежать без руху в той час, як від них можна було б одержувати користь, віддаючи їх у тимчасове користування або відкриваючи самостійні торговельні й ремісничі підприємства. Заставою при цьому були кораблі й товари, а в окремих випадках - будинки, коштовні камені й навіть раби.

Завдання 6

Поясніть правопис відмінкових закінчень родового відмінка однини іменників другої відміни.

Банку, економіста, іституту, кредиту, обігу, суб'єкта, банкіра, ресурсу, споживача, досвіду, індикатора, розвитку, історика, сектора, заліку, Харкова, долара, університету, іменника, студента, іспиту, екзамену, Андрія, директора, факультету.

Завдання 7

Прочитайте й запам'ятайте спільнокореневі слова:

економіка – економіст, банк – банкір, декан – деканат, ректор – ректорат, історія – історик, екзамен – екзаменатор - екзаменування, читати – прочитати – читання, кредит – кредитор – кредитування.

Завдання 8

Напишіть питання до виділених іменників.

1) Тут працює *банкiр*. 2) Це *банк*. 3) Ми зустрілися з *економiстом*. 4) Мої друзі одержали *кредит*. 5) Студенти слухали *декана*. 6) Необхідно готуватися до *заліку*. 7) До Харкова прибули *туристи*. 8) Викладач написав завдання для *студентів*. 9) Андрій склав *іспит*. 10) Це кабінет *директора*.

Завдання 9

Поставте іменники в кличному відмінку однини. Поясніть їх правопис.

Ректор, професор, викладач, студент, лікар, друг, товариш, батько, син, Харків, Петро, Андрій, Людвіг, учитель, Іваненко.

Завдання 10

Напишіть речення за зразком, використайте слова *цей, той, наш, мій, хороший, новий, старий* у потрібній формі.

Зразок: Ми були у ... друга. – Ми були у нашого друга.

1) Це ... банк. 2) Ми були у ... друга. 3) Вони готувалися до ... заліку. 4) Кабінет ... ректора. 5) До нас приїхали ...студенти. 6) Тут лежить ... книга. 7) Відповідає ... студентка. 8) Звіт підготував ... економіст. 9) Про справи розповідали ...банкіри. 10) Необхідно підтримати ...довіру до банків. 11) Наші студенти зрозуміли ... програму. 12) До ... споживачів підійшов директор.

Увага! Вивчіть слова й словосполучення

Банк	Bank
Банківські операції	Banking transaction
Банківські установи	Banking institution
Банкір	Banker
Гроші	Money
Економіка	Economy
Економіст	Economist

Застава	Security interest
Кредит	Credit
Кредитор	Creditor
Кредитування	Crediting
Фінансові ринки	Financial markets
Цінності	Valuables

ЗАНЯТТЯ 7

Морфологічний матеріал: відмінювання іменників третьої та четвертої відміни.

Тема для бесіди: *Функції та операції комерційних банків України.*

Відмінювання іменників III відміни

Іменники III відміни в родовому, давальному й місцевому відмінках однини та називному і кличному множини мають закінчення **-і**. В орудному відмінку ці іменники мають закінчення **-ю**, перед яким відбуваються такі зміни:

Звук основи	Зміна	Приклади
приголосний, крім губних та р , після голосного	подовження, що на письмі передається подвоєнням літер	<i>сілл-ю, тінн-ю, ста́лл-ю, мі́цц-ю, га́лузз-ю, мі́дд-ю, дро́жж-ю, пі́чч-ю</i>

приголосний губний <i>б, п, в,</i> <i>м, ф</i> або <i>р</i>	тверда вимова, що на письмі передається через апостроф	<i>ма́тір'-ю, кро́в'-ю,</i> <i>любо́в'-ю, О́б'-ю</i> (рікою)
---	---	--

Увага! Подвоєння не відбувається при збігу приголосних у кінці основи: *вість* – *ві́ст-ю*, *повість* – *по́віст-ю*, *відвёртість* – *відвѐртіст-ю*, *радість* – *ра́діст-ю*, *фальш* – *фа́льш-ю*, *ста́рість* – *ста́ріст-ю*, *напа́сть* – *напа́ст-ю*.

Особливості відмінювання іменника *ма́ти* такі: 1) поява в непрямих відмінках цього іменника суфікса *-ер (-ір)*, 2) закінчення *-ів* у родовому відмінку множини, що відрізняється від типового закінчення *-ей* в інших іменників цієї відміни.

Зразки відмінювання іменників III відміни

	Однина		Множина	
Н.	<i>піч-∅</i>	<i>сіль-∅</i>	<i>печ-і</i>	<i>сол-і</i>
Р.	<i>печ-і</i>	<i>сол-і</i>	<i>печ-ей</i>	<i>сол-ей</i>
Д.	<i>печ-і</i>	<i>сол-і</i>	<i>печ-ам</i>	<i>сол-ям</i>
З.	<i>піч</i>	<i>сіль-∅</i>	<i>печ-і</i>	<i>сол-і</i>
0.	<i>пічч-ю</i>	<i>сол-і</i>	<i>печ-ами</i>	<i>сол-ями</i>

М.	(у, на) <i>печ-і</i>	(на, у) <i>сол-і</i>	(у, на) <i>печ-ах</i>	(на, у) <i>сол-я́х</i>
----	----------------------	-------------------------	-----------------------	------------------------

Н.	<i>швидкість</i>	<i>мат-и</i>	<i>швидкост-і</i>	<i>матер-і</i>
Р.	<i>швидкост-і</i>	<i>матер-і</i>	<i>швидкост-ей</i>	<i>матер-ів</i>
Д.	<i>швидкост-і</i>	<i>матер-і</i>	<i>швидкост-ям</i>	<i>матер-ям</i>
З.	<i>швидкість- ∅</i>	<i>маті-р</i>	<i>швидкост-і</i>	<i>матер-ів</i>
0.	<i>швидкіст-ю</i>	<i>матір'-ю</i>	<i>швидкіст- ями</i>	<i>матер- я́ми</i>
М.	(на, у) <i>швидкост-і</i>	(на, у) <i>матер-і</i>	(на, у) <i>швидкост-ях</i>	(на, у) <i>матер-я́х</i>

Увага! У кличному відмінку іменники III відміни мають закінчення *-е*: *любóв-е, радóст-е, рóзкош-е*. Такі форми вживаються переважно в поезії та фольклорних текстах.

Завдання 1

Виберіть рядок, у якому іменники належать до III відміни.

1. Лисеня́, вовченя́.
2. Лоша́, стілець.
3. Цуценя́, топо́ля.
4. Порося́, хліб.
5. Сіль, піч.

Особливістю відмінювання іменників IV відміни є те, що в однині форми знахідного відмінка збігаються з формами називного (*бачу хлоп'я, згадав ім'я*), а в множині форми знахідного відмінка збігаються з формою родового, якщо іменники позначають істот (*году́ю курча́т, порося́т*), та називного, якщо іменники позначають неістот (*прига́дую імена́*), хоча також можливе використання форми називного відмінка, коли йдеться про тварин (*пасу́ теля́та, козеня́та*).

Зразки відмінювання іменників IV відміни

	Однина		Множина	
Н.	<i>ягн-я́</i>	<i>ім'-я́</i>	<i>ягня́т-а</i>	<i>іме́н-а́</i>
Р.	<i>ягня́т-и</i>	<i>іме́н-і, ім'-я́</i>	<i>ягня́т-Ø</i>	<i>іме́н-Ø</i>
Д.	<i>ягня́т-і</i>	<i>іме́н-і, ім'-ю</i>	<i>ягня́т-ам</i>	<i>іме́н-а́м</i>
З.	<i>ягн-я́</i>	<i>ім'-я́</i>	<i>ягня́т-Ø</i>	<i>іме́н-а́</i>
О.	<i>ягн-я́м</i>	<i>іме́н-ем, ім'-я́м</i>	<i>ягня́т-ами</i>	<i>іме́н-а́ми</i>
М.	(на, у) <i>ягня́т-і</i>	(на, у) <i>іме́н-і,</i> <i>ім'-ї</i>	(на, у) <i>ягня́т-ах</i>	(на, у) <i>іме́н-а́х</i>

З'ясуйте, у якому рядку іменники належать до IV відміни.

1. Мишеня́, свиня́.
2. Пташеня́, горобеня́тко.
3. Ведмежа́, вбрання́.
4. Курча́, тигреня́.
5. Каченя́, знання́.

Відмінювання іменників, що мають тільки множину

Н.	<i>вершк-и́</i>	<i>но́жиц-і</i>	<i>кур-и</i>
Р.	<i>вершк-ів</i>	<i>но́жиць-Ø</i>	<i>кур-ей</i>
Д.	<i>вершк-ам</i>	<i>но́жиц-ям</i>	<i>кур-ям</i>
З.	<i>вершк-и́</i>	<i>но́жиц-і</i>	<i>кур-ей</i>
О.	<i>вершк-ами</i>	<i>но́жиц-ями</i>	<i>кур-ями</i>
М.	(на, у) <i>вершк-ах</i>	(на, у) <i>но́жиц-ях</i>	(на, у) <i>кур-я́х</i>

Увага! До іменників, що вживаються тільки в множині, належать слова, які означають географічні назви (*Пірене́ї, Гімала́ї*); слова, що не мають співвідносних форм однини (*двер-и, ворот-а, штан-и́, лю́д-и, сі́н-и, ку́р-и, гу́с-и*), а також іменники, утворені за допомогою суфіксів **-оц(і)**: *солодо́ц-і, радо́ц-і, любо́ц-і, хі́троц-і, тру́дноц-і, пе́стоц-і*. Відмінюються ці слова як звичайні іменники I, II або III відмін у множині.

Завдання 3

Прочитайте текст, зверніть увагу на виділені слова та словосполучення. Визначте іменники, вкажіть, до якої відміни вони належать.

Функції та операції комерційних банків України

Банком з юридичної точки зору прийнято вважати *фінансово-кредитну установу*, яку зареєстровано як банк і яка може здійснювати сукупність операцій, віднесених до кола банківських.

Банківська діяльність в Україні має здійснюватись згідно із *Законом України „Про банки та банківську діяльність”*. Цим законом визначено перелік таких операцій:

- залучення коштів *юридичних та фізичних осіб* (до запитання і на певний термін);
- розміщення залучених коштів від свого *імені* та за свій рахунок *кредитними та інвестиційними операціями*;
- відкриття й ведення банківських рахунків фізичних та юридичних осіб;
- здійснення розрахунків за дорученням фізичних та юридичних осіб;
- *інкасація коштів, векселів, платіжних і розрахункових документів та касове обслуговування* фізичних та юридичних осіб;
- *купівля-продаж іноземної валюти в готівковій та безготівковій формах* тощо.

Отже, банки – це особливі *економічні інститути*, що акумулюють грошові кошти, надають кредити, здійснюють *розрахунки на грошовому ринку*. Саме таке визначення можна дати банку в економічному розумінні.

Завдання 4

Провідмініуйте іменники *ім'я, установа, якість, місто, галузь, голуб'я, Дніпро*.

Завдання 5

Прочитайте речення. Поставте питання до виділених іменників.

1) Я познайомився із студенткою на ім'я Оксана. 2) Новонароджене хлоп'я ще не має імені. 3) Театр удостоєний імені відомого композитора. 4) В цьому імені звучить велич народу. 5) Ім'я українського поета Тараса Шевченка відоме всьому світу. 6) Таким ім'ям слід пишатися. 7) В університеті ми одержуємо міцні знання. 8) З нашими знаннями ми вчасно складемо залік. 9) Наука – це важлива галузь знань. 10) Друзі розпочали роботу зі знанням справи.

Завдання 6

Дайте відповіді на питання, використавши подану інформацію.

1) Що таке банк?

Особливі економічні інститути, що акумулюють грошові кошти, надають кредити, здійснюють розрахунки на грошовому ринку.

2) Дайте назву закону, що регулює банківську діяльність в Україні?

Закон України „Про банки та банківську діяльність”.

3) Що таке банк з юридичної точки зору?

Фінансово-кредитна установа, яку зареєстровано як банк і яка може здійснювати сукупність операцій, віднесених до кола банківських.

4) Що передбачає Закон України „Про банки та банківську діяльність”?

Залучення коштів юридичних та фізичних осіб, розміщення залучених коштів від свого імені та за свій рахунок кредитними та інвестиційними операціями тощо.

Завдання 7

Розкажіть стисло про операції комерційних банків України, використавши текст „Функції та операції комерційних банків України”.

Увага! Вивчіть слова й словосполучення

Валюта	Currency
Вексель	Bill of exchange
Готівка	Cash
Грошовий ринок	Money market, currency market
Діяльність	Activity
Документ	Document
Економічні інститути	Economic institutions
Закон	Law
Інвестиційні операції	Investment transactions
Інкасація	Encashment
Комерційний банк	Commercial bank
Кредитні операції	Credit transactions
Купівля-продаж	Purchase and sale
Розрахунки	Payments
Установа	Institution, establishment
Юридична особа	Legal entity

ЗАНЯТТЯ 8

Морфологічний матеріал: невідмінювані іменники, відмінювання імен по батькові, відмінювання прізвищ іменникового типу, способи творення іменників.

Тема для бесіди: *Монетарна політика.*

Невідмінювані іменники

До невідмінюваних належать іменники іншомовного походження:

а) на **-а**, що стоїть після голосного: *антре́, анишуа́, фошируа́, мірпуа́, ампуа́, боа́, Гаргантюа́, Жоффра́;*

б) на **-е** та **-є**: *суфле́, рагу́, гаше́, монпансье́, олів'є́, буше́, сериз'є́, фюме́, консоме́, кафе́, кашне́, турне́; Гейне́, Гете́, Данте́, Беранже́;*

в) на **-і** (**-ї**): *айо́лі, су́ші (су́сі), саші́мі, Віньї́, колі́брі, по́ні, таксі́; Гальва́ні, Россі́ні, Шеллі́; Шанті́ї;*

г) на **-о**: *бру́тто, не́тто, рі́зото; мо́ко, табаско́, бю́ро, депо́, кіно́, манто́, метро́, ра́діо, Лонгфелло́, Тассо́ (але пальто́ – відмінюється);*

д) на **-у** (**-ю**): *меню́, фондю́, жаню́, тирамісу́, рагу́, какаду́, Шоу́; інтерв'ю́, меню́, Сю́;*

е) іншомовні прізвища на **-я** (*Золя́, Гойя́*);

є) жіночі імена на приголосний, а також жіночі прізвища на **-ін**, **-ов**: *Доло́рес, Аліс, (Е́льза) Ві́рхов, (Джеральді́на) Ча́плін.*

Відмінювання прізвищ іменникового типу

	Чоловічий рід	Жіночий рід
Н.	<i>Максiм-Ø Иваненк-о</i>	<i>Ирин-а Иваненк-о</i>
Р.	<i>Максiм-а Иваненк-а</i>	<i>Ирин-и Иваненк-о</i>
Д.	<i>Максiм-у (Максiм-овi) Иваненк-у (Иваненк-овi)</i>	<i>Ирин-i Иваненк-о</i>
З.	<i>Максiм-а Иваненк-а</i>	<i>Ирин-у Иваненк-о</i>
О.	<i>Максiм-ом Иваненк-ом</i>	<i>Ирин-ою Иваненк-о</i>
М.	<i>(на, у) Максiм-i (Максiм-овi) Иваненк-у (Иваненк-овi)</i>	<i>(на, у) Ирин-i Иваненк-о</i>
К.ф.	<i>Максiм-е Иван-енку</i>	<i>Ирин-о Иваненк-о</i>

	Чоловічий рід	Жіночий рід
Н.	<i>Иван-Ø Вернидуб-Ø</i>	<i>Марі-я Вернидуб-Ø</i>
Р.	<i>Иван-а Вернидуб-а</i>	<i>Марі-ї Вернидуб-Ø</i>
Д.	<i>Иван-у (Иван-овi) Вернидуб-у (Вернидуб-овi)</i>	<i>Марі-ї Вернидуб-Ø</i>
З.	<i>Иван-а Вернидуб-а</i>	<i>Марі-ю Вернидуб-Ø</i>
О.	<i>Иван-ом Вернидуб-ом</i>	<i>Марі-єю Вернидуб-Ø</i>
М.	<i>(на, у) Иван-ї (Иван-овi) Вернидуб-ї (Вернидуб-овi)</i>	<i>(на, у) Марі-ї Вернидуб- Ø</i>
К.ф.	<i>Иван-е Вернидуб-е</i>	<i>Марі-є Вернидуб-Ø</i>

Увага! Іншомовні прізвища, які закінчуються на *-е, -і, -о (-йо), -у* та наголошений *-а* (також орфографічно *-є, -ї, -ю, -я*) або мають другою частиною *-дзе, -швілі* в українській мові не відмінюються (прізвища типу *Беранжé, Готьé, Вéрді, Шанті́ї, Віардо́, Пількама́йо, Шо́у, Бельвю́, Дюма́, Золя́, Картвелішвілі́, Міка́дзе*). Чоловічі прізвища на *-енко, -ко* та на приголосний *є* відмінюваними (*Кличк-о́ – Кличк-а́, Шевчénк-о – Шевчénк-а, Гомцкя́н-Ø – Гомцкя́н-а, Петрося́н-Ø – Петрося́н-а, Балі́й-Ø – Балі́-я*).

Жіночі прізвища цього типу не відмінюються.

Відмінювання імен по батькові

	Чоловічий рід	Жіночий рід
Н.	<i>Іва́нович-Ø, Петро́вич-Ø</i>	<i>Іва́нівн-а, Петро́вн-а</i>
Р.	<i>Іва́нович-а, Петро́вич-а</i>	<i>Іва́нівн-и, Петро́вн-и</i>
Д.	<i>Іва́нович-у, Петро́вич-у</i>	<i>Іва́нівн-і, Петро́вн-і</i>
З.	<i>Іва́нович-а, Петро́вич-а</i>	<i>Іва́нівн-у, Петро́вн-у</i>
О.	<i>Іва́нович-ем, Петро́вич-ем</i>	<i>Іва́нівн-ою, Петро́вн-ою</i>
М.	(на, в) <i>Іва́нович-і, Петро́вич-і</i>	(на, в) <i>Іва́нівн-і, Петро́вн-і</i>
К.	<i>Іва́нович-у, Петро́вич-у</i>	<i>Іва́нівн-о, Петро́вн-о</i>

Увага! Імена по батькові жіночого та чоловічого роду мають у кличному відмінку закінчення *-о*, імена по

батькові чоловічого роду – закінчення *-у*: *Ларис-о Яківн-о, Алі́н-о Олексі́ївн-о, Марин-о Володі́мирівн-о, Світла́н-о Микола́ївн-о, І́гор-е Іва́нович-у, Ві́ктор-е Євге́нович-у, Пе́тр-е Васи́льович-у, Андрі́-ю Петро́вич-у.*

Завдання 1

Утворіть кличну форму поданих словосполучень: *Оле́на Іва́нівна, Ларі́са Петро́вна, Іри́на Іва́нєнко, ре́ктор Петро́енко, футбо́ліст Шевче́нко, адміністра́тор Ма́лько, Васи́ль Микола́йович, Іва́н Миха́йлович, Ві́ктор Ша́лько, Заха́р Мазня́к, матема́тик Хлі́вняк.*

Способи творення іменників

Назви способів творення іменників	Приклади
1. Префіксальний	<i>смак – присмак, щастя – нещастя</i>
2. Суфіксальний	<i>робота – робітник, розробляти – розробляння, розробка</i>
3. Префіксально-суфіксальний	<i>береза – підберезник, дорога – подорожник</i>
4. Безсуфіксний	<i>летіти – лет, бігти – біг</i>
5. Складання слів	<i>лісопа́рк, лу́гопа́рк</i>
6. Складання скорочених основ	<i>педагогі́чний університе́т – педуниверсите́т</i>

7. Перехід прикметників в іменники	<i>вартовий солдат – вартовий, солодке варення – солодке, військовий чоловік – військовий</i>
--	---

Завдання 2

Утворіть іменники від слів: професійна спілка, танцювати, стрибати, мовити, проголошувати, помилятися, порівнювати, питання, гуманний, красивий, дружний, духовний, дисциплінований, говірковий, голосистий, гармонійний, дерев'яний, диктувати, ходити, музичний, обробляти, мирити, лікувати.

Завдання 3

Прочитайте, визначте основну інформацію тексту.

Монетарна політика

Для друкування банкнот та карбування монет в Україні створено власний банкнотно-монетний двір. Із введенням у дію Малинської фабрики банкнотного паперу Україна має замкнутий цикл виготовлення національних грошей. Забезпечення економіки готівковими грошима здійснюється через мережу регіональних управлінь Національного банку на замовлення комерційних банків.

На Центральний банк покладається регулювання грошового обігу в країні, тому він з певною періодичністю готує для уряду аналіз стану та свої пропозиції з цього питання.

Основні засади грошово-кредитної політики ґрунтуються на основних критеріях та макроекономічних показниках загальнодержавної програми економічного розвитку та основних параметрах економічного й соціального розвитку України на відповідний період, що включають прогностичні показники обсягу валового внутрішнього продукту, рівня інфляції, розміру дефіциту державного бюджету та джерел його покриття, платіжного

та торговельного *балансів*, затверджених *Кабінетом Міністрів України*.

Щороку Національний банк інформує *Верховну Раду України* про *напрями грошово-кредитної й валютної політики*, розробленої Національним банком на наступний рік і більш тривалий період.

Основними *економічними засобами* і методами грошово-кредитної політики є *регулювання обсягу грошової маси* через визначення та регулювання норм обов'язкових *резервів* для комерційних банків та фінансово-кредитних установ, *відсоткову політику*, операції з *цінними паперами* на відкритому ринку, *управління золотовалютними резервами*, регулювання *імпорту та експорту капіталу*, *рефінансування комерційних банків*.

Завдання 4

Випишіть із тексту завдання 3 виділені курсивом слова. Підкресліть іменники, визначте їхнє число. Чи є серед них невідмінювані іменники.

Завдання 5

Прочитайте словосполучення, вкажіть, які з них вам відомі. За допомогою словника визначте значення незнайомих понять.

Модернізований потенціал економіки, соціальна сфера, економічні засоби, технічний потенціал, державна підтримка, золотовалютні резерви, імпорт, експорт, капітал, інвестор, боржник, облігації, інкасація коштів, вексель, платіжні документи, послуги, купівля-продаж, банк, економіст, фахівець, банківські ризики, угода.

Завдання 6

Визначте способи творення іменників:

внесення, керування, затвердження, послаблення, здійснення, регулювання, пропонування, розроблення, визначення, управління, рефінансування, формування,

узгодженість, збалансованість, скорочення, дотримання, економіст, вдосконалення, карбування, друкування.

Завдання 7

Прочитайте запропоновані слова з тексту, визначте рід та розряди іменників:

політика, банк, країна, програма, кредитор, показник, економіка, розвиток, Україна, керівник, період, регулювання, фахівець, баланс, інфляція, боржник, бюджет, торгівля, покриття, затвердження, інформація, прогнозування, напрям, рік, мережа, монета, папір.

Завдання 8

Прочитайте текст, знайдіть в ньому відповіді на питання.

- 1) Які основні функції виконує Центральний банк?
- 2) На чому ґрунтується грошово-кредитна політика?
- 3) Чи інформує Національний банк Верховну Раду України про напрями грошово-кредитної та валютної політики?
- 4) Чи має Україна власний банкотно-монетний двір?
- 5) Чи має Україна замкнутий цикл виготовлення національних грошей?
- 6) Яким чином відбувається забезпечення економіки готівковими грошима?

Увага! Вивчіть слова й словосполучення

Банкнота	Banknote
Банкотно-монетний двір	Mint
Валовий внутрішній продукт	GDP (Gross Domestic Product)
Валютна політика	Foreign exchange policy
Верховна Рада України	Verkhovna Rada of Ukraine
Відсоткова політика	Interest rate policy
Грошовий обіг	Money turnover
Грошово-кредитна політика	Monetary policy

Дефіцит	Deficit, scarcity
Експорт	Export
Золотовалютні резерви	Gold and foreign currency reserves
Імпорт	Import
Інфляція	Inflation
Кабінет Міністрів України	Cabinet of Ministers of Ukraine
Капітал	Capital
Макроекономіка	Macroeconomics
Мережа	Network
Монета	Coin
Монетарна політика	Monetary policy
Фінансово-кредитні установи	Financial institution
Центральний банк	Central bank
Цінні папери	Securities

ЗАНЯТТЯ 9

Морфологічний матеріал: правопис та відмінювання питомих українських іменників та іменників іншомовного походження.

Тема для бесіди: *Валютний ринок.*

Відмінювання іменників іншомовного походження

Іменники іншомовного походження відмінюються як відповідні українські іменники:	
І відміна	<i>ка́псула – капсули, капсул, фі́зика – фі́зики, фі́зиці; вакуо́ля – вакуо́лі,</i>

	<i>вакуо́лю; ескадри́ля, ескадри́льї, ескадри́льєю, род. мн. ескадри́лей; Бúдда – Бúдди, Бúддою; Вене́ція – Вене́ції, Вене́цією</i>
II відміна	<i>арсе́на́л - арсе́на́лу, арсе́на́лом, в арсе́на́лі; бло́к - бло́ка (і бло́ку), бло́ком, на бло́ці; авто́моби́ль - авто́моби́ля, авто́моби́лем; Мі́ллер - Мі́ллера, Мі́ллером; Рафае́ль Рафае́ля, Рафае́лем; Да́рвін – Да́рвіна, Да́рвіном; Бю́лов - Бю́лова, Бю́ловом</i>
III відміна	<i>магістра́ль - магістра́лі, магістра́ллю</i>

Завдання 1

Поставте в давальному відмінку подані іменники, підкресліть у них орфограми: динамі́т, джип, інциде́нт, іспит, кіоск, костю́м, піджа́к, код, сара́й, санаторі́й, морж, сма́лець, спаніе́ль, стіле́ць, суха́р, фа́рш, хво́щ, хмі́ль, яліве́ць, м'я́ч, нага́й, буга́й, музе́й, не́жить, нехлю́й, плебе́й, нуль, куб, плеє́р.

Завдання 2

Поставте іменники в орудному відмінку: ема́ль, ста́ль, сі́ль, пі́ч, пові́сть, ра́дість, ми́лість, властиві́сть, горді́сть, в'я́лість, ю́ність, ста́рість, кро́в, далечі́нь, загібе́ль, су́ть, по́дорож, мі́ць, любо́в, верф, ма́ти, Об.

Завдання 3

Прочитайте текст, зверніть увагу на слова, які ви вже знаєте. За допомогою словника або контексту визначте значення незнайомих слів та словосполучень.

Валютний ринок

Сучасний валютний ринок являє собою розгалужену систему механізмів, функціонування яких покликане забезпечити купівлю і продаж національних грошових одиниць та іноземних валют з метою їх використання для обслуговування міжнародних платежів.

За громадянством та місцезнаходженням виділяють таких учасників валютного ринку, як *резиденти* (фізичні та юридичні особи, що мають постійне місце проживання в Україні, і представництва та *філії* резидентів за межами України) та *нерезиденти* (фізичні та юридичні особи з постійним місцезнаходженням поза межами України, що працюють відповідно до законодавства іноземних держав).

Ці учасники за інституціональною ознакою можуть бути поділені на інституціональних учасників (уповноважені *банки*, *біржі*, інші *фінансові інститути*) та їхніх *клієнтів*.

Суб'єктів валютного ринку визначила Постанова Правління Національного банку України „Про Українську міжбанківську валютну біржу”.

Валютний ринок України складається з таких великих сегментів: *біржового ринку*; *позабіржового* або *міжбанківського ринку*; ринку продажу готівки, який обслуговує готівковий обіг.

Курс валютний – ціна грошової одиниці однієї країни, виражена в грошових одиницях інших країн чи міжнародних валютних одиницях.

Залежно від стійкості виділяють три види валют: тверді – *конвертовані*, тобто вільно обмінювані на будь-яку іншу валюту (*долар*, *англійський фунт стерлінгів*, *євро*,

японська ієна); м'які – частково конвертовані, тобто обмінюються тільки на деякі іноземні валюти, перебувають в обігу в умовах валютних обмежень для резидентів; замкнуті – неконвертовані, тобто функціонують у межах даної країни.

На курс валют впливає багато факторів, серед яких кон'юнктура (зміна співвідношення попиту та пропозиції на ту чи іншу валюту через коливання ділової активності, політичних подій, слухів, спекулятивних операцій тощо).

Завдання 4

Дайте відповідь на питання, використовуючи подану інформацію.

1) Хто такий інвестор?

... – суб'єкт інвестиційної діяльності, що прийняв рішення про вкладення власних, позикових і залучених майнових та інтелектуальних цінностей.

2) Що таке інфраструктура?

... – комплекс виробничих і невиробничих галузей, які забезпечують умови відтворення: шляхи, зв'язок, транспорт, освіта, охорона здоров'я.

3) Що таке капітал?

... – економічна категорія, що виражає суспільно-виробничі відносини способу виробництва.

4) Що таке кон'юнктура?

... – сукупність умов, стан речей, збіг обставин, що можуть впливати на хід і результат якоїсь справи.

5) Хто такий менеджер?

... – управляючий, керівник, директор, завідуючий, адміністратор, найманий професійний управляючий, що не є власником компанії.

6) Що таке ринок?

... – сфера товарного обміну, де виникають і реалізуються відносини, пов'язані з процесом купівлі-продажу, і де має місце конкретна господарська діяльність

з приводу просування товарів і послуг від їх виробників до споживачів.

Завдання 5

Дайте відповіді на питання, використавши запропонований текст.

- 1) Що таке валютний ринок?
- 2) Хто є учасниками валютного ринку?
- 3) Який документ визначає суб'єктів валютного ринку?
- 4) З яких сегментів складається валютний ринок?
- 5) Що таке курс валютний?
- 6) Які ви знаєте види валют?
- 7) Які фактори впливають на курс валют?

Завдання 6

Використайте терміноелементи давньогрецького походження *гіпер...* (значне підвищення, перебільшення, надмірність); *макро...* (великий, значний); *мікро...* (малий, найдрібніший) для утворення нових термінів від іменників *інфляція, стагнація, економіка*.

Наприклад: *дез...*(заперечення, скасування) – *інформація – дезінформація*.

Завдання 7

Визначте спосіб творення таких іменників:
нерезиденти, неконвертованість, держбанк, віцепрезидент, купівля-продаж, кредитоспроможність, експорт-імпорт, транс'європейський, працевдатність, макроструктура, мікрооб'єкт, дисбаланс, надприбуток, економічність.

Увага! Вивчіть слова й словосполучення

Англійський фунт стерлінгів	English pound sterling
Євро	Euro
Клієнт	Client
Кон'юнктура	Conjuncture, environment
Конвертованість	Convertibility

Курс валютний	Rate of exchange
Міжбанківський ринок	Interbank market
Неконвертований	Inconvertible
Нерезиденти	Non-residents
Позабіржовий ринок	over-the-counter market (OTC market)
Резиденти	Residents
Сегмент	Segment
Суб'єкт	Subject, person
Філія	Branch office, subsidiary
Фінансові інститути	Financial institutions
Часткова конвертованість	Partial convertibility
Японська ієна	Japanese yen

ЗАНЯТТЯ 10

Морфологічний матеріал: синтаксична роль іменника в реченні.

Тема для бесіди: *Визначення капіталу банку.*

Іменник у реченні

В реченні іменник у називному відмінку виступає в ролі підмета, в непрямих відмінках – в ролі іменної частини присудка, неузгодженого означення, обставини.

Наприклад: *Студенти вчаться в університеті* (іменник *студенти* – підмет). *Підрозділ університету, де можна взяти підручники, – бібліотека* (іменник *бібліотека* – іменна частина присудка). *Студенти вчаться*

в університеті (в університеті – обставина). *Студенти нашої групи живуть у гуртожитку університету* (іменник *групи* – неузгоджене означення).

Існують способи вираження предиката: конструкцією іменника з прийменником *у/в* та місцевим відмінком іменника: *Головні завдання бухгалтерської справи – у здійсненні обліку та аудиту. Перевага системного підходу – в його ефективності й економічності.*

Існує кілька форм вираження об'єктних відношень у реченні. Це можуть бути конструкції з прямим об'єктом при перехідних дієсловах та об'єкт при іменниках, утворених від перехідних дієслів. Наприклад: *розробити програму – розроблення програми; здійснити плани – здійснення планів.* При цьому можуть відмічатися випадки розбіжності дієслівного та іменникового керування типу: *перемогти когось? що? – перемога над ким? над чим?* Наприклад: *Ми перемогли ворога.* – *Ми одержали перемогу над ворогом.*

В реченнях можуть зустрічатися такі конструкції з неузгодженим означенням:

1) конструкції з іменником у родовому відмінку без прийменника у ролі неузгодженого означення, що виражає:

- ознаку предмета (*конституція країни*);
- приналежність предмета (*бібліотека університету*);
- діючу особу (*повідомлення доповідача*);

2) конструкції з іменником у непрямому відмінку з прийменником у ролі неузгодженого означення (*зошит у клітинку, партнери по НАТО*);

3) конструкції з іменником і кількісним числівником (*квартира двадцять п'ять*);

4) конструкції з іменником та фразеологізованим словосполученням у ролі неузгодженого означення (*дівчина з веселими очима*).

Завдання 1

Прочитайте текст, зверніть увагу на слова, які ви вже знаєте. За допомогою словника визначте значення незнайомих слів та словосполучень.

Визначення капіталу банку

Українська методика визначення капіталу банку і розрахунку його достатності впливає з рекомендації *Базельського комітету*. Банк міжнародних розрахунків в м. Базелі 1987-1988 рр. затвердив основні стандарти оцінки банківського капіталу. Згідно з цими рекомендаціями капітал банку поділяють на два рівні:

1. *Основний* (первинний, капітал 1 рівня) – *акції* або *паї*, *емісійні доходи*, *частина фондів* і *частина прибутку* звітного періоду.

Під основним капіталом треба розуміти постійну (незмінну за вартістю) частину капіталу, що може бути використана на покриття будь-яких *збитків*.

2. *Додатковий* (вторинний, капітал 2 рівня) – величина, що змінюється залежно від зміни вартості активів або *ринкових ризиків*, зокрема *резерви* під *кредитні ризики* (1 група) і частина резервів за *цінними паперами*.

Емісійний дохід – дохід, утворений від продажу акцій за ціною вищою, ніж *номінальна*.

Фінансова стійкість будь-якого комерційного банку може характеризуватися за такими напрямками:

- *розмір* капіталу;
- *структура* (частка його окремих складників);
- *темп* зростання як капіталу в цілому, так і окремих його складників;
- *нетто* – частка власних засобів.

Достатність капіталу – відносний показник, що характеризує діяльність банку з погляду його стійкості за умови виникнення різних ризиків за активними операціями банку. *Достатність капіталу* визначається за спеціальною формулою.

Завдання 2

Дайте відповіді на питання, використовуючи запропонований текст.

1) Який банк затвердив основні стандарти оцінки банківського капіталу? 2) На які рівні поділяється капітал? 3) Що таке основний капітал? 4) Що називають додатковим капіталом? 5) Що являє собою емісійний дохід? 6) У чому полягає фінансова стійкість будь-якого комерційного банку? 7) Що являє собою достатність капіталу?

Завдання 3

Прочитайте речення. Зверніть увагу на іменники, що виступають в ролі підмета та присудка. Поставте питання до присудка.

1) Брутто – це валовий дохід без вірахування витрат або маса товару з упаковкою. 2) Застава – форма виконання зобов'язань. 3) Грошовий обіг – це безперервний рух грошей у процесі купівлі-продажу товарів і послуг. 4) Інвестиції – це довгострокове вкладання капіталу в різні галузі економіки, переважно за межами країни. 5) Консенсус – збіг думок. 6) Контракт – це договір, письмова угода сторін. 7) Витрати виробництва – затрати капіталу на виробництво товарів. 8) Товар – це продукт діяльності, призначений для продажу.

Завдання 4

Прочитайте речення, замініть предикати синонімічними конструкціями *являє (являють) собою, є, полягає в*.

1) Економічна теорія – це методологічний фундамент цілого комплексу наук. 2) Особливість середньовічної економічної думки – це розуміння господарської практики через призму морально-етичної оцінки. 3) Головна робота Карла Маркса – це «Капітал». 4) Економічний інтерес – це намагання людей задовольнити свої об'єктивні потреби. 5) Суб'єкти економічних відносин – це сторони, які вступають у відносини виробництва, розподілу, обміну і споживання. 6) Фірмовий знак – це символ, малюнок, відмітний колір або позначення. 7) Приватна власність – це основа функціонування приватного сектора економіки. 8) Суспільний поділ праці – це спеціалізація виробників на виготовленні окремих видів продукції або на певній виробничій діяльності.

Завдання 5

Прочитайте речення, на місці крапок поставте пропущені конструкції *це, являє собою, полягає в*.

1) Капітал поділяється на два рівні – ... основний та додатковий. 2) Емісійний дохід – ... дохід, утворений від продажу акцій за ціною, вищою ніж номінальна. 3) Основний капітал – ... постійна (незмінна за вартістю)

частина капіталу, що може бути використана на покриття будь-яких збитків. 4) *Продуцент* ... країну, яка виробляє певний товар. 5) *Конвенція* ... угоду, міжнародний договір із певних питань. 6) *Життєздатність товару* ... передбаченні часу, протягом якого товар продається на ринку. 7) *Міра вартості* ... прирівнюванні товару до суми грошей, що дає кількісний вираз вартості товару.

Завдання 6

Дайте відповідь на питання, використовуючи запропоновану інформацію.

1) *Що таке чек?*

... – це письмове розпорядження покупців або замовників своїм банкам виплатити зазначену в чеку суму пред'явнику.

2) *Хто такий Джон Мейнард Кейнс?*

... – це відомий економіст, засновник теорії державного регулювання.

3) *Що таке валюта?*

... – це грошова одиниця.

4) *Що таке акредитив?*

... – це зобов'язання банку провести на прохання імпортера платіж експорту в межах певних суми і строку.

5) *Хто такий маклер?*

... – це професійний посередник при укладанні угод на фондових, товарних і валютних біржах.

6) *Що таке фірмовий знак?*

... – це символ, малюнок, відмітний колір або позначення.

7) *Що таке економічна система?*

... – це сукупність відносин між людьми у процесі їхньої економічної діяльності та регулювання діяльності відповідно до мети суспільства.

Увага! Вивчіть слова й словосполучення

Активи	Assets
Акція	Share, stock
Визначення	Definition
Вторинний капітал	Secondary capital
Додатковий капітал	Additional capital
Достатність капіталу	Capital adequacy
Емісійний дохід	Paid-in capital in excess of par
Емісія	Emission
Збитки	Losses
Капітал	Capital
Кредитні ризики	Credit risk
Міжнародні розрахунки	International payments
Нетто	Nett
Номінальна вартість	Par value
Основний капітал	Fixed capital
Пай	Share
Первинний капітал	Primary capital
Показник	Index
Резерви	Reserves
Ринкові ризики	Market risks
Розмір капіталу	Capital stock
Стандарт	Standard, norm
Структура капіталу	Capital structure
Темп	Rate, speed, tempo
Фінансова стійкість	Financial strength
Формула	Formula

ЗАНЯТТЯ 11

Морфологічний матеріал: прикметник, розряди прикметників за значенням, відмінювання прикметників.

Тема для бесіди: *Види операцій комерційних банків.*

Прикметником називається самостійна частина мови, що об'єднує слова на позначення якісних та відносних ознак предмета і відповідає на питання *який? чий?* Називаючи ознаку предмета, прикметник завжди відноситься до якогось іменника, без якого він не функціонує в тексті. Прикметник узгоджується з іменником у роді, числі та відмінку. Наприклад, у реченні *Студент добре підготувався до **практичного** заняття* прикметник *практичного* узгоджується з іменником *заняття*, маючи форму родового відмінку чоловічого роду однини.

Розряди прикметників за значенням

1) якісні прикметники виражають таку ознаку, яка може виявлятися в предметі більшою або меншою мірою: *кислий – кисліший – найкисліший, солодкий – солодший – найсолодший*;

2) відносні прикметники виражають ознаку за відношенням одного предмета до іншого предмета, явища, поняття: *осінній, український, університетський, харківський, викладацький, студентський, м'ясний*;

3) присвійно-відносні прикметники вказують на приналежність предмета комусь або чомусь. Утворюються спеціальними суфіксами від іменників-істот: **-ов(-ев, -ів), -ин(-ін, -їн), -ач(-яч)**: *кухарів, батьків, братів, Миколін, риб'ячий, курячий, качиний, Наталчин, Марійн, Іванів*.

Розпізнати розряд прикметника можна за допомогою тесту **"більш-менш"**: прикметники, які **можуть** сполучатися з цим прислівником – якісні; **не можуть** – відносні.

Визначення якісних прикметників

Прикметники	Прислівник <i>більш-менш</i>	Розряд прикметника
харківські	<i>*більш-менш</i>	відносний прикметник

науковці	харківські науковці	
бухгалтерський облік	* <i>більш-менш</i> бухгалтерський облік	відносний прикметник
смачний борщ	<i>більш-менш</i> смачний борщ	якісний прикметник
Володимирів портфель	* <i>більш-менш</i> Володимирів портфель	присвійно-відносний прикметник

В поданій таблиці символ * означає **неможливість, неправильність** такої сполуки.

Завдання 1

Вкажіть, у якому рядку до складу словосполучень входять якісні прикметники?

1. Сталевий прут, найкраща відповідь.
2. Весела дівчинка, зимовий ранок.
3. Гарний вчинок, велика будівля.
4. Літній день, вечірні сутінки.
5. Денне світло, волоський горіх.

Завдання 2

Вкажіть, у якому рядку до складу словосполучень входять відносні прикметники?

1. Цегляний будинок, чисте повітря.
2. Спокотний клімат, гаряча вода.
3. Глухий кут, чорні очі, запашна кава.

4. Срі́бний пе́рстень, спорти́вні у́спіхи.
5. Жорсто́кий вчи́нок, ясне́ не́бо.

Завдання 3

Вкажіть, у якому рядку до складу словосполучень входять присвійно-відносні прикметники.

1. Висо́кий тиск, ба́тьківське майно́.
2. Пряма́ лі́нія, ля́кливий ха́ра́ктер.
3. Олов'я́ний солда́тик, осі́ннє лі́стя.
4. Шевче́нкове сло́во, істо́рична по́вість.
5. Ма́мина ху́стка, соба́чий га́вкіт.

Відмінкові закінчення й типи відмінювання прикметників уніфіковані:

- 1) тип повних прикметників:
 - а) тверда група;
 - б) м'яка група;
- 2) тип присвійних прикметників;
- 3) складні прикметники з другим компонентом *-лиций* (мішаний тип).

До **твердої групи** належать прикметники з твердим кінцевим приголосним основи: *воло́гий, соло́ний, м'ясни́й, супови́й, цукро́вий, ба́тьків* тощо.

Відмінювання повних прикметників (твердої групи)

	Чоловічий рід	Жіночий рід	Середній рід	Множина
Н.	<i>м'ясн-ий</i>	<i>м'ясн-а</i>	<i>м'ясн-е</i>	<i>м'ясн-і</i>
Р.	<i>м'ясн-ого</i>	<i>м'ясн-ої</i>	<i>м'ясн-ого</i>	<i>м'ясн-их</i>
Д.	<i>м'ясн-ому</i>	<i>м'ясн-ій</i>	<i>м'ясн-ому</i>	<i>м'ясн-им</i>
З.	<i>м'ясн-ий</i> (<i>м'ясн-ого</i>)	<i>м'ясн-у</i>	<i>м'ясн-е</i> (<i>м'ясн-ого</i>)	<i>м'ясн-і</i> (<i>м'ясн-их</i>)
О.	<i>м'ясн-им</i>	<i>м'ясн-ою</i>	<i>м'ясн-им</i>	<i>м'ясн-ими</i>
М.	(на, у) <i>м'ясн-ому</i> (<i>м'ясн-ім</i>)	(на, у) <i>м'ясн-ій</i>	(на, у) <i>м'ясн-ому</i> (<i>м'ясн-ім</i>)	(на, у) <i>м'ясн-их</i>

До **м'якої групи** належать прикметники з м'яким кінцевим приголосним основи: *сінній, осінній, безкрайї, довгошійї*.

Відмінювання повних прикметників (м'якої групи)

	Чоловічий р.	Жіночий рід	Середній рід	Множина
Н.	<i>сін-ій</i>	<i>сін-я</i>	<i>сін-є</i>	<i>сін-і</i>
Р.	<i>сін-ь-ого</i>	<i>сін-ю</i>	<i>сін-ь-ого</i>	<i>сін-іх</i>
Д.	<i>сін-ь-ому</i>	<i>сін-ій</i>	<i>сін-ь-ому</i>	<i>сін-ім</i>

З.	<i>сін-ій</i> (<i>сінь-ого</i>)	<i>сін-ю</i>	<i>сін-є</i>	<i>сін-і</i> (<i>сін-іх</i>)
О.	<i>сін-ім</i>	<i>сінь-ою</i>	<i>сін-ім</i>	<i>сін-іми</i>
М.	(на, у) <i>сінь-ому</i> (<i>сін-ім</i>)	(на, у) <i>сін-ій</i>	(на, у) <i>сінь-ому</i> (<i>сінім</i>)	(на, у) <i>сін-іх</i>

Відмінювання повних прикметників (м'якої групи)

	Чоловічий рід	Жіночий рід	Середній рід	Множина
Н.	<i>довгоши́-ій</i>	<i>довгоши́-я</i>	<i>довгоши́-є</i>	<i>довгоши́-ї</i>
Р.	<i>довгоши́й-ого</i>	<i>довгоши́й-ої</i>	<i>довгоши́й-ого</i>	<i>довгоши́-іх</i>
Д.	<i>довгоши́й-ому</i>	<i>довгоши́-ій</i>	<i>довгоши́й-ому</i>	<i>довгоши́-ім</i>
З.	<i>довгоши́й-ого</i>	<i>довгоши́-ю</i>	<i>довгоши́й-ого</i>	<i>довгоши́-іх</i> (<i>довгоши́-ї</i>)
О.	<i>довгоши́-ім</i>	<i>довгоши́й-ою</i>	<i>довгоши́-ім</i>	<i>довгоши́й-ою</i>
М.	(на, у) <i>довгоши́й-ому</i>	(на, у) <i>довгоши́-ій</i>	(на, у) <i>довгоши́й-ому</i>	(на, у) <i>довгоши́-іх</i>

	(довгошійм)		(довгошій-ім)	
--	-------------	--	---------------	--

Завдання 4

З'ясуйте, в якому рядку обидва прикметники належать до м'якої групи.

1. Художні, середні.
2. Повні, готові.
3. Верхні, зелені.
4. Авангардні, умовні.
5. Радісні, житні.

Завдання 5

Прочитайте текст, зверніть увагу на слова, які ви вже знаєте. За допомогою словника або контексту визначте значення незнайомих слів та словосполучень.

Види операцій комерційних банків

Валютні операції – це обмін однієї національної валюти на іншу через купівлю-продаж на валютних ринках. За цільовим призначенням валютні операції поділяються на *клієнтські* та *власні*.

Операції, що проводяться за дорученням *клієнтів*:

- відкриття та ведення *валютних рахунків*;
- виконання операцій з міжнародних розрахунків, що пов'язані з експортом або імпортом товарів та послуг;
- виконання *неторговельних операцій* за комісію тощо.

Операції, що проводяться за свій рахунок і від свого імені:

- *купівля-продаж* іноземної валюти на *внутрішньому ринку*;
- *кредитні операції*;
- *гарантійні операції*;
- відкриття та ведення *кореспондентських рахунків* в *іноземних банках* тощо.

За характером здійснюваних операцій і порядком їхнього обліку визначають *активні операції*, які передбачають таке:

– кредитування учасників *зовнішньо-економічної діяльності*;

– надання кредитів *банкам-резидентам* та *банкам-нерезидентам*;

– *конверсійні угоди* на валютному ринку;

– *арбітражні угоди*;

– операції з *готівковою іноземною валютою*.

Пасивні операції передбачають таке:

– ведення *поточних* рахунків в іноземній валюті;

– залучення *валютних депозитів*;

– кредити, одержані у банків;

– випуск зобов'язань в іноземній валюті (*вексель, єврооблігація* тощо).

Конверсійні операції – це угоди *агентів* валютного ринку з *обміну* обговорених грошових сум в одній валюті на іншу за погодженим курсом на призначену дату.

Зазначені операції поділяються на *поточні операції* – валютна операція, що передбачає поставку валюти й оплату протягом доби або двох робочих днів та *форвардні операції* – операції з купівлі валюти на певний строк на позабіржовому ринку за погодженим курсом.

Завдання 6

Знайдіть в тексті завдання 5 прикметники, визначте їхні розряди.

Завдання 7

Дайте відповіді на питання, використовуючи текст.

1) Що таке валютні операції? 2) На які види поділяються валютні операції? 3) Які валютні операції проводяться за дорученням клієнтів? 4) Що передбачають активні валютні операції? 5) Що передбачають пасивні валютні операції? 6) Що називають конверсійними

операціями? 7) На які види поділяються конверсійні операції?

Завдання 8

Знайдіть в тексті означення до іменників *операція*, *рахунок*, *угода*, *курс*, запишіть такі словосполучення.

Завдання 9

Узгодьте подані прикметники з іменниками в **роді, числі та відмінку**.

Товарний, визначний, відомі, зрозумілий, сучасні, цікава, комерційна, добровільний, провідна, прогресивна.

Довідка: біржа, діяльність, концепція, визначення, підхід, процес, банк, співробітництво, економіст, директор.

Зразок: товарний, біржа – товарна біржа.

Завдання 10

Прочитайте речення, поставте питання до виділених слів та словосполучень.

1) Собівартість продукції – це грошовé вираження безпосередніх затрат підприємства, пов'язаних із виробництвом та реалізацією продукції. 2) Податкові платежі – обов'язкові збори, які стягуються з платників за умови конкретного еквівалентного обміну між державою та платником (плата за воду, землю). 3) Самостійною ланкою фінансової системи є державні цільові фонди. 4) Фінансові категорії відображають різноманітні функції фінансів та фінансової системи. 5) Під домашнім господарством розуміємо господарство, яке ведеться однією або кількома особами, що проживають спільно і мають загальний бюджет. 6) Фінансові відносини, що виникають між економічними суб'єктами у зв'язку з передачею один одному в тимчасове користування вільних коштів (вартості) на засадах зворотності, платності та добровільності, називаються кредитом.

Завдання 11

Від поданих іменників утворіть прикметники, складіть з ними словосполучення.

Зразок: *пода́ток – податко́вий, податко́ва інспе́кція.*

Валюта, ринок, гарантія, арбітраж, пасивність, іноземець, активність, кредит, конверсія, комісія, економіка, брокер, акціонер, бартер, кошти, готівка, план, галузь, суспільство, банк, прибуток, збиток, амортизація, баланс, депозит, товар.

Увага! Вивчіть слова й словосполучення

Агент валютного ринку	Currency market agent
Активні операції	Active (banking) operations
Арбітражні угоди	Arbitration agreements
Валютний рахунок	Foreign currency account
Валютні операції	Exchange operations
Внутрішній ринок	Domestic market
Гарантійна операція	Guarantee operations
Депозит	Deposit
Єврооблігація	Eurobond
Зовнішньо-економічна діяльність	Foreign economic activity
Іноземна валюта	Foreign currency
Комісія	Commission
Конверсійні угоди	Conversion agreements
Кореспондентський рахунок	Correspondent account
Конверсійні операції	Conversion operation
Курс валюти	Rate of currency
Міжнародний	International
Обмін	Exchange
Пасивні операції	Passive (banking) operations
Погодження	Agreement, concordance
Поточні операції	Current transactions
Форвардні операції	Forward transactions

ЗАНЯТТЯ 12

Морфологічний матеріал: відмінювання присвійних прикметників, творення ступенів порівняння якісних прикметників.

Тема для бесіди: *Фінансові категорії.*

Відмінювання присвійних прикметників із суфіксом *-ів*

	Чоловічий рід	Жіночий рід	Середній рід	Множина
Н.	<i>дя́дьків-Ø</i>	<i>дя́дьков-а</i>	<i>дя́дьков-е</i>	<i>дя́дьков-і</i>
Р.	<i>дя́дьков-ого</i>	<i>дя́дьков-ої</i>	<i>дя́дьков-ого</i>	<i>дя́дьков-их</i>
Д.	<i>дя́дьков-ому</i>	<i>дя́дьков-ій</i>	<i>дя́дьков-ому</i>	<i>дя́дьков-им</i>
З.	<i>дя́дьків-Ø</i> (<i>дя́дьков-ого</i>)	<i>дя́дьков-у</i>	<i>дя́дьків-Ø</i> (<i>дя́дьков-ого</i>)	<i>дя́дьков-их</i> (<i>дя́дьков-і</i>)
О.	<i>дя́дьков-им</i>	<i>дя́дьков-ою</i>	<i>дя́дьков-им</i>	<i>дя́дьков-им</i>
М.	(на) <i>дя́дьков-ому</i> (<i>дя́дьков-ім</i>)	(на) <i>дя́дьков-ій</i>	(на, у) <i>дя́дьков-ому</i> (<i>дя́дьков-ім</i>)	(на) <i>дя́дьков-их</i>

**Відмінювання присвійних прикметників
із суфіксом -ин (-ін)**

	Чоловічий рід	Жіночий рід	Середній рід	Множина
Н.	<i>Мико́лин-Ø</i>	<i>Мико́лин-а</i>	<i>Мико́лин-е</i>	<i>Мико́лин-і</i>
Р.	<i>Мико́лин-ого</i>	<i>Мико́лин-ої</i>	<i>Мико́лин-ого</i>	<i>Мико́лин-их</i>
Д.	<i>Мико́лин-ому</i>	<i>Мико́лин-ій</i>	<i>Мико́лин-ому</i>	<i>Мико́лин-им</i>
З.	<i>Мико́лин-Ø</i> <i>(Мико́лин-ого)</i>	<i>Мико́лин-у</i>	<i>Мико́лин-е</i> <i>(Мико́лин-ого)</i>	<i>Мико́лин-і</i>
О.	<i>Мико́лин-им</i>	<i>Мико́лин-ою</i>	<i>Мико́лин-им</i>	<i>Мико́лин-ими</i>
М.	(на) <i>Мико́лин-ому</i> <i>(Мико́лин-ім)</i>	(на) <i>Мико́лин-ій</i>	(на) <i>Мико́лин-ому</i> <i>(Мико́лин-ім)</i>	(на) <i>Мико́лин-их</i>

Увага! Прикметники із суфіксами *-ськ-*, *-івськ-*, *-н-*, *-ач-*, що переважно означають відносну присвійність, відмінюються в однині й множині як звичайні відносні прикметники.

До **мішаної групи** належать лише кілька прикметників: *білолі́ций*, *круглолі́ций* та подібні.

**Відмінювання прикметників мішаного типу
(з другим компонентом *-лиций*)**

	Чоловічий рід	Жіночий рід	Середній рід	Множина
Н.	<i>білолиць-ий</i>	<i>білолиць-я</i>	<i>білолиць-е</i>	<i>білолиць-і</i>
Р.	<i>білолиць-ого</i>	<i>білолиць-ої</i>	<i>білолиць-ого</i>	<i>білолиць-их</i>
Д.	<i>білолиць-ому</i>	<i>білолиць-ій</i>	<i>білолиць-ому</i>	<i>білолиць-им</i>
З.	<i>білолиць-ого</i>	<i>білолиць-ю</i>	<i>білолиць-ого</i>	<i>білолиць-их</i>
О.	<i>білолиць-им</i>	<i>білолиць-ою</i>	<i>білолиць-им</i>	<i>білолиць-ими</i>
М.	(на) <i>білолиць-ому</i> (<i>білолиць-ім</i>)	(на, у) <i>білолиць-ій</i>	(на) <i>білолиць-ому</i> (<i>білолиць-ім</i>)	(на) <i>білолиць-их</i>

Увага! Запам'ятайте написання і значення поданих прикметників: *дружний* (одностайний) колектив – *дружній* (приятельський) погляд, *природний* (вроджений) дар – *природній* (щирий) жест, *самітний* – *самотній* (одинокий).

Завдання 1

Прочитайте текст. Випишіть прикметники, визначте тип їхнього відмінювання.

Розробляючи меню, важливо представляти всі групи кулінарної продукції, яка відображає потенційні можливості підприємства з урахуванням необхідного асортименту.

Принципом адаптації меню до типу харчування доцільно керуватися в підприємствах ресторанного господарства, які обслуговують певні контингенти споживачів, наприклад, відвідувачів, що мають певні релігійні переконання (кошерне харчування, індуське, мусульманське тощо), відвідувачів, що мають проблеми зі здоров'ям (дієтичне харчування), дітей (дитяче харчування). Основним правилом включення страв до меню є повна відповідність рецептур і технологій типу харчування.

Принцип адаптації меню до харчових раціонів має особливе значення для підприємств, які обслуговують групи населення протягом певного періоду часу, надаючи сніданки, обіди, вечіри.

Творення ступенів порівняння якісних прикметників

Існують три ступені порівняння прикметників (три форми одного й того ж якісного прикметника): нульовий, вищий і найвищий.

Нульовий ступінь виражає ознаку без указівки на міру її вияву. У словниках прикметники подаються у формі

нульового ступеня. Наприклад: *сі́ній, глибо́кий, доскона́лий*.

Вищий ступінь порівняння виражає ознаку предмета, що виявляється в ньому більшою мірою, ніж в іншому предметі. Наприклад: *Баво́вна ле́гша, ніж ме́тал. Ме́тр до́вший від дециме́тра. Сестра́ ста́рша за бра́та*.

Найвищий ступінь порівняння виражає ознаку предмета, що виявлена в ньому найбільшою мірою порівняно з іншими предметами. Наприклад: *Джере́льна вода́ найсма́чніша. Оди́н із найви́щих буди́нків у сві́ті – 820 м – побудо́ваний в Об'є́днаних Ара́бських Еміра́тах*.

Прикметники вищого та найвищого ступенів утворюються в українській мові двома шляхами:

а) синтетичним (вищого ступеня – за допомогою суфіксів *-и-*, *-иш-* та найвищого ступеня – за допомогою префікса *най-*, що приєднується до вищого ступеня: *бі́льший, сма́чніший*);

б) аналітичним (вищого ступеня – за допомогою слів *бі́льш, менш*; найвищого ступеня – за допомогою слів *найбі́льш, найме́нш* і звичайної форми якісного прикметника: *бі́льш сма́чний, найбі́льш розу́мний*).

Для посилення ознаки при формах найвищого ступеня прикметників до **най-** приєднуються префікси **як-** і **що-**: **щонайбільший, якнайменший.**

Увага! Інколи прикметники вищого ступеня порівняння мають суплетивну форму: *хорóший – крáщий, погáний – гíрший, великий – бiльший, малий – мeнший.*

Будьте уважні при утворенні найвищого ступеня порівняння прикметників, які у вищому ступені змінюють основу: *погáний → гíрший → най+гíрший.*

При творенні вищого ступеня синтетичним шляхом за допомогою суфікса **-ш-** у деяких прикметниках відбуваються фонетичні й, відповідно, орфографічні зміни: *висóкий – ви́щий, низький – ни́жчий, дужий – ду́жчий, тонкий – то́нший, глибокий – гли́бший, довгий – до́вший, близький – бли́жчий, тяжкий – тя́жчий, дорогий – доро́жчий.*

Увага! В українській мові **не можна** утворювати найвищий ступінь порівняння за допомогою слова *са́мий* (наприклад, *самий смачніший*). Має бути форма: *найсмачні́ший*. **Не можна** також говорити (і писати): *бі́льш солоні́ший; менш кислі́ший*. Має бути форма: *найбі́льш солоні́й, найме́нш кислі́й.*

Синтетична форма ступенів порівняння

Початкова форма	Вищий ступінь	Найвищий ступінь
<i>смачн-ий</i>	<i>смачніш-ий</i>	<i>найсмачніш-ий</i>
<i>запаши-ий</i>	<i>запашиш-ий</i>	<i>найзапашиш-ий</i>
<i>духмян-ий</i>	<i>духмяніш-ий</i>	<i>найдухмяніш-ий</i>
<i>густ-ий</i>	<i>густіш-ий</i>	<i>найгустіш-ий</i>
<i>вузьк-ий</i>	<i>вужч-ий</i>	<i>найвужч-ий</i>
<i>товст-ий</i>	<i>товщ-ий</i>	<i>найтовщ-ий</i>

Аналітична форма ступенів порівняння

Початкова форма	Вищий ступінь	Найвищий ступінь
<i>смачний</i>	<i>більш смачний</i>	<i>найбільш смачний</i>
<i>запашний</i>	<i>більш запашний</i>	<i>найбільш запашний</i>
<i>духмянний</i>	<i>більш духмянний</i>	<i>найбільш духмянний</i>
<i>густий</i>	<i>більш густий</i>	<i>найбільш густий</i>
<i>вузький</i>	<i>більш вузький</i>	<i>найбільш вузький</i>
<i>товстий</i>	<i>більш товстий</i>	<i>найбільш товстий</i>

Увага! В українській мові міра якості ознаки може б'ути виражена також без ступенів порівняння.

Велика міра якості виражається:

префіксами: **-пре, -все, -над, -за, -ультра, -архі:**
*пречудовий, всевладний, надчутливий, заширокий,
ультрамодний, архіпотрібний;*

суфіксами: **-уц (-юц), -уч (-юц), -езн, -енн, -анн:**
*злю́цій, худю́чий, довжеле́зний, нескінче́нний,
невблагáнний;*

прислівниками: **дуже, вкрай, особливо, занадто:** *дуже
дешевий, вкрай потрібний, особливо корисний, занадто
різкий.*

Мала (недостатня) міра якості виражається:

суфіксами: **-уват, -ав:** *солонувáтий, синя́вий;*

прислівниками: **трохи, ледь, не дуже:** *тро́хи тісний,
ледь те́плий, не дуже чістий.*

Конструкції з вищим і найвищим ступенем порівняння прикметників

Вищий ступінь порівняння прикметників звичайно
вимагає після себе

1) прийменників з відповідними відмінками:

- а) **від:** *Коро́ва бі́льша від ві́вці;*
- б) **над:** *По́черк Мико́ли акура́тніший над мій;*
- в) **за:** *Мій дру́гий вірш кра́щий за перший;*

г) **проти**: *Сестра́ старіша проти́ брата́.*

2) сполучників з відповідними відмінками:

а) **ніж**: *Сестра́ розумніша, ніж брат;*

б) **як**: *Сестра́ розумніша, як брат.*

Прикметники **найвищого ступеня** порівняння переважно відіграють роль:

1) узгодженого означення: *Найдавніший вітчизняний художній текст – "Слово о полку Ігоревім";*

2) неузгодженого означення: *Найстаршою серед моїх родичів є бабуся;*

3) іменної частини складеного присудка: *Цей будинок найвищий. Аудиторія, де проходила лекція, – найбільша в університеті.*

Увага! Після прикметників типу **багатий, скупий, хворий** тощо перед іменником вживається прийменник **на**: *багатий на корисні копальни, скупий на слова, швидкий на язик, хворий на грип.*

Завдання 2

Вкажіть, в якому рядку обидва прикметники вжито у формі ступенів порівняння?

1. Більш модний, акуратний.
2. Меньший, найвищий.
3. Новенький, більш детальний.
4. Кращий, синій.
5. Багатший, довгий.

Завдання 3

Виберіть рядок, у якому в усіх прикметниках синтетична форма вищого ступеня порівняння твориться за допомогою суфікса *-и-*.

1. Злий, хитрий.
2. Короткий, модний.
3. Чорний, гіркий.
4. Легкий, дешевий.
5. Сухий, вологий.

Завдання 4

Укажіть, в якому рядку обидва прикметники вжито в аналітичній формі найвищого ступеня порівняння?

1. Багатший, кисліший за все.
2. Якнайглибший, найменш вдалий.
3. Кращий від усіх, м'якенький.
4. Новенький, щонайсолодший.
5. Більш модний, найменш впевнений.

Завдання 5

Випишіть із тексту прикметники та визначте їх розряди.

Ст. 8 п. 5 Закону України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність” передбачає, що підприємство самостійно визначає свою облікову політику – обирає форму бухгалтерського обліку, розробляє систему і форми внутрішньогосподарського обліку, звітності та контролю господарських операцій, затверджує правила документообігу, технологію обробки облікової інформації тощо. На вибір облікової політики впливає така низка чинників: форма власності, організаційно-правовий статус, галузеві приналежність та вид діяльності, система оподаткування, стратегія фінансово-господарського розвитку, наявність матеріальної бази, система інформаційного забезпечення підприємства, рівень кваліфікації бухгалтерських кадрів.

Завдання 6

Прочитайте текст, зверніть увагу на виділені слова й словосполучення. Визначте головну інформацію тексту.

Фінансові категорії

Фінансові категорії є вузловими пуніктами в системі пізнання *фінансових відносин* у їх нерозривному зв'язку з економічним розвитком *господарюючих суб'єктів* і держави. Фінансові категорії відображають дійсні явища економічного життя та закономірності фінансових процесів, тому їх необхідно використовувати в інтересах підвищення економічної *ефективності* господарювання. Фінансові категорії тісно пов'язані з функціями фінансів.

Отже, *фінансові категорії* слід розглядати як інструменти створення, розподілу й використання фондів фінансових ресурсів для задоволення потреб розвитку *суб'єктів господарювання* та держави.

Фінансові ресурси утворюються в процесі матеріального виробництва за рахунок створення нової вартості, внаслідок чого виникає *валовий внутрішній продукт*.

Важливою фінансовою категорією є *фінанси підприємницьких структур*, які відображають різноманітні фонди фінансових ресурсів, що створюються та використовуються для виробництва й реалізації продукції, робіт і послуг у різних галузях економіки. Організація та *функціонування* фінансів підприємницьких структур ґрунтуються на відповідних принципах. До них слід віднести: *комерційний розрахунок*, господарську і фінансову незалежність, *фінансову відповідальність*, *матеріальну зацікавленість* тощо.

Основним фінансовим ресурсом підприємства, основою його діяльності є сформований ним власний капітал.

Власний капітал підприємства – це фінансові ресурси, залучені у розпорядження від власників чи акціонерів без обмежень у часі (на постійній основі), призначені для

забезпечення зростання підприємства, збереження його економічної стабільності, а також поглинання можливих збитків у результаті *підприємницьких ризиків*. Величина власного капіталу підприємства може бути визначена тільки розрахунком на основі даних балансу як різниця між загальною сумою активів і сумою зовнішніх зобов'язань підприємства (позиковим капіталом). Власний капітал підприємства складається із *статутного капіталу, додаткового та резервного капіталу, нерозподіленого прибутку*. Для більшості підприємств основним елементом власного капіталу є *статутний капітал*.

Крім власного капіталу підприємство має позиковий капітал. *Позиковий капітал* – частина активів підприємства, що профінансована кредиторами всіх видів.

Завдання 7

Випишіть із тексту словосполучення *прикметник+іменник*. Визначте рід, число, відмінок кожного слова.

Зразок: *Торговельна угода* – однина, називний відмінок, жіночий рід.

Завдання 8

Дайте відповідь на питання, використовуючи текст.

- 1) У процесі чого утворюються фінансові ресурси?
- 2) Що відображають фінанси підприємницьких структур?
- 3) На яких принципах ґрунтуються організація й функціонування фінансів підприємницьких структур?
- 4) Що таке власний капітал підприємства?
- 5) Що є основою діяльності підприємства?
- 6) Із чого складається власний капітал підприємства?
- 7) Що таке позиковий капітал?

Завдання 9

Прочитайте речення. Прикметники, подані в дужках, поставте у відповідному роді та відмінку.

- 1) Підприємство використовує свій (*власна й позикова*)

капітал на формування основних засобів та оборотного капіталу. 2) Формування основних засобів й оборотного капіталу є (об'єктивним) передумовою для початку (підприємницька) діяльності. 3) Основні засоби – це (матеріальний) активи. 4) Прибуток характеризує (фінансова) результат (підприємницька) діяльності підприємства. 5) У (ринкова) економіці існує система показників рентабельності. 6) Термін «фінанси» походить від (латинської) слова «finis», тобто «кінець», «фініш». 7) Розвиток держави та (товарно-грошова) відносин зумовив (історична) формування (характерна) ознак фінансів.

Завдання 10

Утворіть прикметники від поданих іменників.

Банк, товар, торгівля, фінанси, ринок, економіка, комерція, договір, статут, позика, користь, університет, наука, накопичення.

Зразок: банк – банковий.

Завдання 11

Прочитайте, порівняйте форми прикметників. Визначте відмінності в значенні. Складіть із ними речення.

Енергійний – енергійніший – найенергійніший – найбільш енергійний; правильний – правильніший – найправильніший – більш (менш) правильний – найбільш правильний; швидкий – швидший – найшвидший – більш (менш) швидкий; кращий – якнайкращий – щонайкращий, чуйний – найбільш чуйний; добрий – добріший – найдобріший – добріший від усіх; дорогий – дорожчий – дорожчий над усе.

Завдання 12

Заповніть таблицю за зразком.

Прикметники, від яких утворюються ступені порівняння	Прикметники, від яких НЕ утворюються ступені порівняння
зелений – зеленіший	дерев'яний – –

Економічний, вигідний, розрахунковий, торговельний,

договірний, ринковий, постійний, правильний, чуйний, інтенсивний, бартерний, готівковий, прибутковий, зелений.

Завдання 13

Прочитайте речення. Прикметники, подані в дужках, запишіть у правильній формі. Визначте присвійні прикметники.

1) Бажаю (*щасливий*) дороги. 2) Ахмед і Олег – (*добрий*) друзі. 3) Без (*вірний*) друга велика туга. 4) На столі лежав (*Андрій*) телефон. 5) Наш декан одержав (*найвищий*) нагороду. 6) Ми підійшли до (*найвідоміший*) пам'ятника. 7) Всі зацікавлено слухали (*Микола*) доповідь. 8) Студенти приїхали на (*дядьків*) машина.

Увага! Вивчіть слова й словосполучення

Власний капітал	Owned capital
Власність	Property
Господарюючі суб'єкти	Economic entities
Комерційний розрахунок	Commercial payment
Матеріальна зацікавленість	Material incentives
Нерозподілений прибуток	Accumulated/undivided profit
Підприємництво	Entrepreneurship
Підприємницький ризик	Entrepreneurial risk
Позиковий капітал	Borrowed capital
Праця	Labor, work, job
Резервний капітал	Reserve fund
Статутний капітал	Authorized/nominal capital
Структура	Structure
Фінансові категорії	Financial categories
Фінансова відповідальність	Financial/fiscal responsibility

ЗАНЯТТЯ 13

Морфологічний матеріал: синтаксична роль прикметника в реченні, паронімія в прикметниках.

Тема для бесіди: *Категорія державних фінансів.*

Синтаксична роль прикметника

У реченні прикметник може виступати в ролі узгодженого означення, що виражає ознаку предмета за якістю, кольором, розміром, матеріалом, часом тощо: *централізована торгівля, жовто-блакитний пра́пор, золотий годинник, сьогоднішня газе́та, політи́чні міркува́ння.* У називному відмінку прикметник є частиною складеного підмета: ***Жовто-блакитний пра́пор*** *майори́ть над буди́нком.*

Прикметник, що має значення кваліфікації, характеристики, може вживатися в ролі іменної частини присудка в синтаксичних конструкціях з дієсловами-зв'язками *бу́ти, назива́тися, вважа́тися, розгляда́тися, служі́ти, виступа́ти* тощо. Наприклад: *У на́шій гру́пі цей студе́нт вважа́ється найрозу́мнішим.* *На новорі́чному свя́ті її назва́ли са́мою краси́вою.* *Це пита́ння є рито́ричним.* *Він си́тий.*

Завдання 1

Створіть 5 речень, у яких відносні прикметники вживатимуться в ролі іменної частини присудка з дієсловами-зв'язками: *бути, називається, вважається, розглядатися, служити, виступати.*

Зразок: *Студент повинен бути ввічливим.*

Прикметники можуть входити до складу конструкцій з відокремленими та невідокремленими зворотами. Наприклад, конструкція з відокремленим зворотом з прикметником: *Його обличчям, молодім і красивим від природи, милувалися всі навколо.* Конструкція з невідокремленим зворотом з прикметником: *Його молодім і красивим від природи обличчям милувалися всі навколо.*

Субстантивовані прикметники можуть виступати в реченні як у ролі підмета, так і в ролі іменної частини складеного присудка. Наприклад: *Молоді уклали законний шлюб. Її чоловік лісий. Вона ще хвора. Чого мудрий стидається, тим дурний вихваляється* (прислів'я).

Завдання 2

Створіть речення, в яких подані прикметники виступали б у ролі підмета або в ролі іменної частини складеного присудка.

Глухий, сліпий, кривий, кучерявий, стрункий, чубатий, чорноокий, чорнобривий, слабкий, марний, рудий, дужий, здоровий, міцний, сильний, довгий, низький, короткий,

ситий, товстий, грубий, старий, молодий, малолітній, лисий.

Способами вираження суб'єкта й предиката у реченні є не лише субстантивовані прикметники, а й словосполучення та поширені підрядні речення. Важливу роль тут відіграє дієслово-зв'язка *є*, яке випускається: *Головне – це своєчасне провєдення аудиторської перевірки. Головне – це своєчасно провєсти аудиторську перевірку. Провєсти аудиторську перевірку своєчасно – це головне. Однією з найважливіших властивостей матерії є її змінність. У цій статті аналізуються складники економічної програми уряду. Головне, що гальмує процес приватизації, – відсутність професійного підходу й продуманої довгострокової програми.*

Завдання 3

Напишіть три речення з пропущеним дієсловом-зв'язкою *бути* та прикметниками *найактуальніший, найважливіший, найцікавіший*.

Диференціація паронімічних прикметників

Пароніми – споріднені, різнокореневі або випадково співзвучні слова, зокрема прикметники. Здебільшого вони близькі за своїм звучанням, але різні за значенням і

написанням. Для того, щоб правильно зрозуміти їхнє значення, слід звернути увагу на відмінність у морфемному складі прикметників, на те, які вони мають синоніми, як функціонують у тексті, сполучаючись з іменниками. Наприклад, паронімічні прикметники *дипло́мний* // *дипломо́ваний* мають спільний корінь *дипло́м*, суфікс *-н-*, розрізняються суфіксом *-ова-*. Прикметник *дипло́мний* має значення: той, який виконується для одержання документа про вищу або середню спеціальну освіту. Наприклад: *Дипло́мний проє́кт був схва́лений екзаменаці́йною комісією*. Вживається у сполученнях: *дипло́мний проє́кт, дипло́мна робо́та, дипло́мне завда́ння*. Прикметник *дипломо́ваний* означає того, хто має документ про вищу або середню спеціальну освіту: *Колі́шній студе́нт став дипломо́ваним спеціа́лістом*. Вживається у сполученнях: *дипломо́ваний спеціа́ліст, зоотехні́к, лі́кар, інжене́р, учи́тель*.

Завдання 4

Поясніть відмінність між значеннями паронімічних прикметників та складіть із ними речення:

ароматізо́ваний // ароматі́чний // ароматни́й;
автомагизо́ваний // автомагі́чний // автомагні́й; класі́чний // класни́й // класови́й; селянськи́й // сі́льськи́й; оленя́рськи́й // оле́нячи́й; лю́дний // лю́дяни́й // лю́дськи́й; низинни́й // низови́й // низьки́й; психіа́три́чний // психологі́чний // психі́чний;
привіта́льний // приві́тний; смерте́льний // смертні́й;
соціалісти́чний //соціологі́чний // соціа́льний; сусі́дній // сусі́дськи́й // сусі́дів; театралізо́ваний // театра́льний; титуло́ваний

// титульний; таємний // таємничий; трагедійний // трагічний;
хронікальний // хронічний // хронологічний; швидкий // швидкісний; шкірний // шкіряний; шумний // шумовий.

Завдання 5

Прочитайте текст, зверніть увагу на виділені слова й словосполучення, відпрацюйте їхню вимову.

Категорії державних фінансів

Центральною ланкою фінансової системи, через яку здійснюється вплив фінансів на економічний і соціальний розвиток країни, є фінансова категорія *державних фінансів*.

Державні фінанси – це сукупність економічних відносин з приводу розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту та *національного доходу*, що виникають у процесі формування і використання *централізованих фондів грошових коштів*, призначених для фінансового забезпечення виконання державою покладених на неї функцій.

Наявність державних фінансів *об'єктивно* зумовлена необхідністю розподілу і перерозподілу валового внутрішнього продукту між *верствами населення, підприємницькими структурами* і окремими територіями. Частина його в грошовій формі поступає в *державний бюджет* – централізований фонд фінансових ресурсів держави, який використовується для виконання покладених на неї функцій. Він знаходиться в розпорядженні *центральных органів влади* і використовується для фінансування *заходів загальнодержавного значення*.

Державний бюджет є частиною *бюджетної системи України*, яка включає в себе, окрім державного бюджету, також і місцеві бюджети.

Місцевими бюджетами визнаються бюджет Автономної Республіки Крим, *обласні, районні бюджети*,

бюджети районів у містах і бюджети місцевого самоврядування. Бюджетами місцевого самоврядування визнаються бюджети територіальних громад сіл, селищ, міст та їхніх об'єднань.

Зведений бюджет – це сума показників усіх видів бюджетів, що входять до складу бюджетної системи держави. Зведений бюджет України включає показники державного бюджету України, зведеного бюджету Автономної Республіки Крим і зведених бюджетів областей та міст Києва і Севастополя.

Сукупність заходів держави щодо організації та використання фінансів для забезпечення економічного і соціального розвитку формує бюджетну політику держави.

Доходи бюджету – сума коштів, що мобілізується державою для забезпечення своєї діяльності. В процесі утворення доходів бюджету відбувається оперативне вилучення на користь держави частини валового внутрішнього продукту, на підставі чого виникає фінансова взаємодія держави з підприємствами і населенням.

Завдання 6

Прочитайте узгоджені означення, поставте питання до виділених прикметників. З поданими словосполученнями складіть прості речення.

Державні фінанси, національний дохід, бюджетна система, місцевий бюджет, зведений бюджет, бюджетна політика, економічні відносини, підприємницькі структури, грошові кошти, загальнодержавне значення, соціальний розвиток.

Завдання 7

Замініть неузгоджені означення на узгоджені. Поставте питання до виділених слів. Зверніть увагу на те, що в українській мові така заміна можлива.

Зразок: *Фіна́нси* (чого?) *держави* – *фіна́нси* (які?) *державні*.

Розвиток *підприємництва*, *фіна́нси держави*, *система бюджету*, *бюджет міста*, *розвиток економіки*, *риннок продуктів*, *категорії фіна́нсів*, *резерв* капіталу, *розвиток держави*, *політика цін*, *доходи бюджету*.

Завдання 8

Дайте відповіді на питання, використовуючи подану інформацію в тексті завдання 5.

- 1) Які ви знаєте категорії державних фіна́нсів?
- 2) Що формуює бюджетну політику держави?
- 3) Що являють собою доходи бюджету?
- 4) Для чого призначені централізовані фонди грошових коштів?
- 5) Які види бюджету ви знаєте?

Завдання 9

Розкажіть про державні фіна́нси Вашої країни.

Завдання 10

Поставте питання до виділених прикметників у реченнях, поясніть їхню синтаксичну роль.

1) Холдинги – *специфічна* організаційна форма об'єднання капіталів. 2) В *народному* господарстві України функціонують *потужні* державні корпорації. 3) Акції *закритого* акціонерного товариства розподіляються між засновниками і не можуть розповсюджуватись шляхом підписки, купуватися і продаватися на біржі. 4) Концерни – форма *статутних* об'єднань підприємств, що характеризуються єдністю власності і контролю. 5) *Грошові* фонди – це частина *грошових* коштів, які мають *цільове* спрямування. 6) *Міжнародні* фіна́нси являють собою сукупність відносин зі створення і використання

грошових коштів. 7) Учасниками валютних ринків є банки, валютні біржі, брокерські фірми, зовнішньоторговельні і виробничі компанії, міжнародні валютно-кредитні і фінансові організації.

Завдання 11

Прочитайте речення. Слова, подані в дужках, запишіть у потрібному відмінку.

1) Всі держави світу зацікавлені в (інтенсивний) розвитку економіки. 2) Туризм має (важливий) значення для ринку робочої сили. 3) У кожній країні внутрішній туризм сприяє стабілізації (національний) економіки. 4) Відомо, що регіони України суттєво відрізняються за своїми (фінансовий) можливостями. 5) На сучасному етапі потреби розвитку маркетингу зумовлені соціально-демографічними, (економічний), (технологічний), (екологічний) процесами, що відбуваються в світі. 6) Лібералізація (світовий) торгівлі сприяє підвищенню конкуренції на внутрішніх ринках. 7) Маркетинг забезпечує не тільки (ефективний) задоволення потреб ринку, а й успіх підприємства в (конкурентний) боротьбі. 8) У наш час виникла проблема браку інформації та необхідність у проведенні (маркетинг) досліджень.

Увага! Вивчіть слова й словосполучення

Бюджетна політика	Budget policy
Бюджетна система	Budget system
Державні фінанси	Public finance
Заходи	Measures, actions
Зведений бюджет	Consolidated budget
Місто	City, town
Місцевий бюджет	Local budget
Населення	Population
Національний дохід	National income
Об'єктивність	Objectivity

Область	Province, oblast
Район	District, region
Самоврядування	Autonomy, self-administration
Функціонування	Functioning
Централізація	Centralization

ЗАНЯТТЯ 14

Морфологічний матеріал: розряди числівників, відмінювання числівників.

Тема для бесіди: *Суб'єкт господарювання – мале підприємство.*

Числівник – це повнозначна частина мови, до складу якої входять слова, що означають число, кількість предметів і їхній порядок при лічбі. Числівники відповідають на питання *скільки? котрий?* Наприклад, у реченні: *Першим на олімпіаді прибіг спортсмен з номером "двадцять чотири" на майці,* – числівник *перший*

відповідає на питання *кóтрий?*, а числівник *два́дцять чоти́ри* – на питання *скі́льки?*

Завдання 1

Вкажіть, у якому рядку всі слова – числівники?

1. Шість, писати.
2. Три, трійка.
3. П'ять, вдвоє.
4. Двоє, двадцятий.
5. Нуль, сороковий.

Усі числівники поділяють на розряди за значенням та розряди за будовою.

Розряди числівників за значенням

1. Означено-кількісні	
а) власне кількісні	<i>один, дванадцять, тридцять, п'ятдесят, вісімсот, тисяча, мільйон</i>
б) збірні	<i>двоє, восьмеро, двадцятеро</i>
в) дробові	<i>півтора, півтори, півтораста; п'ять восьмих, три сьомих</i>
2. Неозначено-кількісні	
<i>багато, скільки, кілька, стільки, декілька, кільканадцять, пів, мало, немало, чимало</i>	
3. Порядкові	
<i>сьомий, третій, вісімдесятий, п'ятнадцятий</i>	

Завдання 2

Вкажіть, у якому рядку числівники є власне кількісними?

1. Сьо́мий, пе́рший.
2. Де́сять, со́рок оди́н.
3. Двадця́тий, п'ятна́дцятий.
4. Три́дцять пе́рший, со́роко́вий.
5. П'ятисо́тий, дво́хсо́тий.

Завдання 3

Вкажіть, у якому рядку числівники – дробові?

1. Дві тре́тіх, одна дру́га.
2. Три че́твертих, полови́на.
3. Дві тре́тіх, півтора́ста.
4. Одна дру́га, кількана́дцять.
5. Одна́ че́тверта, п'я́теро.

Розряди числівників за будовою

Групи	Кількість коренів	Приклади
Прості числівники	мають один корінь і виражаються одним словом	<i>Оди́н</i> (1), <i>два</i> (2), <i>три</i> (3), <i>нуль</i> (0), <i>шість</i> (6), <i>со́рок</i> (40), <i>мі́льйо́н</i> (1000000), <i>со́тий</i> (100-ий), <i>дев'я́тий</i> (9-ий), <i>сьо́мий</i> (7-ий), <i>дво́є</i> , <i>ше́стеро</i> , <i>де́сятеро</i>
Складні числівники	мають два і більше коренів і виражаються	<i>сі́мсо́т</i> (7×100) <i>оди́на́дцять</i> ($1+10$), <i>сі́мдеся́тий</i> (7×10),

	ОДИМ СЛОВОМ	<i>стодвадцятитисячний</i> (120×1000), <i>півтора́ста</i> , <i>обидва, обидві</i>
Складені числівники	мають два і більше коренів і виражаються окремими словами	<i>тридцять п'ять</i> (35), <i>мільйон триста</i> <i>тисяч</i> (1300000), <i>дві</i> <i>тисячі десятий</i> (2010- ий), <i>три восьмих</i> (³ / ₈),

Запам'ятайте, що *нуль, тисяча, мільйон, мільярд* – це числівники, а *половина, раз, частина, сотня* – іменники.

Завдання 4

Вкажіть, у якому рядку обидва числівники є простими?

1. Одна трéтя, дві п'я́тих.
2. Дві цілих і три вóсьмих, шéстеро.
3. Сім, трéтій.
4. Дві сьóмих, шістна́дцять.
5. Одна четвэ́рта, п'я́теро.

Кількісні числівники

Кількісні числівники змінюються за відмінками і не мають ознак числа і роду (за винятком *один/одна́/одне́(о)/одні́; два/дві; півтора́/півтори́*). У реченні кількісні числівники виконують синтаксичні функції переважно разом з іменниками. Наприклад:

Шістна́дцять сті́льців сто́яло у два ря́ди (шістна́дцять сті́льців – складений підмет; у два ря́ди – складена обставина).

Якщо ж числівники означають абстрактно-математичну кількість, вони не пов'язуються з іменниками і виконують синтаксичні функції самостійно. Напр.: *Три́чі по три бу́де де́в'ять* ($3 \times 3 = 9$). *Корі́нь квадра́тний з шістна́дцяти бу́де чо́тири* ($\sqrt[3]{16} = 4$).

Відмінювання кількісних числівників відзначається різноманітністю. Вони мають більше типів відмінювання, ніж іменник і прикметник.

Відмінювання числівника 1 (один, одна, одне, одні):

	Однина			Множина
	Чоловічий рід	Жіночий рід	Середній рід	
Н.	<i>один-Ø</i>	<i>одн-а́</i>	<i>одн-е́ (одн-о́)</i>	<i>одн-і́</i>
Р.	<i>одн-ого́</i>	<i>одн-ієї́</i> <i>(одн-ої́)</i>	<i>одн-ого́</i>	<i>одн-их</i>
Д.	<i>одн-ому́</i>	<i>одн-ійі́</i>	<i>одн-ому́</i>	<i>одн-им</i>
З.	<i>один-Ø</i> <i>(одн-ого́)</i>	<i>одн-у́</i>	<i>одн-о́ (одн-е́)</i>	<i>одн-і́,</i> <i>одн-их</i>
О.	<i>одн-им</i>	<i>одн-ією́</i>	<i>одн-им</i>	<i>одними</i>

		(одн-о́ю)		
М.	(на, у) <i>одн-ому́,</i> (на, у) <i>одн-і́м</i>	(на, у) <i>одн-і́й</i>	(на, у) <i>одн-ому́,</i> (на, у) <i>одн-і́м</i>	(на, у) <i>одн-і́х</i>

Увага! Варіанти закінчень у місцевому відмінку однини чоловічого та середнього родів числівників: **-ому/-ім**, – а в родовому та орудному відмінках однини жіночого роду числівників: **-її/-ої; -єю/-ою**.

**Відмінювання числівників 2 (два, дві),
3 (три), 4 (чотири):**

Н.	<i>дв-а</i>	<i>дв-і</i>	<i>тр-и</i>	<i>чотир-и</i>
Р.	<i>дв-ох</i>	<i>дв-ох</i>	<i>трь-ох</i>	<i>чотирь-о́х</i>
Д.	<i>дв-ом</i>	<i>дв-ом</i>	<i>трь-ом</i>	<i>чотирь-о́м</i>
З.	як Н. або Р			
О.	<i>дво-ма́</i>	<i>дв-ома́</i>	<i>тьо-ма́</i>	<i>чотир-ма́</i>
М.	(на, у) <i>дв-ох</i>	(на, у) <i>дв-ох</i>	(на, у) <i>ть-ох</i>	(на, у) <i>чотирь-о́х</i>

Увага! Числівники *два, три, чотири, кілька, багато* і всі збірні відмінюються, як числівник *два*.

При числівниках **2, 3, 4** (а також при складних числівниках, що закінчуються на **2, 3, 4**) іменники вживаються в називному відмінку множини: *дв-а син-і́,*

тр-и товариш-и, чотир-и дочк-и, дв-а відр-а. Числівники, починаючи з **5**, у називному та знахідному відмінках утворюють словосполучення з іменниками у формі родового відмінка: *п'ять-Ø син-ів, шість-Ø вікон-Ø, сім-Ø відсотк-ів*.

Зразок відмінювання числівників 5–10

Н.	<i>п'ять-Ø</i>	<i>сім-Ø</i>	<i>вісім-Ø</i>
Р.	<i>п'ят-и, п'ять-ох</i>	<i>сем-и, сім-ох</i>	<i>восем-и, вісьм-ох</i>
Д.	<i>п'ят-и, п'ять-ом</i>	<i>сем-и, сім-ом</i>	<i>восем-и, вісьм-ом</i>
З.	<i>п'ять-Ø, п'ять-ох</i>	<i>сім-Ø, сім-ох</i>	<i>вісім-Ø, вісьм-ох</i>
О.	<i>п'ять-ма, п'ять-ома́</i>	<i>сьом-а, сім-ома́</i>	<i>вісьм-а, вісьм-ома́</i>
М.	<i>(на, у) п'ят-и, п'ять-ох</i>	<i>(на, у) сем-и, сім-ох</i>	<i>(на, у) восем-и, вісьм-ох</i>

Увага! У знахідному відмінку числівники від **5** до **10** мають форму або називного відмінка, або форму родового відмінка, залежно від іменника, з яким вони сполучаються: якщо цей іменник означає **істоту**, то числівник матиме форму родового відмінка (*побачив п'ятьох товаришів*), якщо ж **неістоту**, то називного (*побачив п'ять столів*).

Завдання 5

Запишіть арифметичні дії словами:

$18 + 8 = 26$

$43 - 8 = 35$

$15 - 9 = 6$

$56 + 33 = 89$

$9 \times 9 = 81$

$21 : 7 = 3$

$\sqrt{25} = 5$

$64 : 8 = 8$

$\sqrt[3]{27} = 3$

Зразок:

а) $3+19=21$ – до трьох **дода́ти** дев'ятна́дцять дорі́внює два́дцять оди́н (двадцяти́ одному);

б) $6-4=2$ – від шести́ **вiдня́ти** чоти́ри дорі́внює два (двом);

в) $16:4=4$ – ші́стна́дцять **поді́лити** на чоти́ри дорі́внює чоти́ри (чотирьом);

г) $5 \times 5 = 25$ – п'ять **помно́жити** на п'ять дорі́внює два́дцять п'ять (двадцяти́ п'ятьо́м);

д) $\sqrt[3]{81} = 9$ – ко́рiнь квадра́тний з ві́сімдесяти́ одного́ дорі́внює дев'ять (дев'яти);

е) $\sqrt[3]{125} = 5$ – ко́рiнь кубі́чний зі ста два́дцяти́ п'яти́ дорі́внює п'ять (п'яти).

Зразок відмінювання числівників 11–20 і 30

Н.	одина́дцять-Ø	два́дцять-Ø
Р.	одина́дцят-и, одина́дцять-о́х	два́дцят-и, два́дцять-о́х
Д.	одина́дцят-и́, одина́дцять-о́м	два́дцят-и́, два́дцять-о́м
З.	одина́дцять-Ø, одина́дцять-о́х	два́дцять-Ø, два́дцять-о́х
О.	одина́дцять-ма́, одина́дцять-ома́	два́дцять-ма́, два́дцять-ома́

М.	(на, у) одинадцят-и́, одинадцять-о́х	(на, у) двадцят-и́, двадцять-о́х
----	---	-------------------------------------

Зразок відмінювання кількісних числівників 50, 60, 70:

Н.	п'ятдеся́т-Ø	сімдеся́т-Ø
Р.	п'ятдеся́т-и́, п'ятдесять-о́х	сімдеся́т-и́, сімдесять-о́х
Д.	п'ятдеся́т-и́, п'ятдесять-о́м	сімдеся́т-и́, сімдесять-о́м
З.	п'ятдеся́т-Ø, п'ятдесять-о́х	сімдеся́т-Ø, сімдесять-о́х
О.	п'ятдесять-ма́, п'ятдесять-ома́	сімдесять-ма́, сімдесять-ома́
М.	(на, у) п'ятдеся́т-и́, п'ятдесять-о́х	(на, у) сімдеся́т-и́, сімдесять-о́х

Увага! Якщо числівники *п'ятдеся́т* (50), *ші́стдеся́т* (60), *сі́мдеся́т* (70), *ві́сімдеся́т* (80) входять до складу складних іменників або прикметників, то при відмінюванні таких слів перша частина не змінюється: *святкува́ти сі́мдесятирі́ччя*, *привіта́ти з ші́стдесятилі́ттям*.

Відмінювання кількісних числівників 40, 90, 100:

Н., З.	<i>со́рок-Ø</i>	<i>дев'яно́ст-о</i>	<i>ст-о</i>
Р., Д., О., М.	<i>со́рок-а́</i>	<i>дев'яно́ст-а</i>	<i>ст-а</i>

Відмінювання кількісних числівників 200-900

Під час відмінювання кількісних числівників 200-900 відбуваються зміни як у першій, так і в другій частині цих складних числівників. Їхня перша частина відмінюється за зразком зміни власне кількісних числівників *два, три, чоти́ри, сім, дев'ять* тощо.

Відмінювання кількісних числівників 200-400:

Н.	<i>дв-і-ст-і</i>	<i>тр-и́-ст-а</i>	<i>чотир-и-ст-а</i>
Р.	<i>дв-ох-со́т-Ø</i>	<i>тр-ь-ох-со́т-Ø</i>	<i>чотир-ьо-хсо́т-Ø</i>
Д.	<i>дв-ом-ст-а́м</i>	<i>тр-ь-ом-ст-а́м</i>	<i>чотир-ь-ом-ст-а́м</i>
З.	<i>дв-і́-ст-і,</i> <i>дв-ох-со́т-Ø</i>	<i>тр-и́-ст-а,</i> <i>тр-ь-ох-со́т-Ø</i>	<i>чотир-и-ст-а,</i> <i>чотир-ь-ох-со́т-Ø</i>
О.	<i>дв-ома-ст-</i> <i>а́ми</i>	<i>тр-ь-ома-ст-</i> <i>а́ми</i>	<i>чотир-ма-ст-</i> <i>а́ми</i>
М.	(на, у) <i>дв-ох-ст-а́х</i>	(на, у) <i>тр-ьох-ст-а́х</i>	(на, у) <i>чотир-ьох-ст-а́х</i>

Відмінювання кількісних числівників 500-900

Н.	<i>п'ят-со́т-∅</i>	<i>дев'ят-со́т-∅</i>
Р.	<i>п'ят-и-со́т-∅</i>	<i>дев'ят-и-со́т-∅</i>
Д.	<i>п'ят-и-ст-а́м,</i> <i>п'ять-ом-ст-а́м</i>	<i>дев'ят-и-ст-а́м</i>
З.	<i>п'ят-со́т-∅</i>	<i>дев'ят-со́т-∅</i>
О.	<i>п'ять-ма-ст-а́ми,</i> <i>п'ять-ома-ст-а́ми</i>	<i>дев'ять-ма-ст-а́ми,</i> <i>дев'ять-ома-ст-а́ми</i>
М.	(на, у) <i>п'ят-и-ст-а́х</i>	(на, у) <i>дев'ят-и-ст-а́х</i>

Зразок відмінювання

складеного кількісного числівника

Н.	<i>сімсо́т-∅ сімдеся́т-∅ сім-∅</i>
Р.	<i>семисо́т-∅ сімдеся́т-и́ (-ьох) сем-и́ (сім-ох)</i>
Д.	<i>семиста́м-∅ сімдеся́т-и́ (-ьом) сем-и́ (сім-ом)</i>
З.	як у Н. або Р.
О.	<i>сімомаст-а́ми (семиста́ми) сімдеся́ть-ма́ (-ома)</i> <i>сім-ома́ (сьом-а́)</i>
М.	(на, у) <i>семист-а́х сімдеся́т-и́ (-ьох) сем-и́ (сім-ох)</i>

Увага! Числівники *нуль, тисяча, мільйон, мільярд* відмінюються як іменники І відміни.

Завдання 6

Знайдіть правильну відповідь на запитання: як відмінюються числівники *сорок, дев'яносто, сто*?

1. У всіх непрямих відмінках, крім знахідного, мають закінчення *-а*.
2. У всіх непрямих відмінках мають закінчення *-а*.
3. У всіх непрямих відмінках мають закінчення *-и*.
4. У всіх непрямих відмінках мають закінчення *-е*.
5. У всіх непрямих відмінках мають різні закінчення.

Завдання 7

Знайдіть правильну відповідь на запитання: як відмінюється кількісний складений числівник?

1. Як іменник.
2. Як прикметник.
3. Перше слово відмінюється як кількісний числівник, інші – як порядкові числівники.
4. Відмінюється тільки останнє слово.
5. Відмінюється кожне слово.

Завдання 8

Прочитайте текст. Знайдіть в тексті числівники, прочитайте їх рідною та українською мовами.

Суб'єкт господарювання – мале підприємство

Мале підприємство – суб'єкт господарювання з певним кількісним критерієм чисельності працюючих та обсягів господарського обігу.

Відповідно до *українського законодавства* у малих підприємствах промислового виробництва та будівництва *чисельність* працюючих не повинна перевищувати 200 чоловік; в інших *галузях* виробничої сфери – до 50 працівників; в науці та науковому обслуговуванні – до 100 чоловік; у галузі невиробничої сфери – до 25 чоловік; у роздрібній торгівлі – 15 чоловік. Окрім того, в *структурі* малих підприємств виділяють *мікропідприємства* (чисельність – до 10 осіб, обсяг від продажу продукції – до 250 тисяч гривень на рік). Серед дуже прибуткових малих

підприємств можна віділити *венчурні (ризикові)* фірми, які працюють над утіленням у виробництво певної *ідеї* чи *проекту*.

Світовий досвід функціонування малих підприємств показав їхню високу *ефективність*. Так, у промислово розвинених країнах на малий бізнес припадає до 90-95% усіх підприємств і від 25 до 60% виробництва валового внутрішнього продукту. Висока ефективність малих підприємств досягається завдяки *мобільності* управління, швидкості прийняття рішень, *концентрації* зусиль на одному напрямку, залученню *висококваліфікованих спеціалістів*. Малий бізнес створює додаткові *робочі місця*, послаблює *безробіття*. В Україні малі підприємства розвиваються згідно з Господарським кодексом України від 26 січня 2003 року, а їхня *діяльність* базується на принципах *самоокупності*, *самофінансування*, *самоуправління*, *самостійності*.

Завдання 9

Запишіть словами числівники з тексту завдання 8. Визначте розряди числівників.

Завдання 10

Випишіть з тексту завдання 8 виділені слова та словосполучення. Визначте, до яких частин мови вони належать.

Завдання 11

Знайдіть за текстом завдання 8 відповіді на запитання.

- 1) Що являє собою мале підприємство?
- 2) Скільки чоловік за українським законодавством має працювати у роздрібній торгівлі?
- 3) Скільки чоловік за українським законодавством має працювати в науці та науковому обслуговуванні?
- 4) Над якими питаннями працюють венчурні (ризикові) фірми?
- 5) Чим привабливий малий бізнес?

- 6) На яких принципах базується діяльність малих підприємств?

Завдання 12

Прочитайте числа, які відповідають на питання скільки?

11 кілограмів, 12 років, 34 дні, 35 кілометрів, 54 літри, 65 тонн, 36 вулиць, 76 метрів, 86 будинків, 88 кафе, 980 студентів, 876 секунд, 564 доби, 100 хвилин, 105 літ, 145 сторінок.

Завдання 13

Прочитайте діалоги. Зверніть увагу на вживання числівників, поставте до них питання.

- 1) – Який це будинок?
– Це *двадцять восьмий* будинок.
- 2) – Який це гуртожиток?
– Це *четвертий* гуртожиток.
- 3) – Яка це вправа?
– Це *двісті сьома* вправа.
- 4) – Скільки коштує цей підручник?
– Цей підручник коштує *тридцять вісім* гривень.
- 5) – Скільки ми проїхали кілометрів?
– Ми проїхали *сто тридцять* кілометрів.
- 6) – Скільки ви сплатили за проїзд?
– Ми сплатили за проїзд *сімдесять* умовних одиниць.
- 7) – Яка це кімната?
– Це *двісті сімнадцята* кімната.
- 8) – Яка відстань від нашого гуртожитку до площі?
– Відстань до площі майже *п'ять* кілометрів.

Завдання 14

Прочитайте речення. Запишіть словами кількісні числівники.

1) Якщо виникає економія витрат підприємства, то ця сума утворює преміальний фонд, 75% якого використовується для преміювання робітників. 2) Найбільшу частину в структурі заробітної плати (65-70%) складає її перший елемент – основна заробітна плата. 3) Дослідження ринку показали, якщо знизити ціну одного виробу з 30 до 29 гривень, то обсяг продажу продукції може бути збільшений на 10%. 4) Віторг підприємства за рік склав 3500 мільйонів гривень. 5) На виготовлення виробу підприємство витрачає основних матеріалів на суму 7800 гривень. 6) Ціни на товари загальною вартістю 286 тисяч гривень зросли на 27%. 7) Визначити ціну виробу можна таким чином: $15000 + 6000 = 21000$ гривень. 8) Питомі витрати виробництва товару становлять 70 умовних одиниць. 9) Внаслідок підвищення податку роздрібна ціна пляшки напою зростає з 4 до 5 гривень. 10) Співвідношення змінних і постійних витрат на виробництво продукції дорівнює 60 і 40%.

Увага! Вивчіть слова й словосполучення

Безробіття	Unemployment
Ефективність	Effectiveness
Законодавство	Legislation
Мале підприємство	Small business
Мікропідприємство	Micro enterprise
Мобільність	Mobility
Проект	Project, plan, draft
Робочі місця	Working positions
Розвиток	Development
Самоокупність	Self-sufficiency
Самостійність	Independence
Самоуправління	Self-administration
Самофінансування	Self-financing
Чисельність	Quantity

ЗАНЯТТЯ № 15

Морфологічний матеріал: дробові, збірні, неозначено-кількісні, порядкові числівники; відмінювання складених порядкових числівників; синтаксична роль числівника в реченні.

Тема для бесіди: *Державний фінансовий контроль.*

Дробові числівники

У дробових числівниках чисельник відмінюється так, як відповідний кількісний числівник, а знаменник – як порядковий.

Дробові числівники *півтора́* і *півтори́* за відмінками не відмінюються.

Після чисельника *два, три, чоти́ри* знаменник ставиться у формі називного відмінка множини: *дві трéт-і, три п'ят-і, чоти́ри сьóм-і* (частини). Після чисельника *п'ять* і більше знаменник ставиться у формі родового відмінка множини: *п'ять десяти́-их, дев'ять со́т-их, сім во́сьм-их*.

Відмінювання дробових числівників $\frac{2}{3}$ і $\frac{5}{7}$:

Н.	<i>дв-і трéт-іх</i>	<i>п'ять-Ø сьóм-их</i>
----	---------------------	------------------------

Р.	<i>дв-ох трéт-их</i>	<i>п'ят-и сьóм-их</i>
Д.	<i>дв-ом трéт-ім</i>	<i>п'ят-и сьóм-им</i>
З.	<i>дв-і трéт-их</i>	<i>п'ять-Ø сьóм-их</i>
О.	<i>дв-ома трéт-іми</i>	<i>п'ять-ма сьóм-ими</i>
М.	(на, у) <i>дв-ох трéт-их</i>	(на, у) <i>п'ят-и сьóм-их</i>

Увага! Дробові числівники керують іменниками в формі родового відмінка однини: *одна шóста відсóтка, три четвéртих кілограма*.

У дробових числівниках з числами *5–20, 30, 50–80* рекомендується вживати короткі (однобуквені) закінчення (*сем-и десятих, а не сім-ох десятих, двадцят-и сотим, а не двадцять-ом сотим*).

Завдання 1

З'ясуйте, у якому рядку неправильно поєднано числівники з іменниками.

1. Сімна́дцять гра́мів, п'ятсóт тонн.
2. Півторá доби, двоé разів.
3. Два товари́ші, двадцятéро гравці́в.
4. Пёрші заморозки, сім картоплі́н.

Збірні числівники

Збірні числівники здебільшого утворюються додаванням до основ власне кількісних числівників *2-20* і *30* суфікса *-ер-о* (*чéтверо – двáдцятéро* та *три́дцятéро*) та суфікса *-оє* (*дво́є, обо́є, тро́є*).

Відмінювання збірних числівників

Н.	<i>дв-оє</i>	<i>тр-оє</i>	<i>чєтв-єр-о</i>	<i>дванадцят-єр-о</i>
Р.	<i>дв-ох</i>	<i>трь-ох</i>	<i>чотирь-о́х</i>	<i>дванадцять-о́х</i>
Д.	<i>дв-ом</i>	<i>трь-ом</i>	<i>чотирь-о́м</i>	<i>дванадцять-о́м</i>
З.	<i>дв-ох,</i> <i>дв-оє</i>	<i>трь-ох,</i> <i>тр-оє</i>	<i>чотирь-о́х,</i> <i>чєтв-єр-о</i>	<i>дванадцять-о́х,</i> <i>дванадцят-єр-о</i>
О.	<i>дв-ом</i>	<i>трь-ом</i>	<i>чотир-ма́</i>	<i>дванадцять-ма́,</i> <i>дванадцять-ома́</i>
М.	(на, у) <i>дв-ох</i>	(на, у) <i>трь-ох</i>	(на, у) <i>чотирь-о́х</i>	(на, у) <i>дванадцят-</i> <i>и, дванадцять-о́х</i>

Увага! Числівники *обоє, обидва (обидві), оба* відмінюються як числівник *двоє* у цій таблиці.

Збірні числівники, виконуючи в реченні синтаксичну роль означення, можуть однаковою мірою сполучатися з іменниками як жіночого, так і чоловічого роду: *Я зустріла двох дівчат* (ж.р.). *Я зустріла двох хлопців* (ч.р.).

Завдання 2

Вкажіть, у якому рядку кількісні числівники – збірні?

1. П'ять, десять.
2. Двоє, троє.
3. Дванадцять, чотирнадцять.
4. Двадцять, сорок.

Неозначено-кількісні числівники

Неозначено-кількісні числівники вказують на неозначену кількість суб'єктів або об'єктів і відмінюються як звичайні власне кількісні числівники. Наприклад, числівники *багато кілька, кільканадцять, кількадес'ят, стонадцять* – відмінюються як власне кількісний числівник *чотири*:

Відмінювання неозначено-кількісних числівників

Н.	<i>багат-о</i>	<i>кільк-а</i>	<i>кільканадцять-Ø</i>
Р.	<i>багать-о́х</i>	<i>кільк-о́х</i>	<i>кільканадцять-о́х, кільканадцяти́</i>
Д.	<i>багать-о́м</i>	<i>кільк-о́м</i>	<i>кільканадцять-о́м, кільканадцяти́</i>
З.	<i>багат-о, багать-о́х</i>	<i>кільк-а, кільк-о́х</i>	<i>кільканадцять-Ø, кільканадцять-о́х</i>
О.	<i>багать-ма́</i>	<i>кільк-ома́</i>	<i>кільканадцять-ма́, кільканадцять-ома́</i>
М.	(на, у) <i>багать-о́х</i>	(на, у) <i>кільк-о́х</i>	(на, у) <i>кільканадцять-о́х</i>

Увага! Числівники *пів, мало, небагато, немало, чимало* не відмінюються.

Завдання 3

Вкажіть, у якому рядку числівники належать до незмінних?

1. Сто, ма́ло.
2. Чима́ло, че́тверо.
3. Ше́стеро, сто.
4. Нуль, оди́н.
5. Немало, бага́то.

Порядкові числівники

Порядкові числівники називають порядок предметів при лічбі і відповідають на питання *ко́трий?*

Порядкові числівники утворюються на основі власне кількісних числівників суфіксальним способом та способом словоскладання: *п'ять* (5) – *п'ят-ий*; *сорок* (40) – *сорок-о́в-ий*; *двісті* (200) – *двохсо́т-ий*; *тісяча* (1000) – *тісяч-н-ий*; *двадцять три* (23) – *двадцять трéт-ій*; *тісяча чотириста вісім* (1408) – *тісяча чотириста во́сьм-ий*.

За граматичними ознаками і формою порядкові числівники подібні до прикметників:

а) вони змінюються за родами, числами і відмінками залежно від іменників (*сьо́м-ий день*, *сьо́м-а годі́на*, *сьо́ме число́*, *сьо́м-і пари*);

б) подібно до прикметників у місцевому відмінку однини чоловічого та середнього родів вживаються варіантні закінчення **-ому / -ім**: *двохсо́т-ому (-ім), шестисо́т-ому (-ім), дев'ятисо́т-ому (-ім)*;

в) виконують ті самі синтаксичні функції, що й прикметник – функцію означення та функцію іменної частини присудка: *Ми поспіша́ємо на во́сьму годи́ну* (означення). *Він був пе́ршим студéнтом у гру́пі* (іменна частина присудка).

Прості та складні порядкові числівники відмінюються як прикметники твердої групи. Числівник *тре́тій* відмінюється як прикметник *си́ній*.

На початку складних прикметників та іменників пишеться *одно́-, дво-, три-, чоти́ри-* **перед приголосними**: *двоповерхо́вий* (а не *двохповерхо́вий!*), *трику́тний* (а не *трьохку́тний!*), *чотирикoléсний* (а не *чотирьохко́лесний!*).

Форми *двох-, трьох-, чотирьо́х-* вживаються **перед голосними**: *двохагрегатний, трьохелеме́нтний, чотирьохосьо́вий*. **Винятки**: *двох'ярусний, трьох'ярусний, чотирьох'ярусний*.

Числівники *п'ять* і більше (крім *дев'яносто* і *сто*) на початку складних слів стоять у родовому відмінку: *п'яти-*

літній, п'ятдесятилітній, тридцятидоларовий, сорокатрьохденний, двадцятисемірічний. Але: *сторівенний, дев'яностолітній* – мають першу частину в називному відмінку.

У порядкових числівниках, утворених від назв десятків, перша частина **не змінюється**: *три-дцят-ий, три-дцят-ого, три-дцят-ому, сім-десят-ий, сім-десят-ого, сім-десят-ому.*

Перша частина порядкових числівників на *-сотий* при відмінюванні **не змінюється** і завжди має форму родового відмінка: *двохсотий, шестисотий, дев'ятисотий.*

Порядкові числівники на *-тисячний, -мільйонний, -мільярдний* пишуться **одним** словом. Їхня перша частина завжди стоїть у родовому відмінку (крім числівників *сто* і *дев'яносто*).

Наприклад: *п'ятимільйонний, десятитисячний, тридцятимільярдний.*

Але: *стотисячний, дев'яностомільйонний.*

У складених порядкових числівниках відмінюється тільки **останнє** слово: *п'ятсот п'ятдесят п'ятому.*

Зразок відмінювання складеного порядкового числівника

	Однина			Мно жина
	Чоловічий рід	Ж.р.	С.р.	
Н.	<i>сімсот-Ø сімдесят- Ø сьом-ий</i>	<i>-а</i>	<i>-е</i>	<i>-і</i>
Р.	<i>сімсот- Ø сімдесят- Ø сьом-ого</i>	<i>-ої</i>	<i>-ого</i>	<i>-их</i>
Д.	<i>сімсот- Ø сімдесят- Ø сьом-ому</i>	<i>-у</i>	<i>-ому</i>	<i>-им</i>
З.	як у Н. або Р.	<i>-у</i>	як Н. або Р.	
О.	<i>сімсот- Ø сімдесят- Ø сьом-им</i>	<i>-ою</i>	<i>-им</i>	<i>-ими</i>
М.	<i>(на, у) сімсот- Ø сімдесят- Ø сьом-ому (-ім)</i>	<i>-ій</i>	<i>-ому (-ім)</i>	<i>-их</i>

Увага! Якщо перша частина складного слова записана цифрами, друга дописується через дефіс: *250-мільйонний* (читається: *двохсот'ятдесятимільйонний*), *190-річчя* (читається: *стодев'яносторіччя*), *43-процентий* (читається: *сорокатрьохпроцентий*).

Букви дописуються тільки до цифр на позначення порядкових числівників: *9-й (дев'ятий)*, *13-го (тринадцятого)*, *на 16-му (на шістнадцятому)*, *у 50-х (у п'ятдесятих)*. До римських цифр букви не дописуються: *XX століття*, *у VI кварталі*, *у I столітті нашої ери*.

Завдання 4

Визначте, в якому рядку числівники належать до розряду порядкових.

1. П'ятеро, десятеро.
2. Одна десята, п'ятсот.
3. Другий, дев'яно́стий.
4. Десять, двадцять.
5. Сто, чотирьохсо́тий.

Завдання 5

Визначте, який порядковий числівник відмінюється, як прикметник м'якої групи.

1. Дру́гий.
2. Восьми́й.
3. Четве́ртий.
4. П'я́тий.
5. Тре́тій.

Синтаксична роль числівника у реченні

Числівники можуть бу́ти різними членами речення:

- 1) підметом: *Тре́тій* вийшов на середу́ну за́ли.
- 2) додатком: *До п'яти́* дода́ти сім бу́де двана́дцять.
- 3) означенням: *Студе́нти пе́ршого* кóурсу прихóдять до університе́ту на *во́сьму* годи́ну.
- 4) іменною частиною складеного присудка: *До сімдесяти́ копі́йок* дода́ти *три́дцять* бу́де *одна́* грі́вня.
- 5) якщо кількісний числівник поєднується з іменником, то разом із ним входить до складу:

а) підмета: *Три пари черевіків стояло на вітрині магазину "Взуття".*

б) присудка: *Здебільшого харчові товари бувають чотирьох гатунків: вищого, першого, другого й третього.*

в) додатка: *Відповіді на екзаменаційні питання ми шукали в семи підручниках.*

г) означення: *Сьогодні святкували славетний вісімдесятий ювілей народного художника.*

д) обставини: *Фірма збанкрутіла через недостатчу кількох мільйонів.*

Важливу роль порядкові числівники у складі іменних словосполучень відіграють для найменування календарних дат (число, місяць, рік) та відрізків часу доби (години, хвилини).

Це конструкції:

- 1) з прийменником **на**: *Ділову зустріч було призначено на одинадцятую годину тридцять хвилин одинадцятого січня дві тисячі десятого року;*
- 2) з прийменником **за**: *Я прийду до бібліотеки за п'ятнадцять хвилин;*
- 3) з прийменником **о**: *Я буду у вестибюлі о п'ятій;*

- 4) з прийменниками **о+по**: *Пара почне́ться о п'ятій хвилині по́ другій (годині);*
- 5) з прийменниками **о+на**: *Бібліоте́ка розпо́чне роботу о́ чверть на́ десяту;*
- 6) з прийменниками **за+до**: *Магази́н закрі́вся на перерву́ за чверть до́ другої.*

Завдання 6

Дайте відповідь на питання та продовжте речення:

	Котра година?	Чекатиму на тебе...
7-00	<i>Сьо́ма година.</i>	<i>...о сьо́мій годині.</i>
9-15	<i>Дев'я́та година п'ятна́дцять хви́лін. Чверть на́ десяту. П'ятна́дцять хви́лін по дев'я́тій.</i>	<i>...о дев'я́тій годині п'ятна́дцять хви́лін. ... о чверть на́ десяту. ...о п'ятна́дцятій хви́ліні по дев'я́тій.</i>
5-30	<i>Пів на шосто́у. П'я́та година три́дцять хви́лін.</i>	<i>...о пів на шосто́у. ...о п'я́тій годині. три́дцять хви́лін.</i>
8-45	<i>За чверть дев'я́та. За п'ятна́дцять хви́лін дев'я́та. Во́сьма годи́на со́рок п'я́ть хви́лін.</i>	<i>...за чверть до́ дев'я́тої. ...за п'ятна́дцять хви́лін до́ дев'я́тої. ... о во́сьмій годині со́рок п'я́ть хви́лін.</i>

Завдання 7

Складіть речення з числівниками на позначення часу:
18-30, 21-15, 22-45, 13-20, 16-25, 14-00.

Завдання 8

Прочитайте текст. Запишіть числівники з тексту словами.

Віталій Кличко народився 19 липня 1971 року. Він – видатний український спортсмен і суспільний діяч, 6-разовий чемпіон світу з кікбоксингу (4 рази серед професіоналів і 2 рази серед любителів). Чемпіон світу з боксу у надважкій ваговій категорії за версіями WBO (1999 – 2000 роки), WBC (2004 – 2005 роки, з 2008 року дотепер), The Ring (2004 – 2005 роки). Срібний призер чемпіонату світу з боксу серед любителів за версією AIBA (1995 рік). 3-разовий чемпіон України з боксу серед любителів. Чемпіон I Всесвітніх ігор військовослужбовців у важкій ваговій категорії (1995 рік). Віталій Кличко – кандидат наук з фізичного виховання та спорту. Володіє 4 мовами – російською, українською, німецькою та англійською – вільно.

Завдання 9

Прочитайте діалоги. Зверніть увагу на питання та відповіді на позначення часу в українській мові.

- 1) – *О котрій годині ми зустрінемося?*
– Ми зустрінемося о *вісімнадцятій* годині.
- 2) – *На котру годину* призначені збори іноземних студентів?
– Збори іноземних студентів призначено на *одинадцятую* годину.
- 3) – *Котра зараз година?*
– Зараз *шістнадцята година сорок* хвилин.
- 4) – *О котрій годині* ти зайшов за товаришем?
– Я зайшов за товаришем *за чверть до дев'ятої*.
- 5) – *О котрій годині* починається твій робочий день?
– Мій робочий день починається *о восьмій годині*.
- 6) – *О котрій годині* прибув поїзд?
– Поїзд прибув *о п'ятій хвилині на дванадцятую*.
- 7) – *О котрій годині* ти чекатимеш на мене?
– Я чекатиму на тебе *о третій годині*.
- 8) – *О котрій годині* ми чекатимемо на викладача?

– Ми чека́тимемо на виклада́ча за *два́дцять хви́лін*
до *деся́тої* ранку.

Завдання 10

Прочитайте числа, ставлячи до них питання *який?* 1, 3, 13, 14, 22, 67, 80, 65, 100, 123, 234, 45, 780, 347, 90, 96.

Завдання 11

Прочитайте речення. Замість крапок запишіть порядкові числівники.

- 1) Студенти нашого факультету мешкають в ... (4) гуртожитку.
- 2) Друзі їхали ... (29) трамваєм.
- 3) Рада факультету відбудеться в ... (401) аудиторії.
- 4) Викладацька знаходиться в ... (307) кабінеті.
- 5) Відзначали ... (300) ювілей визначної події.
- 6) Це була ... (2) зустріч з автором підручника.
- 7) Це ... (15) поверх.
- 8) На порядку денному було ... (4) питання.

Завдання 12

Продовжте речення. Запишіть числівники в потрібній формі.

1) Серед відомих представників класичної школи політичної економії був англієць Вільям Петті, який народився у (*тисяча шістсот двадцять три*) році. 2) Школа фізіократів проіснувала всього (*двадцять другий*) роки. 3) Томас Мор написав книгу «Утопія» в (*тисяча п'ятсот шістнадцять*) році. 4) Відомій Ейфелевій вежі виповнилося більше (*сто*) років. 5) Чисельність працюючих становить (*дві тисячі вісімсот три*) особи. 6) Планом передбачено скоротити чисельність працівників на (*п'ятдесят*) осіб. 7) Зазначена модель дозволяє прогнозувати банкрутство в межах до (*п'ять*) років.

Завдання 13

Прочитайте і запам'ятайте українські фразеологізми, до складу яких входять числівники.

На одній нозі (дуже швидко). Не ти перший, не ти останній (стосується всіх). На сьомому небі (бути задоволеним). П'яте колесо до воза (зайве). Сім п'ятниць на тиждень (легко змінювати рішення). Працювати до сьомого поту (працювати до виснаження).

Завдання 14

Прочитайте текст, зверніть увагу на виділені слова й словосполучення. Пронумеруйте речення. Від цих кількісних числівників утворіть порядкові та запишіть їх.

Державний фінансовий контроль

Функції державного фінансового контролю розподіляються між вищими органами влади разом із функціями управління фінансовою системою. Державний контроль охоплює загальнодержавний та відомчий контроль.

Загальнодержавний фінансовий контроль здійснює Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Міністерство фінансів, Державне казначейство України, Державна податкова адміністрація України, спеціальні органи державного фінансового контролю, до яких належать Рахункова палата та Контрольно-ревізійна служба України.

Особливе місце у системі органів державного фінансового контролю посідає Рахункова палата України, яка є постійно діючим органом контролю, що утворюється Верховною Радою України, здійснює свою діяльність самостійно, незалежно від інших органів влади, звітує перед Верховною Радою України. До основних функцій та повноважень Рахункової палати належать контроль за виконанням законів України, виконанням Державного бюджету та державних цільових позабюджетних фондів; здійснення за дорученням Верховної Ради України контролю за виконанням бюджету за поквартальним розподілом доходів і видатків, видатків по

обслуговуванню внутрішнього та зовнішнього боргу України, витрачанням коштів *цільових фондів*. Рахункова палата здійснює також контроль за ефективністю управління коштів Державного бюджету Державним казначейством України, контролює законність і своєчасність руху коштів бюджету, загальнодержавних цільових фондів в Національному банку України, уповноважених банках та кредитних установах. Важливими повноваженнями є контроль органів місцевого самоврядування, підприємств, банків, організацій щодо використання ними бюджетних коштів; проведення *комплексних ревізій та тематичних перевірок*; внесення *пропозицій* щодо удосконалення *бюджетного законодавства*.

Завдання 15

Продовжіть речення, використавши матеріали тексту.

- 1) Функції державного фінансового контролю розподіляються між...
- 2) Державний контроль охоплює...
- 3) Загальнодержавний фінансовий контроль здійснює...
- 4) Рахункова палата України є діючим органом контролю, що утворюється... і здійснює свою діяльність...
- 5) До основних функцій та повноважень Рахункової палати належать...
- 6) Важливими повноваженнями Рахункової палати є контроль підприємств, банків...

Завдання 16

Утворіть словосполучення з неозначено-кількісними числівниками *кільканадцять, кількасот, мало, чимало, декілька, багато*. Утворіть з ними прості речення.

Довідка: книг, років, друзів, документів, заліків, факультетів, пропозицій.

Зразок: Мій друг прочитав *негато* книг.

Завдання 17

Утворіть прості речення від запропонованих *дробових числівників*, які мають форми різних відмінків.

Н. (2/3) дві третіх, (3,0) три цілих, (5/7) п'ять сьомих

Р. двох третіх, трьох цілих, п'яти сьомих

Д. двом третім, трьом цілим, п'яти сьомим

М. (на) двох третіх, (на) трьох цілих, (на) п'яти сьомих

Довідка: виконана робота..., прочитана книга..., написано реферат..., ...прибутку розподілено, ...роботи проконтрольовано, ... коштів цільових фондів витрачено, ...бюджетних коштів витрачаються ...

Увага! Вивчіть слова й словосполучення

Бюджетне законодавство	Budget law
Відомчий контроль	Internal monitoring
Видатки	Expenses
Виконувати	To perform
Державна податкова адміністрація України	State Tax Inspectorate of Ukraine
Державне казначейство України	The Treasury of Ukraine
Державний фінансовий контроль	Public fiscal control
Доходи	Incomes
Загальнодержавний контроль	Nationwide control
Звіт	Report
Звітувати	To report
Комплексна ревізія	General examination
Контрольно-ревізійна служба України	Supervision and Auditing Service of Ukraine
Міністерство фінансів України	Ministry of Finance of Ukraine
Незалежність	Sovereignty,

	independence
Органи влади	Government authorities
Повноваження	Authority, power
Позабюджетні фонди	Non-budgetary fund
Пропозиції	Offer, proposal
Рахункова палата України	Clearing House of Ukraine
Розподіл	Distribution
Тематична перевірка	Thematic review
Фінансова система	System of finance
Цільові фонди	Special purpose funds

ЗАНЯТТЯ № 16

Морфологічний матеріал: займенник, розряди за значенням; відмінювання особових, зворотних, присвійних займенників.

Тема для бесіди: *Цінова політика та методи визначення цін.*

Займенник – змінна самостійна частина мови, яка вказує на предмети, ознаки й кількість, але не називає їх і не означає їхнього змісту. Займенники співвідносяться з іменниками, прикметниками, числівниками і відповідають на питання *хто? що? який? чий? скільки? котрий?* Наприклад: **Вона́** – талановіттий економіст, який **усіма́** знаннями і досвідом ділиться зі **свої́ми** студентами. В цьому реченні займенники *вона́, всіма́, свої́ми* лише вказують на якіхось осіб або їхні ознаки, але не називають їх.

Завдання 1

Вкажіть, у якому рядку слова є займенниками.

1. Всякий, гіркий.
2. Дивний, їдкий.
3. Їхній, отой.
4. Який, чорний.
5. Твій, сірий.

Розряди займенників за значенням

	Назва розряду та функція	Займенники
	Особові займенники вказують на осіб, інших істот, предмети, явища, поняття:	<i>я, ти, він, вона, воно, ми, ви, вони</i>
	Зворотний – займенник, який указує на того, хто виконує дію:	<i>себе</i>
	Присвійні займенники вказують на приналежність предмета першій, другій, третій чи будь-якій особі:	<i>мій, твій, свій, ваш, наш, його, її, їхній</i>
	Вказівні займенники вказують на предмет, ознаку, кількість:	<i>цей, сей, той, такий, стільки</i>
	Означальні займенники вказують на узагальнену ознаку:	<i>весь, всякий, ко́жний, і́нший, сам, са́мий, жо́дний</i>
	Питальні займенники містять у собі запитання про особу, предмет, ознаку, кількість:	<i>хто? що? який? чий? ко́трий? скі́льки?</i>
	Відносні займенники виконують роль сполучних слів для приєднання підрядних речень до головних:	<i>хто, що, який, чий, ко́трий, скі́льки</i>

<p>Неозначені займенники вказують на неозначену (невідому) особу, предмет, ознаку, кількість. Вони утворюються від питальних додаванням часток <i>казна-, хтозна-, будь-, -небудь, аби-, де-, -сь</i>:</p>	<p><i>дехто, де́що, хто-не́будь, що-не́будь, якийсь, будь-чий, казна-хто́, хтозна-чий, будь-який, скільки-не́будь; абиякий, де́що, хтось</i></p>
<p>Заперечні займенники вказують на відсутність особи, предмета, ознак, кількості:</p>	<p><i>ніхто́, ніщо́, ніякий, нічий, ніскільки</i></p>

Увага! Якщо між часткою і неозначеним займенником є прийменник, то всі три слова пишуться окремо: *аби з ким, будь для ко́го, хтозна в чо́му.*

З часткою **ні** заперечні займенники пишуться разом. Проте якщо між часткою і займенником є прийменник, то всі три слова пишуться окремо: *ні до ко́го, ні для ко́го, ні в я́кому* і ін.

Завдання 2

Знайдіть у тексті займенники, визначте їхній розряд.

Здоров'я і продукти харчування

На сьогоднішній день у світі першочергове значення в попередженні розвитку багатьох хронічних захворювань і

збільшенні тривалості життя населення має здорове, раціональне харчування. У зв'язку з цим перед фахівцями харчової промисловості стоїть важливе завдання: забезпечити захисну та оздоровчу функцію харчування в цілому. Кардинальним вирішенням проблеми може стати тільки широкомасштабне збагачення продуктів, що споживаються усіма верствами населення. Такими продуктами, зокрема, є борошняні кондитерські вироби, серед яких особливе місце посідає продукція з пісочного тіста. Тому науковцями запропоновано використовувати в технологіях виробів з пісочного тіста напівфабрикат кістковий харчовий, який містить біоорганічні сполуки кальцію і фосфору, у раціональному для засвоєння організмом співвідношенні.

Завдання 3

Вкажіть, у якому рядку займенники – неозначені?

1. Весь, цей.
2. Той, ніщо.
3. Хто-небудь, хтозна-що.
4. Сам, ваш.
5. Свій, дещо.

Завдання 4

Вкажіть, у якому рядку займенники – означальні?

1. Всякий, кожний.
2. Дехто, весь.
3. Дещо, твій.
4. Такий, ти.
5. Хто-небудь, себе.

Завдання 5

Вкажіть, у якому рядку займенники – присвійні?

1. Ніщо, весь.
2. Що, якийсь.
3. Який, вона.
4. Мій, твій.

5. Ваш, ти.

Завдання 6

Вкажіть, у якому рядку займенники – заперечні.

1. Ніскі́льки, вони.
2. Ніхто́, ніщо́.
3. Хто, що.
4. Бúдь-що, мій.
5. Кожний, ми.

Завдання 7

Вкажіть, у якому рядку займенники – вказівні.

1. Я, ти.
2. Їхній, ніякий.
3. Скíльки, що.
4. Той, цей.
5. Ніщо́, наш.

Завдання 8

Вкажіть, у якому рядку займенники – особові.

1. Цей, всякий.
2. Їхній, нічий.
3. Який, воно́.
4. Я, ти.

Завдання 9

Виберіть рядок, у якому займенники належать до одного розряду.

1. Хто, що.
2. Себе́, я.
3. Весь, дехто.
4. Він, ніякий.
5. Дехто, її.

Особові займенники

Особові займенники мають граматичні ознаки, як у іменника: постійний рід, змінювані ознаки відмінка і

числа. Особові займенники добре запам'ятовуються за співвідношеннями з особами:

I особа: **я - ми**

II особа: **ти - ви**

III особа: **він, вона́, воно́ - вони́**

Відмінювання особових займенників I та II особи **я, ти**

	Однина		Множина	
Н.	<i>я</i>	<i>ти</i>	<i>ми</i>	<i>ви</i>
Р.	<i>мене́</i>	<i>тебе́</i>	<i>нас</i>	<i>вас</i>
Д.	<i>мені́</i>	<i>тобі́</i>	<i>нам</i>	<i>вам</i>
З.	<i>мене́</i>	<i>тебе́</i>	<i>нас</i>	<i>вас</i>
О.	<i>мною́</i>	<i>тобою́</i>	<i>нами́</i>	<i>вами́</i>
М.	(на, у) <i>мені́</i>	(на, у) <i>тобі́</i>	(на, у) <i>нас</i>	(на, у) <i>вас</i>

Відмінювання особових займенників

III особи **він, вона, воно**

	Однина			Множина
Н.	<i>він</i>	<i>вона́</i>	<i>воно́</i>	<i>вони́</i>
Р.	<i>його́, (до)</i> <i>нього́</i>	<i>її, (до)</i> <i>неї́</i>	<i>його́, (до)</i> <i>нього́</i>	<i>їх, (до)</i> <i>них</i>

Д.	<i>йому́</i>	<i>їй</i>	<i>йому́</i>	<i>їм</i>
З.	<i>його́, (на) нього́</i>	<i>її, (на) неї́</i>	<i>його́, (на) нього́</i>	<i>їх, (на) них</i>
О.	<i>ним</i>	<i>нею</i>	<i>ним</i>	<i>німи</i>
М.	<i>(на, у) ньому́, нім</i>	<i>(на, у) ній</i>	<i>(на, у) ньому́, нім</i>	<i>(на, у) них</i>

Увага! Особливістю відмінювання займенників 3-ої особи є поява в них після прийменників в родовому та місцевому, а також в орудному початкового **н**: родовий – без *нього́*; від *неї́*; без *них*; місцевий – (на/у/по) *ньому́/нім*; *ній*; по *них*; орудний – *ним*, з *ним*; *нею*, з *нею*; *німи*, з *німи*.

Завдання 10

Вкажіть, у якому рядку займенники в непрямих відмінках мають іншу основу, ніж у називному відмінку однини.

1. Ко́жний, жо́дний.
2. Мій, чий.
3. Той, абия́кий.
4. Чийсь, де́кілька.
5. Я, він.

Зворотний займенник себе

Зворотний займенник *себе́* замінює у реченні іменники-істоти і має граматичні ознаки іменника.

Відмінювання зворотного займенника *себе*

Н. –	Д. <i>собі́</i>	О. <i>собо́ю</i>
Р. <i>себе́</i>	З. <i>себе́</i>	М. (на, у) <i>собі́</i>

Увага! Займенник *себе* не має форми називного відмінка.

Завдання 11

Виберіть рядок, у якому займенники після прийменників (у непрямих відмінках) уживаються з приставним *н-*.

1. Твій, свій.
2. Ви, жодний.
3. Такий, сам.
4. Він, вона.
5. Чий, весь.

Присвійні займенники

Присвійні займенники мають граматичні ознаки, як у прикметника: змінюються за родами, числами і відмінками залежно від іменника.

Кожен особовий займенник має відповідний присвійний займенник:

I особа: *мій – наш*;

II особа: *твій – ваш*;

III особа: *його́, її́ - їхній*;

до присвійних належить також займенник *свій*.

Відмінювання присвійного займенника I особи *мій*

	Чоловічий рід	Жіночий рід	Середній рід	Множина
Н.	<i>мій</i>	<i>моя́</i>	<i>моє́</i>	<i>мої́</i>
Р.	<i>мого́</i>	<i>моєї́</i>	<i>мого́</i>	<i>мої́х</i>
Д.	<i>моє́му</i>	<i>мої́й</i>	<i>моє́му</i>	<i>мої́м</i>
З.	<i>мій, мого́</i>	<i>мою́</i>	<i>моє́</i>	<i>мої́х, мої́</i>
О.	<i>мої́м</i>	<i>моєю́</i>	<i>мої́м</i>	<i>мої́ми</i>
М.	(на, у) <i>мої́м,</i> <i>моє́му</i>	(на, у) <i>мої́й</i>	(на, у) <i>моє́му,</i> <i>мої́м</i>	(на, у) <i>мої́х</i>

Відмінювання присвійного займенника I особи *наш*

	Чоловічий рід	Жіночий рід	Середній рід	Множина
Н.	<i>наш</i>	<i>наша́</i>	<i>наше́</i>	<i>наші́</i>
Р.	<i>нашого́</i>	<i>нашої́</i>	<i>нашого́</i>	<i>наших</i>

Д.	<i>нашому</i>	<i>нашій</i>	<i>нашому</i>	<i>нашим</i>
З.	<i>наш,</i> <i>нашого</i>	<i>нашу</i>	<i>наше</i>	<i>наші, наших</i>
О.	<i>нашим</i>	<i>нашою</i>	<i>нашим</i>	<i>нашими</i>
М.	(на, у) <i>нашому,</i> <i>нашим</i>	(на, у) <i>нашій</i>	(на, у) <i>нашому,</i> <i>нашим</i>	(на, у) <i>наших</i>

Відмінювання присвійного займенника III особи їхній

	Чоловічий рід	Жіночий рід	Середній рід	Множина
Н.	<i>їхній</i>	<i>їхня</i>	<i>їхнє</i>	<i>їхні</i>
Р.	<i>їхнього</i>	<i>їхньої</i>	<i>їхнього</i>	<i>їхніх</i>
Д.	<i>їхньому</i>	<i>їхній</i>	<i>їхньому</i>	<i>їхнім</i>
З.	<i>їхній,</i> <i>їхнього</i>	<i>їхню</i>	<i>їхнє,</i> <i>їхнього</i>	<i>їхні, їхніх</i>
О.	<i>їхнім</i>	<i>їхньою</i>	<i>їхнім</i>	<i>їхніми</i>
М.	(на, у) <i>їхньому,</i> <i>їхнім</i>	(на, у) <i>їхній</i>	(на, у) <i>їхньому,</i> <i>їхнім</i>	(на, у) <i>їхніх</i>

Увага! Належність займенника до третьої особи виражається за допомогою форм родового відмінка особових займенників *його, її, їх*.

Завдання 12

Виберіть рядок, у якому займенники змінюються за родами, числами, відмінками.

1. Ніхто́, ти.
2. Цей, той.
3. Себе́, мій.
4. Ніщо, ваш.
5. Котрий, хтось.

Завдання 13

Прочитайте текст, зверніть увагу на слова, які ви вже знаєте. За допомогою словника або контексту визначте значення незнайомих слів та словосполучень.

Цінова політика та методи визначення цін

Для виробників, що працюють на ринку, незалежно від форм власності, питання про ціни має важливе значення. Вони знаходяться в тісному взаємозв'язку зі всіма перемінними маркетингу, визначають рентабельність підприємства, його життєдіяльність і фінансову стабільність. Від цін залежить досягнення економічних результатів. Правильна або помилкова цінова політика визначає довгострокову дію на всю діяльність підприємства.

Правильна методика визначення ціни, розумна цінова тактика, послідовна реалізація цінової стратегії є необхідними компонентами успішної діяльності кожного підприємства в умовах ринку.

Ціною називається така грошова сума, що пра́виться за товар.

Під ціновою політикою розуміють визначення рівня цін і можливих варіантів їхніх змін залежно від цілей і завдань, які вирішує підприємство в короткостроковому плані й перспективі.

У сучасних умовах розповсюдженим методом розробки загальної цінової політики є багатовітний підхід до встановлення цін. Метод передбачає шість етапів, кожен із яких накладає обмеження на наступний. Отже, це такі етапи: визначення цільового ринку, аналіз визначення торговельної маркі, аналіз інших елементів стратегії маркетингу, визначення загальної цінової політики, розробка цінової стратегії, встановлення конкретних цін.

Крім цього, необхідно визначити, що є три основних підходи до ціноутворення, кожен із яких може бути обраний підприємством. Це ціноутворення на підставі стимулювання збуту, отримання прибутків, чинних законів.

Завдання 14

Продовжте відповіді на питання за текстом, використовуючи займенники.

1) Що таке ціна?

Це ...

2) Чому питання про ціни має важливе значення?

Вони знаходяться ...

3) Які показники залежать від цінової політики?

Від них залежить ...

4) Що є компонентом успішної діяльності підприємства?

Кожне підприємство ...

5) Що таке цінова політика?

Це ...

6) Назвіть шість етапів розроблення загальної цінової політики.

Це визначення...

7) Які ви можете назвати підходи до ціноутворення?

Це ...

Завдання 15

Утворіть словосполучення: займенник+іменник.

Займенники: *вони, його, всю, кожного, така, це, цього, кожний, їхніх.*

Іменники: *друзі, підручник, кімната, студент, посада, університет, залік, подарунки.*

Завдання 16

Запишіть дієслівні сполучення. Поставте у потрібному відмінку зворотний займенник *себе*.

Привчати ... до порядку, заборонити ... витрачати марно час, вихваляти ... , придбати ... , знайти ... розвагу, відчути на ... , подарувати ... , сам ... товариш, запросити з ... друзів, допомогти ... , критикувати ... , пишатися

Завдання 17

Прочитайте діалог. Зверніть увагу на використання займенників, які вказують на осіб.

– Доброго дня! *Я* студент Турсун, майбутній економіст. *А Ви хто?*

– Доброго дня! *Я* студентка Оксана, навчаюсь на економічному факультеті. Бачу, з *Вами* друзі. *Хто вони?*

– *Вони* теж студенти. *Це* – Марал, а *це* – Ахмед.

– Дуже приємно познайомитись. На все добре! Побачимося з *вами* в університеті.

Завдання 18

Замініть іменники займенниками за зразком: *Це економіст. Він (вона, воно, вони) тут.*

Довідка: текст, гроші, підприємство, каса, банк, викладацька, декан, будинок, гуртожиток, підручник, товар, гривня, долар, євро, місто, ринок, трамвай, автобус, годинник, кімната, кафе.

Завдання 19

Прочитайте словосполучення з присвійними займенниками, які виражають належність особи або предмета. Напишіть до них питання.

Мій зошит. *Моя* подруга. *Моє* ім'я. *Мої* зошити.

Твій товариш. *Твоя* кава. *Твоє* місце. *Твої* окуляри.

*Свій будинок. Своя справа. Своє фото. Свої документи.
Його підприємство. Його гроші. Його ручка. Його олівець.*

Її т оварі Її підручник. Її подруга. Її стіл.

Наш факультет. Наша допомога. Наше місто. Наші доповіді.

Ваш декан. Ваша викладачка. Ваше таксі. Ваші аудиторії.

Увага! Вивчіть слова й словосполучення

Виробник	Producer
Довгостроковий	Long-term
Збут	Sale, selling
Компонент	Component
Конкретний	Particular, specific
Корткостроковий	Short-term
Обмеження	Restriction
Перспектива	Perspective
Реалізація	Implementation; selling
Результат	Result
Рентабельність	Profitability
Торговельна марка	Trade mark
Цінова політика	Pricing policy
Цінова тактика	Pricing tactics
Ціноутворення	Pricing, price setting

ЗАНЯТТЯ № 17

Морфологічний матеріал: відмінювання вказівних, означальних, питальних, відносних займенників.

Тема для бесіди: *Гроші як товар.*

Вказівні займенники

Вказівні займенники

а) замінюють у реченні прикметники, вказуючи на предмет; мають **прикметникові** граматичні ознаки: *цей, той, такий*;

б) замінюють числівники, вказуючи на кількість; мають ознаки **кількісного числівника** (відмінок): *скільки*.

Відмінювання вказівного займенника *той (той)*

	Чоловічий рід	Жіночий рід	Середній рід	Множина
Н.	<i>той</i>	<i>та</i>	<i>те</i>	<i>ті</i>
Р.	<i>того́</i>	<i>тієї́, тої́</i>	<i>того́</i>	<i>тих</i>
Д.	<i>тому́</i>	<i>тій</i>	<i>тому́</i>	<i>тим</i>
З.	<i>той, того́</i>	<i>ту</i>	<i>те</i>	<i>ті, тих</i>
О.	<i>тим</i>	<i>тією́</i>	<i>тим</i>	<i>тими́</i>
М.	(на, у) <i>тому́, тім</i>	(на, у) <i>тій</i>	(на, у) <i>тому́, тім</i>	(на, у) <i>тих</i>

Відмінювання вказівного займенника *цей (оце́й)*

	Чоловічий рід	Жіночий рід	Середній рід	Множина

Н.	<i>цей</i>	<i>ця</i>	<i>це</i>	<i>ці</i>
Р.	<i>цього́</i>	<i>ціє́ї</i>	<i>цього́</i>	<i>цих</i>
Д.	<i>цьому́</i>	<i>ці́й</i>	<i>цьому́</i>	<i>цим</i>
З.	<i>цей, цього́</i>	<i>цю</i>	<i>це</i>	<i>ці, цих</i>
О.	<i>цим</i>	<i>ціє́ю</i>	<i>цим</i>	<i>цими</i>
М.	(на, у) <i>цьо́му, ці́м</i>	(на, у) <i>ці́й</i>	(на, у) <i>цьо́му, ці́м</i>	(на, у) <i>цих</i>

Відмінювання вказівного займенника *такий* (*отакий*)

	Чоловічий рід	Жіночий рід	Середній рід	Множина
Н.	<i>такий</i>	<i>така́</i>	<i>таке́</i>	<i>такі́</i>
Р.	<i>тако́го</i>	<i>тако́ї</i>	<i>тако́го</i>	<i>такі́х</i>
Д.	<i>тако́му</i>	<i>такі́й</i>	<i>тако́му</i>	<i>такі́м</i>
З.	<i>такий,</i> <i>тако́го</i>	<i>таку́</i>	<i>таке́</i>	<i>такі́,</i> <i>такі́х</i>
О.	<i>такі́м</i>	<i>тако́ю</i>	<i>такі́м</i>	<i>такі́ми</i>
М.	(на, у) <i>тако́му,</i> <i>такі́м</i>	(на, у) <i>такі́й</i>	(на, у) <i>тако́му,</i> <i>такі́м</i>	(на, у) <i>такі́х</i>

Відмінювання вказівного займенника *стільки*

Н. <i>стільки</i>	Д. <i>стільком</i>	О. <i>стількома</i>
Р. <i>стількох</i>	З. <i>стільки,</i> <i>стількох</i>	М. (на, у) <i>стількох</i>

Означальні займенники

Означальні займенники замінюють у реченні прикметники, мають граматичні ознаки, як у прикметника: *весь, всякий, кожний, інший, сам, сямий.*

Відмінювання означального займенника *весь*

	Чоловічий рід	Жіночий рід	Середній рід	Множина
Н.	<i>весь</i>	<i>вся</i>	<i>все</i>	<i>всі</i>
Р.	<i>всього</i>	<i>всієї</i>	<i>всього</i>	<i>всіх</i>
Д.	<i>всьому</i>	<i>всій</i>	<i>всьому</i>	<i>всім</i>
З.	<i>весь, всього</i>	<i>всю</i>	<i>все</i>	<i>всі, всіх</i>
О.	<i>всім</i>	<i>всією</i>	<i>всім</i>	<i>всіма</i>
М.	(на, у) <i>всьому, всім</i>	(на, у) <i>всій</i>	(на, у) <i>всьому, всім</i>	(на, у) <i>всіх</i>

Відмінювання означального займенника *всякий*

	Чоловічий	Жіночий	Середній рід	Множина
--	-----------	---------	--------------	---------

	рід	рід		
Н.	<i>всякий</i>	<i>всяка</i>	<i>всяке</i>	<i>всякі</i>
Р.	<i>всякого</i>	<i>всякої</i>	<i>всякого</i>	<i>всяких</i>
Д.	<i>всякому</i>	<i>всякій</i>	<i>всякому</i>	<i>всяким</i>
З.	<i>всякий,</i> <i>всякого</i>	<i>всяку</i>	<i>всяке</i>	<i>всякі,</i> <i>всяких</i>
О.	<i>всяким</i>	<i>всякою</i>	<i>всяким</i>	<i>всякими</i>
М.	(на, у) <i>всякому,</i> <i>всякім</i>	(на, у) <i>всякій</i>	(на, у) <i>всякому</i>	(на, у) <i>всяких</i>

Увага! Займенники *сам, жодний, сáмий, ко́жний, і́нший* відмінюються так само, як і займенник *всякий*.

Питальні та відносні займенники

Питальні займенники – це слова-питання:

- 1) до іменника (*хто? що?*): – **Хто** ти? – **Студéнт**.
- 2) до прикметника (*який? чий?*): – **Яку** мову ти зараз вивчаєш? – **Украї́нську**.
- 3) до числівника (*скі́льки? котрий?*): – **Скі́льки** у нас сьогодні пар? – **Три**.

Відповідно вони замінюють ці частини мови і мають їхні граматичні ознаки.

Відносні займенники – це ті самі питальні займенники, але в іншій функції: вони вживаються у головній та підрядній частинах у складнопідрядному реченні.

Досить розповсюдженими є конструкції типу *все те, що ...*, *всі пита́ння, які ...* тощо.

Наприклад: *Всі пита́ння, які́* було зазначено на початку лекції, ми розглянули. **Все те, що** було сказано, заслуговує на увагу. *Ось студе́нт, який* має доповідати першим. Я знаю, **хто** на іспиті отримáє вищий бал.

Відмінювання питальних та відносних займенників

хто, що, скільки

Н.	<i>хто</i>	<i>що</i>	<i>скільки</i>
Р.	<i>кого́</i>	<i>чого́</i>	<i>скільки́х</i>
Д.	<i>кому́</i>	<i>чому́</i>	<i>скільки́м</i>
З.	<i>кого́</i>	<i>що</i>	<i>скільки, скільки́х</i>
О.	<i>ким</i>	<i>чим</i>	<i>скільки́ма</i>
М.	(на, у) <i>ко́му, кім</i>	(на, у) <i>чо́му, чім</i>	(на, у) <i>скільки́х</i>

Відмінювання питального та відносного займенника *чий*

	Чоловічий рід	Жіночий рід	Середній рід	Множина
Н.	<i>чий</i>	<i>чия</i>	<i>чиє</i>	<i>чії</i>
Р.	<i>чийого</i>	<i>чиєї</i>	<i>чийого</i>	<i>чійх</i>
Д.	<i>чийому,</i> <i>чиєму</i>	<i>чійї</i>	<i>чийому</i>	<i>чійм</i>
З.	<i>чий, чийого</i>	<i>чию</i>	<i>чиє</i>	<i>чійх, чії</i>
О.	<i>чійм</i>	<i>чиєю</i>	<i>чійм</i>	<i>чійми</i>
М.	(на, у) <i>чийому,</i> <i>чиєму, чійм</i>	(на, у) <i>чійї</i>	(на, у) <i>чийому,</i> <i>чиєму, чійм</i>	(на, у) <i>чійх</i>

Увага! Займенники **який, котрий** відмінюються як прикметники твердої групи.

Завдання 1

Поставте питання до поданих нижче речень, використовуючи займенник *чий?* у потрібному роді, числі, відмінку:

Я пишаюся навчанням і доброю вдачею свого сина. Стигнуть яблука у нашому садку. Влітку прийшлося попрацювати на бабусиній садово-городній ділянці. Хочу познайомити вас зі своєю подругою. На моєму підвіконні ростуть чудові квіти.

Завдання 2

Прочитайте текст, зверніть увагу на слова, які ви вже знаєте. Вкажіть головну інформацію.

Гроші як товар

Гроші – це одне з найдавніших та найважливіших явищ у житті суспільства, яке відіграє провідну роль у господарській діяльності людини, тому вони завжди привертали до себе пильну увагу науковців. Уже в працях Платона й Аристотеля є цікаві висловлювання про гроші. Класична *політекономія* Заходу по суті виросла з дослідження *фундаментальних проблем* грошей, що були сформульовані в працях А. Сміта і Д. Рікардо. Багато уваги проблемам грошей приділяється у працях відомих економістів Заходу – К. Маркса, Дж. С. Міля, У. Джевонса, Л. Вальраса, А. Маршалла, Д. Кейнса, П. Самуельсона, М. Фрідмена та інших.

Гроші в їх найпростіших проявах виникли на ранніх ступенях розвитку окремих народів. Виникнення грошей було зумовлено труднощами *безпосереднього обміну продуктами праці*. На найнижчих ступенях економічного розвитку, коли *виробники* одержали перші надлишки своїх продуктів і хотіли їх обміняти, зробити це було досить складно: бажання двох суб'єктів щодо обміну *споживчими вартостями* товарів не збігалися (наприклад, власник овець хотів виміняти їх на зерно, але власникові зерно потрібна була сокира). Поступово учасники обміну впевнювалися в тому, що серед продуктів, котрі обмінюються, є *такий продукт, який найчастіше шукають*, тобто він має найбільшу споживчу вартість. Цей продукт завжди можна легко обміняти на необхідне на цей момент благо. У такій ролі загального еквівалента (або грошей) у різні часи у різних народів виступали худоба, хутра, сіль, зерно, метали та ін.

В процесі розвитку *товарного виробництва* виникають та функціонують гроші. Обмін надлишками продуктів виник уже в *первісному суспільстві* і був спочатку випадковим явищем.

Здатність *товару* обмінюватися у певних пропорціях на інший товар називається *міноюю вартістю*.

Товар безпосередньо є споживчою вартістю, проте не для свого *власника*, а для інших суб'єктів ринку. Для свого власника товар виступає вартістю, уречевленням його праці. Проте суспільного визнання ця вартість набуває тільки шляхом обміну на інші товари. В акті обміну реалізується споживча вартість товару і виявляється його мінова вартість.

Завдання 3

Дайте відповіді на питання за текстом завдання 2.

- 1) Назвіть науковців, які досліджували фундаментальні проблеми грошей.
- 2) Як ви зрозуміли, що зумовило виникнення грошей?
- 3) Які товари у давні часи виконували функцію грошей?
- 4) Що називається міноюю вартістю?
- 5) У якому суспільстві виник обмін надлишками продуктів?
- 6) Назвіть відомих економістів Заходу.

Завдання 4

Зверніть увагу на складні речення. Запишіть питальні та відносні займенники в потрібній формі.

1) Уже в працях Платона й Аристотеля є цікаві висловлювання, (який) стосуються грошей. 2) Студенти знали, (що) на третій парі буде проводитись залік. 3) Відомо, (хто) слід вважати основоположниками класичної політекономії. 4) Предметом контролю є фінансові операції, (котрий) пов'язані зі створенням і використанням фондів фінансових ресурсів. 5) Кредитори – суб'єкти фінансового ринку, (який) надають позичку у тимчасове користування під певний відсоток. 6) Казначейські зобов'язання (векселі) – це боргові зобов'язання, (який) спрямовані тільки на покриття бюджетного дефіциту. 7)

Скажіть, будь ласка, (котрий) зараз година? 8) (Скільки) економістів працює у вашому відділі? 9) (Який) мови ви вивчаєте? 10) (Що) називають грошовими фондами?

Завдання 5

Прочитайте речення. Випишіть виділені займенники, розподіліть їх на розряди, вкажіть відмінки.

1) Фінансовий менеджмент реалізує *свою* головну мету та завдання шляхом здійснення певних функцій: створення доходів (накопичення капіталу); здійснення витрат. 2) *Ця* розподільча діяльність потребує від фінансового менеджера інвестиційних рішень; *він* повинен залучати всі тимчасово вільні ресурси та направляти їх, авансувати в пріоритетні вкладення. 3) Фінансова політика – форма реалізації фінансової ідеології і фінансової стратегії підприємства в плані найбільш важливих аспектів фінансової діяльності на окремих етапах її здійснення. 4) Оцінка ефективності розробленої фінансової стратегії необхідна, *вона* є заключним етапом і проводиться за визначеними параметрами. 5) *Такий* аналіз беззбитковості є однією з найважливіших характеристик взаємозв'язку затрат, обсягу виробництва і прибутку. 6) До *них* (змінних затрат) входять: сировина і матеріали, комплектувальні; заробітна плата виробничих працівників; паливо і енергія на технологічні потреби та *інше*.

Завдання 6

Прочитайте речення, в яких займенники вказують на особу або предмет, що виступають об'єктами дії. Як називаються такі займенники?

1) Економіст виконав *це* завдання. – *Яке* завдання виконав економіст?

2) *Ця* робота дуже цікава. – *Яка* робота дуже цікава?

3) *Ці* студенти приїхали з Туркменістану. – *Які* студенти приїхали з Туркменістану?

4) Той товар розкупили дуже швидко. – Який товар розкупили дуже швидко?

5) Студенти придбали такі книги. – Які книги придбали студенти?

6) Така доповідь зацікавила присутніх. – Яка доповідь зацікавила присутніх?

Завдання 7

Продовжте речення. Використайте означальні займенники, поставивши їх у відповідному відмінку.

Слова для вставки: *весь, кожним, всією, всьому, кожному, всі.*

1) Студенти ... вечір готувалися до заліку.

2) Завдання було виконане ... студентом.

3) За кавою зібралися ... родиною.

4) Хліб ... голова.

5) До ... виступу необхідно готуватися.

6) Необхідно виконати ... завдання.

Увага! Вивчіть слова й словосполучення

Благо	Benefit, good
Власник	Owner, proprietor
Господарська діяльність	Economic activity
Гроші	Money
Класичний	Classic
Мінова вартість	Exchange value
Надлишок	Excess
Обмін	Exchange
Первісне суспільство	Primitive
Продукти праці	Labor products
Споживча вартість	Use value
Суспільство	Society
Товарне виробництво	Commodity production
Фундаментальні проблеми	Fundamental problems
Явище	Event

ЗАНЯТТЯ № 18

Морфологічний матеріал: неозначені та заперечні займенники, синтаксична роль займенника.

Тема для бесіди: *Прибуток підприємства.*

Неозначені та заперечні займенники

Неозначені займенники утворюються за допомогою часток *де-, аби-, -сь* (пишуться разом) і *будь-, -небудь, хтозна-, казна-* (пишуться через дефіс): *хтось, щось, дехто, де́що, аби́хто, аби́що, будь-який, казна-який, хтозна-скільки* тощо.

Відмінювання неозначених займенників відбувається за тим самим зразком, що і займенників, від яких вони утворилися.

Неозначені займенники *якийсь, чийсь* у формі родового й місцевого відмінків множини перед часткою *-сь* мають вставний звук [o] – *якіхось, чийхось*.

Займенники *хтось, щось, чийсь* в орудному відмінку мають паралельні форми; *кимсь – кі́мось, чимсь – чі́мось, чийсь – чі́мось*.

Відмінювання неозначених займенників

дехто, абиякий, щось, хтозна-скільки

Н.	<i>дехто</i>	<i>абиякий</i>	<i>щось</i>	<i>хтозна-скільки</i>
Р.	<i>декого</i>	<i>абиякого,</i> <i>аби (до)</i> <i>якого</i>	<i>чогось</i>	<i>хтозна-скількиох,</i> <i>хтозна (на)</i> <i>скількиох</i>
Д.	<i>декому</i>	<i>абиякому</i>	<i>чомусь</i>	<i>хтозна-скількиом</i>
З.	<i>декого</i>	<i>абиякого,</i> <i>абиякий</i>	<i>щось</i>	= Н. або Р.
О.	<i>деким</i>	<i>абияким</i>	<i>чимсь</i> <i>(чимось)</i>	<i>хтозна-</i> <i>скількиома</i>
М.	<i>де (на)</i> <i>кому</i>	<i>аби (на)</i> <i>якому,</i> <i>аби на</i> <i>якім</i>	<i>(на)</i> <i>чомусь,</i> <i>чимсь</i>	<i>хтозна (на)</i> <i>скількиох</i>

Увага! Заперечні займенники утворюються за допомогою префікса *ні-*: *ніхто́, ніщо́, нія́кий, нічи́й, ніскі́льки*.

Заперечні й неозначені займенники в формах непрямих відмінків можуть роз'єднуватися й писатися окремо: *ні з ким, аби з ким, казна для ко́го*.

Синтаксичні конструкції з неозначеними і заперечними займенниками функціонують здебільшого в текстах розмовного стилю, зрідка – в офіційно-діловому та

науковому. Насиченість текстів конструкціями з неозначеними і заперечними займенниками може призвести до деяких непорозумінь. Наприклад: *Хтось з кимось прийшов до когось і попросив у борг скількись грошей.*

Завдання 1

Розкрийте дужки, ставлячи займенники в потрібній формі:

(З, абихто́) я на ву́лиці не знайо́млюсь. Він живе́ (на, казна-який) по́версі. (На, хтозна-скільки) ча́су зата́гнеться моє відря́дження.

Завдання 2

За допомогою яких префіксів утворюються неозначені займенники, що пишуться через дефіс?

1. Пра-, су-, без-.
2. За-, по-, пре-.
3. Казна-, хтозна-, будь-.
4. Пере-, зі-, за-.
5. Ви-, від-, до-.

Завдання 3

Вкажіть, у якому рядку займенники пишуться разом.

1. Ні/хто́, хто/сь.
2. Ні/для/ко́го, хтозна/що́.
3. Ні /з/чї́м, бу́дь/що́.
4. Ні/чї́й, казна/хто́.
5. Ні/в/яко́му, хто/не́будь.

Завдання 4

Вкажіть, у якому рядку займенники вжито у формі місцевого відмінка?

1. (На, у) чийо́му, (по) всіх.
2. (На, у) ньо́му, (на, у) нас.
3. (На, у) скілько́х, (для) вас.

4. (Над) чим, (зара́ди) них.
5. (На, у) моєму, (на, у) собі.

Синтаксична роль займенника

Речення, у якому є займенник, незрозуміле поза контекстом. Саме в цьому полягає специфіка займенника як частини мови: вказувати, не називаючи. Займенники вживаються для того, щоб уникнути повторення тих самих слів. Так, наприклад, замість того, щоб у кожному реченні вживати іменник “*Ната́лка*”, можна замінити його займенниками: *Ната́лка вступі́ла до університе́ту. Ї́й подоба́ється вивча́ти еконо́міку. Ї́ї ціка́вить міжнаро́дна еконо́міка. Вони́ мрі́є ста́ти хоро́шим спеціа́лістом у цій га́лузі.*

Синтаксичну роль у реченні займенник виконує ту ж, що й іменник, прикметник, числівник. Займенник мо́же бу́ти

а) підметом: *Ми вчимо́ся в одні́й гру́пі. Ви вже скла́дали за́лік з украї́нської мо́ви? Вони́ сто́ять на авто́бусній зупи́нці. Хтось під'ї́хав на маршру́тному таксі́. Ніхто́ не запі́знився сьо́годні на заняття́. Казна-що́ тут відбува́ється.*

б) означенням: *Чийсь конспéкт лежа́в на столі́ в аудито́рії. На́ші студéнти пере́могли на олі́мпіа́ді з*

іноземної мови. **Кожна** людина хоче бути здоровою. На книжковій полиці стоять **мої** підручники. **Деякі** рослини цвітуть восени. Практично **будь-яку** людину є за що поважати.

в) додатком: На Новий рік кожен бажає собі й іншим всього найкращого. Чекаємо на тебе о сьомій годині.

г) обставиною: До мене сьогодні завітають гості. Дозвольте сісти біля Вас? **Будь-що** я маю бути завтра в Києві.

д) іменна частина складеного присудка: Погода сьогодні **якось** незрозуміла. Всі ми – **чіїсь** діти. Найоригінальнішим візнаний **твій** карнавальний костюм. Його **пóчерк казна-який**.

Завдання 5

Прочитайте текст, зверніть увагу на слова, які ви вже знаєте. Випишіть виділені слова та словосполучення, перекладіть їх рідною мовою.

Прибуток підприємства

Отриманий підприємством *прибуток* може бути використаний для задоволення різноманітних потреб. По-перше, він спрямовується на просування фінансових ресурсів держави, фінансування бюджетних видатків через вилучення у підприємств частини прибутку в державний бюджет. По-друге, прибуток є джерелом формування фінансових ресурсів самих підприємств і використовується ними для забезпечення господарської діяльності.

Отже, отриманий підприємством прибуток є об'єктом розподілу. У розподілі прибутку можна виділити два етапи.

Перший етап – це розподіл загального прибутку. На цьому етапі учасниками розподілу є держава й підприємство. У результаті розподілу кожний із учасників одержує свою частку прибутку. Пропорція розподілу прибутку між державою і підприємствами має важливе значення для забезпечення державних потреб і потреб підприємств. Це одне з принципових питань реалізації фінансової політики держави, від правильного вирішення якого залежить розвиток економіки в цілому.

Чинний порядок оподаткування прибутку ґрунтується на положеннях закону України „Про внесення змін до Закону України „Про оподаткування прибутку підприємств” від 24 грудня 2002 р.

Основну ставку податку встановлено в розмірі 25% до об'єкта оподаткування.

Другий етап – це розподіл і використання прибутку, що залишився в розпорядженні підприємств після здійснення платежів до бюджету. На цьому етапі можуть створюватися за рахунок прибутку цільові фонди для фінансування відповідних витрат.

Прибуток, що залишається після податків і платежів, (тобто чистий прибуток), надходить у повне розпорядження підприємства. Основні напрямки використання прибутку – це виробничо-технічний розвиток підприємства, соціальний розвиток, матеріальне заохочення, включаючи виплату дивідендів в акціонерних товариствах, інші витрати.

Завдання 6

Прочитайте текст, знайдіть точні відповіді на поставлені питання.

- 1) Як використовується прибуток?
- 2) Чи є прибуток джерелом формування фінансових ресурсів самих підприємств?

- 3) Чи є отриманий підприємством прибуток об'єктом розподілу?
- 4) Які етапи можна виділити у розподілі прибутку?
- 5) Назвіть учасників першого етапу розподілу загального прибутку.
- 6) Назвіть закон, який регулює чинний порядок оподаткування прибутку.
- 7) Як називається прибуток, що залишається на підприємстві після податків і платежів?
- 8) Які основні напрямки використання прибутку ви знаєте?

Завдання 7

Почитайте словосполучення, узгодьте займенники з іменниками.

Мій: друг, подруга, підручник, фото, платежі, фонди.

Свій: будинок, родина, зошити, записи, прибуток, дивіденди.

Той: ручка, місце, автобус, місто, розподіл, виплата.

Чийсь: словник, книга, звіт, студенти, частка, товариство.

Завдання 8

Від займеників *чий, хто, що, який, скільки* утворіть за допомогою префікса *ні-* заперечні займенники.

Завдання 9

Замініть ім'я *Марал* займенниками, щоб уникнути повторення.

Марал навчається в університеті. Марал має хороших друзів. Марал вивчає економічні дисципліни. Марал готується до модульної роботи. Марал читає додаткову літературу. Марал буде економістом.

Завдання 10

Прочитайте і запам'ятайте українські прислів'я та приказки, до складу яких входять займенники, випишіть їх за розрядами. Згадайте відповідники з рідної мови.

Вчи́ся сам, щоб і́нших навча́ти. *Хто* добре їсть, *той* добре працює. *Хто* живе свої́м трудо́м, *тому* все йде в діло. *Хто* не вміє гарно відпочивати, *той* не може добре працюва́ти. *Яке* дере́во, *такий* і плід. *Яке* насіння, *таке* й коріння. *Який* ку́хар, *такий* і борщ. *Що* не міле са́мому, не чини́ ні́кому. Мало са́мому знати: треба й і́нших спитати. Добре *все* вміти, але́ погано *все* са́мому робити. Бли́сне сонце і в *на́ше* вікно́це. Не гострі зу́би на *мій* хлі́б, бо подави́шся. Не пхай *свого* пи́ска до чужо́ї ми́ски. Не соли́ ні́чиєї ра́ни, то й *твоєї* не бу́дуть.

Увага! Вивчіть слова й словосполучення

Акціонерне товариство	Joint-stock company
Вилучення	Expropriation
Виплата	Payment
Дивіденди	Dividends
Загальний прибуток	Total revenue
Платежі	Payments
Потреби підприємства	Needs of the enterprise
Пропорція	Proportion, ratio
Розподіл	Distribution, allocation
Соціальний розвиток	Social development
Ставка податку	Taxable rate
Цільові фонди	Allocated funds
Частка прибутку	Profit margin
Чинний порядок	Current order
Чистий прибуток	Net profit

ЗАНЯТТЯ 19

Морфологічний матеріал: дієслово, види дієслова і творення видових форм.

Тема для бесіди: *Українська народна кухня.*

Дієслово – частина мови, яка називає дію або стан предмета як процес і відповідає на питання **що робить предмет?, що з ним робиться?:** *літа́ти, ї́хав, ду́мати, чита́ти, керува́ти, обі́дали, раді́ти, росла́, ві́значте.* Значення часу є визначальною ознакою будь-якого

ДІЄСЛОВО

дієслова. Дія може відбуватися в різний час, так що дієслова мають три часи: теперішній час, минулий час, майбутній час. Дієслова поділяються на дві групи – дієвідміни.

Завдання 1

Прочитайте і напишіть дієслова, поставте до них питання.

Чита́ти, готува́ти, вчи́тися, ми́ти, сма́жити, пи́ти, соли́ти, змі́шувати, кухова́рити, наріза́ти, подава́ти, прикраша́ти, вибира́ти, сиді́ти, смія́тися, пекти́, сніда́ти, обі́дати, вечера́ти, ї́сти, годова́ти, варити́, дода́ти,

працюва́ти, відпочива́ти, ковта́ти, смакува́ти, любі́ти, нагрі́ти.

Завдання 2.

Визначте, в якому рядку всі слова – дієслова?

1. Жити, працювати, сонце, шестеро.
2. Любити, вірити, навчатися, працювати.
3. Красивий, другий, швидко, бігти.
4. Сніг, легко, десять, брати, почути.

Завдання 3.

Замість крапок поставте особові займенники. Запишіть речення. Прочитайте.

1. ... думаємо. 2. ... слухаєш. 3. ... спить. 4. ... виконують. 5. ... питає. 6. ... їду. 7. ... танцює. 8. ... малюємо. 9. ... читаю. 10. ... вивчаємо. 11. ... говорю. 12. ... відповідають. 13. ... сидить. 14. ... стоять. 15. ... живу.

Завдання 4.

Допишіть речення. Замість крапок вставте дієслова: летіти, вивчати, стояти, спати, купувати, рахувати, снідати, готувати, вивчати, будувати, думати, читати. Запишіть речення. Прочитайте.

1. Він 2. Ми 3. Я 4. Вони 5. Ми
6. Вона 7. Я 8. Вони 9. Ми 10. Вони 11.
Вона 12. Ми

Поняття процесу передбачає певні зміни, рух, дію, які відбуваються в часі. Під процесом розуміють різноманітні явища - конкретна фізична дія (*кухováрити, сма́жити, варі́ти, малюва́ти, писа́ти*), стан особи чи предмета (*ї́сти, лежа́ти, спа́ти, сиді́ти, раді́ти*), переміщення (*налива́ти, ходи́ти, ї́хати, бі́гти*), мовлення (*говорі́ти, вимовля́ти*),

вияв звукових явищ (*свистіти*), думку (*міслити*), вияв ознаки (*світліти, тепліти*), ставлення (*поважати, зневажати, шанувати, любити*), зміни (*старіти, хіднути*) тощо.

За значенням дієслова української мови поділяються на такі основні групи:

- дієслова руху (пересування, переміщення): *їхати, летіти, повзти, возити, носити, прямувати;*

- дієслова мислення: *думати, міслити, мріяти, пам'ятати, аналізувати, уявляти, розмірковувати, характеризувати;*

- дієслова мовлення: *говорити, мовити, казати, читати, кричати, співати, оповідати;*

- дієслова волевиявлення: *дозволяти, наказувати, змушувати;*

- дієслова вияву почуттів: *дякувати, радіти, гніватися, ненавидіти, любити, зневажати, терпіти, страждати;*

- дієслова вияву ознаки: *зеленіти, добрішати, червоніти, дерев'яніти, п'яніти;*

- дієслова сприйняття: *бачити, чути, сприймати, засвоювати;*

- дієслова стану: *сидіти, спати, морозити, температурити, трясти;*

- дієслова ставлення: *поважа́ти, преміюва́ти, глузува́ти;*

- дієслова фази дії: *розпоча́ти, закінчи́ти, продо́вжувати, лиша́ти, припини́ти.*

Завдання 5.

Виберіть із ряду запропонованих слів дієслово та допишіть речення.

Слова: і́хати, гово́рити, черво́ніти, ба́чити, моро́зити, поважа́ти, розпо́чати.

Зразок: Я хочу.....викону́вати домашнє завда́ння. Я хочу *розпо́чати* викону́вати домашнє завда́ння.

1. Я бу́ду.....го́лосно.
2. Треба.....люде́й похи́лого віку.
3. Я застуді́вся і мене́ поча́ло.....
4. В окуля́рах я почина́ю краще.....
5. Від хвилюва́ння я почина́ю.....
6. Мені потрі́бно нега́йно.....додо́му.

Завдання 6.

Складіть речення за поданим зразком. Поставте до них питання.

Слова: співа́ти, чита́ти, диві́тися, пла́вати, ката́тися, слухати, готува́ти, умива́тися, гра́тися, викону́вати, ле́гити.

Зразок: Моя́ краї́на дуже́ дале́ко, му́шу (*що робити?*) *летіти* додо́му літако́м.

Завдання 7.

До поданих іменників доберіть дієслова. Складіть словосполучення. Поставте запитання до дієслова. Запишіть.

Зразок: *Дитина (що робить?) плаче.*

Студенти..., викладач..., будівельник..., квіти..., сонце..., дощ..., вітер..., лікар..., друзі..., потяг..., літак..., телефон..., артист....

Завдання 8.

Складіть і запишіть речення з поданими словами.

Треба зробити, можна подивитися, слід вивчити, варто запам'ятати, потрібно придбати, повинен виконати, мав прийти.

Види дієслова і творення видових форм

Дієслова можуть означати дію завершену й незавершену. Залежно від цього їх поділяємо на дієслова доконаного й недоконаного виду.

Дієслова **доконаного виду** означають дію, яка завершилась у минулому або обов'язково відбудеться у майбутньому, тому дієслова даного виду не мають форм теперішнього часу, а можуть мати лише форму минулого і майбутнього часу. Дієслова доконаного виду можуть вказувати на початок дії (*заспівати*), кінець дії (*прилетів*), тривалість дії (*подумати*), раптовість дії (*стукнути*), одноразовість дії (*кинути*), багаторазовість (*попоходити*), результативність (*збудувати*) та відповідають на питання **що зробити?, що зробив?, що зроблю?**

ПАМ'ЯТАЙТЕ! Лише доконаний вид мають дієслова із префіксами від-, за-, з-, на-, по-, про-, роз-, пере-, попо-: *перепочити, заговорити, проговорити, попокричали, наговорити, знайти* й ін.

Дієслова **недоконаного виду** означають незавершену дію, тобто не вказують ні на початок, ні на кінець дії (*говоріти, гурко́чуть, леті́в, пи́шемо, сі́яний, сидячи*), тому мають форму теперішнього, минулого і майбутнього часу. Можуть додатково вказувати на повторюваність дії (*примовля́ти, сту́кати, морга́в, гука́єте*), протяжність дії (*іти́, ї́хати, леті́ти, бі́гти, не́сти*), необмеженість дії (*ході́ти, воді́ти, бі́гати, літа́ти*) та відповідають на питання **що робити?, що робив?, що роблю?, що буду робити?**

ПАМ'ЯТАЙТЕ! Лише недоконаний вид мають дієслова із префіксами по- зі значенням повторюваності дії: *поблі́скувати, погу́кувати, почи́тувати* та ін.; під- зі значенням дії, яка супроводжує основну дію: *підспі́вувати, підвива́ти, підта́кувати*.

Форми одного виду утворюємо від форм іншого виду за допомогою різних способів (Таблиця 1):

- 1) додаванням і відкиданням префіксів: *клікати* – **по**клікати, *дбати* – **при**дбати;
- 2) заміною, додаванням чи відкиданням суфіксів: *зміти* – *змивати*, *видужати* – *видужувати*;
- 3) чергуванням звуків у корені: *ткати* – *тчу*, *допомагати* – *допомогти*;
- 4) зміною наголосу: *зсіпати* – *зсіпати*, *вслухатися* – *вслухатися*;
- 5) зміною коренів: *брати* – *взяти*, *ловити* – *упіймати*.

Таблиця 1.

Недоконаний вид <i>Що робити?</i>	Доконаний вид <i>Що зробити?</i>	Недоконаний вид <i>Що робити?</i>	Доконаний вид <i>Що зробити?</i>
Пита́ти	Спита́ти	Пере́кладати	Пере́класти
В'яну́ти	Зі́в'яну́ти	Звільня́ти	Звільни́ти
Малюва́ти	На малюва́ти	Заробля́ти	Зароби́ти
Чита́ти	Проч ита́ти	Сту́кати	Сту́кнути

Чути	Почути	Трусіти	Трусонути
Готувати	Приготувати	Впливати	Вплинути
Брати	Забрати	Лягати	Лягти
Рахувати	Порахувати	Носіти	Нести
Снідати	Поснідати	Зберігати	Зберегти
Обідати	Пообідати	Скликати	Скликати
Вечеряти	Повечеряти	Віносити	Винести
Їсти	Поїсти	Виходити	Виходити
Піти	Випити	Знати	Дізнатися

Двовидовими називають дієслова, вид яких визначається контекстом. Здебільшого це слова на **-увати** з іншомовними основами: *асигнувати, модифікувати, кодифікувати, апелювати* й окремі давні незапозичені слова: *веліти, мовити, хрестити, вінчати, діяти*. Наприклад: Інструктор **велів** покликати собаку (докон. вид); Живи, як **велить** тобі совість (недок. вид).

Серед одновидових є дієслова тільки доконаного виду: *відпрацюватися, надуматися, повчитися* чи лише

недоконаного виду: *гордувати, ледарювати, почитувати.*

Основною причиною видової непарності є значення дієслів.

Завдання 9.

Визначте, у якому рядку всі дієслова мають недоконаний вид.

1. Біжить, наздоганяє, відчув, слухала, попросить.
2. Зробив, летить, гратиме, тікає, навідався.
3. Читають, любив, тишила, знає, вчитиме.
4. Цікавиться, будують, дізнається, пробачила, хотіла.

Завдання 10.

Утворіть доконаний вид. Напишіть і прочитайте дієслова доконаного й недоконаного видів.

Читати, писати, відпочивати, летіти, починати, прощати, везти, кохати, кидати, бити, сипати, стояти, снідати, готувати, їсти, обідати, вечеряти, відповідати.

Завдання 11.

Визначте, у якому рядку всі дієслова мають доконаний вид.

1. Оббити, роз'юшила, ризикнув, під'їхали, бовваніє.
2. Заверещать, віняньчили, пискнуть, віддамó, розв'язуватимуть.
3. Проллється, віскнете, задзвенить, зашумів, примирилися.
4. Гойдає, розлюбить, прогрімить, розвидняється, заколишуть.

Завдання 12.

Визначте, у якому рядку всі дієслова є одновидовими.

1. Прийти, зустрічати, хотіти, затримати, знайти.
2. Месті, випрати, гуляти, грати, сікти.
3. Гордувати, переслідувати, потребувати, поважати, стрепенутися.

4. Посі́яти, ту́пати, копну́ти, гука́ти, сиві́ти.

Завдання 13.

Вкажіть, у якому рядку всі дієслова є двовидовими.

1. Сту́кнути, взува́тися, телефо́нувати, задумува́тися, зимува́ти.
2. Формува́ти, мурува́ти, споруджува́ти, мудрува́ти, відпочива́ти.
3. Сигналізува́ти, атакува́ти, гарантува́ти, електрифікува́ти, телеграфува́ти.
4. Планува́ти, відстоюва́ти, ремонтува́ти, агітува́ти, вико́нувати.

Завдання 14.

Утворіть видові пари дієслів, укажіть на спосіб творення видових форм дієслова. Чи розрізняються обидві видові форми за значенням?

Сиві́ти, замика́ти, скида́ти, взя́ти, скла́сти, зачіпа́ти, псува́ти, міря́ти, склика́ти, виводи́ти, сіда́ти, шука́ти, принесе́ти, вслуха́тися, мокну́ти, згорта́ти, випекти, споруджува́ти, пійма́ти, заклика́ти, зігну́ти, вітерти.

Завдання 15.

Подані дієслова випишіть у три колонки: дієслова доконаного виду; дієслова недоконаного виду; дієслова, вид яких визначається за змістом.

Атакува́ти, намага́тися, начита́тися, заблуди́тися, вартува́ти, жени́ти, температу́рити, хвилюва́тися, піклува́тися, волі́ти, опини́тися, зимува́ти, надиви́тися, реалізува́ти, стрепену́тися, ворогува́ти, спати, трива́ти, нажитися.

Завдання 16.

Прочитайте текст, випишіть дієслова, визначте вид (доконаний – недоконаний).

Украї́нська наро́дна ку́хня

Украї́нська наро́дна ку́хня ввійшла до ко́мплексу *європе́йської систе́ми харчува́ння*, поча́сти увібра́вши в

себе *традиції кухні азійських народів*. Адже народи не існують ізольовано, вони спілкуються, даруючи один одному *кращі здобутки національних культур*. Спільні географічно-кліматичні умови нерідко сприяють спільним *кулінарним винаходам* на спільних рослинних чи тваринних *компонентах*. Ми можемо знайти чимало *аналогів українським стравам* в італійській, німецькій, французькій *кухнях*: *українські вареники* – італійські равіолі, *українська локшина* – італійська па́ста (макарони), *українські овочеві печені* – французьке соте, *різноманітні смаженіни* зі свинини в українців і німців тощо. Багато *спільного* є в українській та польській *кухнях*, особливо на *порубіжних територіях*. Навіть на *святковому столі* бачимо однакові страви: *святвечірні вушка з черво́ним борщем* та ін. Ми в свою чергу подарували світові *кулінарний шедевр* – український *борщ*, який сьогодні вже поширюється по різних країнах під різними назвами: російський борщ, борщ по-московськи, навіть сибірський борщ.

У кожного з народів, незважаючи на певну схожість *страв*, віками створювався власний комплекс харчування, що ґрунтувався на *традиційних смаках*. Для української кухні важливими способами *термооброблення* продуктів є *варіння* й *тушкування*; серед найбільш характерних *продуктів* – овочево-борошняні й круп'яні. Серед м'ясних продуктів українці охоче віддають перевагу *свинині*.

Разом із тим віками вироблялися й інші, крім *смакових*, елементи системи народного харчування: характерні *продукти* і *способи їх оброблення*, *страви* і *приправи* до них, *способи приготування страв* і *типи вогнищ* для цього, *харчові заборони*, *обмеження* й *уподобання*, *правила поведінки* під час приготування і споживання страв, *застільний етикет*, *ритуальні й обрядові трапези*, *повір'я* і *уявлення*, пов'язані з їжею.

Спираючись на віковий кулінарний досвід, сучасні *кухари* винаходять нові страви, що вирізняються вишуканістю смаків і форм, використовуючи, а не перекреслюючи *традиційні*. Наша кухня могла б успішно конкурувати з китайською чи італійською, що останніми роками завойовують світ.

Завдання 17.

Складіть і запишіть речення. Використайте подані дієслова.

Дієслова: дивує, розвивається, розповідали, вивчають, вміє, надають, додають, споживають, займають, готують.

1. Українська народна кухня своїми кулінарними винаходами. 2. Європейська система харчування під впливом національних культур. 3. Ми про традиції кухні азіатських народів. 4. Студенти національні культури таких держав, як Китай, Японія, Туреччина. 5. Українські вареники, локшину, овочеві печені, різноманітні смаженини готувати добра господиня. 6. Необхідними складовими борщу є овочі, які йому смаку й забарвлення. 7. За бажанням до святкової куті курагу та чорнослив. 8. Під час посту пісні страви: овочеві супи, варену рибу, борошняні вироби, фрукти. 9. Кутя й узвар ще зранку почесне місце на святвечірньому столі. 10. До Святої вечері дванадцять страв на честь дванадцяти апостолів чи місяців у році.

Завдання 18.

Розкажіть про традиції вашої національної кухні. Використайте зазначені дієслова, в разі потреби змініть їхню форму:

Дієслова: готувати, подавати, смажити, тушкувати, варити, заварити, морозити, розділити, сушити, порізати, подрібнити, посікти, проварити, залити окропом, збити,

відокремити, просіяти, вікласти, посіпати, прикрасити, додати, виробити, заправити, скласти, натерти, полити.

Завдання 19.

Визначте, до яких груп належать подані дієслова.

Довідка: дієслова руху, дієслова мислення, дієслова мовлення, дієслова стану, дієслова сприйняття, дієслова фази дії.

Ходить, збирає, знаходить, існує, спілкується, дарує, смажить, бачить, планує, розраховує, сприяє, обчислює, слухає, пропонує, запрошує, виконує, ремонтує, акумулює, зберігає, відповідає, пише, готує.

Завдання 20.

Утворіть від недоконаної форми дієслів *купувати, шинкувати, смажити, тушкувати, готувати* дієслова доконаної форми, узгодивши їх з іменниками в роді й числі (слова та словосполучення використайте із завдання «Вивчіть слова й словосполучення»).

Зразок: Варити – *зварити*. Зварив баклажани, зваріла буряки, зварило гарбузи, зваріли гриби (каші).

Завдання 21.

Складіть прості речення з дієсловами стану *їсти, пити, снідати, обідати, вечєрати*.

Завдання 22.

Дайте відповідь на питання.

1) Які українські страви ви знаєте? 2) Чи відомі вам аналогі українським стравам в італійській, німецькій, французькій кухнях? 3) Що ви знаєте про способи приготування українських страв? 4) Яку страву можна назвати українським кулінарним шедевром? 5) Які святкові страви ви споживаєте на своїй батьківщині? 6) Які овочі використовують в українській кухні? 7) З яких круп українці готують різноманітні каші? 8) Яка національна страва є вашою улюбленою? 9) Чи готові ви створити власний кулінарний шедевр?

Увага! Вивчіть слова й словосполучення

Баклажан	Egg-plant
Буряк	Beetroot
Гарбуз	Pumpkin
Гриб	Mushroom
Кабачок	Squash
Капуста білокачанна	Cabbage
Картопля	Potato
Каша	Porridge
Квасоля	Kidney bean
Крупа вівсяна	Oat
Крупа гречана	Buckwheat
Крупа кукурудзяна	Maize grits
Крупа манна	Semolina
Крупа перлова	Pearl barley
Крупа пшенична	Wheat grits
Крупа пшоняна	Couscous
Крупа рисова	Rice grits
Крупа ячна	Pot barley
Морква	Carrot
Овочі	Vegetables
Перець	Pepper
Помідор	Tomato

ЗАНЯТТЯ № 20

Морфологічний матеріал: перехідні та неперехідні дієслова, стан дієслова, неозначена форма дієслова.

Тема для бесіди: *Характеристика основних інструментів фінансового ринку.*

Перехідні та неперехідні дієслова

В українській мові виділяються дієслова перехідні і неперехідні залежно від того, як вони виражають своє значення. Дієслова зазвичай означають дію, яка може переходити або не переходити на інший предмет, явище тощо. Це й зумовлює поділ дієслів на перехідні та неперехідні.

Перехідними називають дієслова, дія яких повністю переходить на об'єкт. Вони виражають спрямованість дії від суб'єкта до об'єкта: *чита́ти журна́л, ши́ти соро́чку, полива́ти ово́чі*. До цих дієслів переважно належать дієслова мовлення (*говори́ти, розповіда́ти, співа́ти, повідомля́ти*) та дієслова розумової діяльності і сприйняття (*ба́чити, сприйма́ти, відчува́ти*). Перехідні дієслова потребують біля себе іменника у формі знахідного відмінка (*віта́ти (кого?) друзі́в, готува́ти (що?) обі́д, вико́нати (що?) завда́ння*) або родового, коли вживаються із заперечною часткою *не* (*не ба́чив (кого?) дівчи́ни, не покла́ли (чого?) цу́кру*) або якщо дія переходить не на весь об'єкт, а тільки на його частину (*наси́п со́лі, придба́в цу́кру*).

Завдання 1.

Додайте до поданих іменників у формі **З. в.** та **Р. в.** **перехідні дієслова** (читати, співати, написати, фарбувати, готувати, виконати, не запросити, не посадити, придбати, зустріти, принести, купити).

Зразок: читати (що?) книгу.

-(що?) пісню
-(що?) журнал
-(що?) лист
-(що?) паркан
-(чого?) борошна
-(що?) завдання
-(що?) дерево
-(що?) цукор
-(що?) вечерю
-(кого?) друга
-(кого?) викладача
-(чого?) солі
-(кого?) гостей

Неперехідними називають дієслова, які означають дію, що не спрямована і не переходить на об'єкт (*їхати на велосипеді, готуватися до іспиту*). До таких дієслів переважно належать дієслова із значенням стану (*горіти, спати, сміятися*), дієслова руху (*бігти, іти, летіти*), дієслова із значенням професійного заняття (*учителювати, царювати*) та дієслова звучання (*стукати, гріміти, гавкати*). Неperехідні дієслова:

- або не мають при собі залежної від них відмінкової форми: *він міцно спав, місяць сходить, зірки сяють, зустрілися вчасно*;

- або мають форми не знахідного відмінка (прямого об'єкта), а інших відмінків: *дякую* (кому?) *ма́мі*; *іду́* (з ким?) *з сестро́ю*; *бою́ся* (чого?) *лі́ха*.

Специфічною ознакою неперехідності дієслова є наявність постфікса **–ся**: *змага́тися*, *піклува́тися*. Постфікс **–ся**, приєднуючись до перехідного дієслова, скасовує його перехідність: *вмива́ти-вмива́тися*, *рятува́ти-рятува́тися*.

Завдання 2.

Додайте до поданих іменників неперехідні дієслова (хвилюватися, спати, бігти, одружитися, дякувати, ходити, дивитися, готуватися, зустрічатися, працювати, їхати, спізнитися).

Зразок: дякувати батькові.

- фільм
- за друга
- на заняття
- міцно
- по дорозі
- до школи
- до іспиту
- ввечері
- менеджером
- восени
- мамі
- автобусом

Окремі дієслова у конкретному тексті можуть бути то перехідними, якщо керують формою знахідного відмінка,

прямим об'єктом (*він бачить дітей*), то неперехідними, якщо не матимуть прямого об'єкта (*він бачить*, тобто «не сліпий»); *він чує музику* і *він чує* («не глухий»).

Завдання 3.

Подані словосполучення випишіть у дві колонки: з перехідними дієсловами; з неперехідними дієсловами.

Розглянути проект, нагородити спортсмена, класти асфальт, не посадити квіти, запросити декана, виконати завдання, придбати солі, малювати картину, змагатися між собою, одружитися влітку, Петро малює, діти співають, ходити пішки, працювати вночі, швидко йти, дивитися фільм, дзвінко сміятися, дякувати гостям.

Завдання 4.

Складіть і запишіть речення з поданими дієсловами. Визначте перехідність/неперехідність дієслів. Які з наведених дієслів можуть бути і перехідними і неперехідними залежно від змісту?

Дієслова: дякувати, думати, насипати, шити, працювати, чекати, налити, не шити, бігти, любити, напиться, нарвати, рятувати, подорожувати, сміятися, купатися, сісти, знати, відкрити, ходити, купити, полетіти, готуватися, копати.

Зразок: Дякувати (неперех.) мамі за сніданок.

Андрій гарно малює (неперех.).

Андрій малює (перех.) картину.

Стан дієслова

Перехідні дієслова можуть по-різному передавати зв'язок між носієм дії і предметом, на який спрямована дія. Відповідно розрізняють два стани дієслова: **активний і пасивний** (у неперехідних дієсловах стан не визначається).

До **активного стану** належать дієслова, що означають дію, спрямовану від її носія, вираженого в реченні називним відмінком, на предмет, названий знахідним відмінком без прийменника: *(хто?) науко́вці вивча́ють (що?) пита́ння, (хто?) робітники́ ремонтують (що?) буди́нок, (хто?) співа́к вико́нував (що?) пі́сню, (хто?) ма́ма вмива́є (кого?) дити́ну, (що?) ві́тер похили́в (що?) де́рево, (хто?) друг зустрі́в (кого?)дру́га*. Сюди належать усі перехідні дієслова.

Завдання 5.

Складіть речення з поданими словосполученнями і поставте питання від дієслова до іменника.

Зразок: Сергій співає (що?) пісню.

Андрій читає, художник малює, робітники працюють, мати готує, батько ремонтує, студенти вивчають, викладач пояснює, діти слухають, друг запрошує, Сергій співає, я фотографую, друзі слухають, студенти пишуть.

Від дієслів активного стану утворюються дієслова пасивного стану за допомогою частки (постфікса) **–ся**. Наприклад: *Студенти виконують завдання (активний*

стан) – Завдання виконується студентами (пасивний стан).

До **пасивного стану** належать дієслова, що означають дію, спрямовану на предмет, виражений у реченні називним відмінком, від її носія, названого орудним відмінком: *(що?) питання вивчається (ким?) науковцями, (що?) будинок ремонтується (ким?) робітниками, (що?) пісня виконувалася (ким?) співаком.*

Завдання 6.

Складіть речення з поданими словосполученнями і поставте питання від дієслова до іменника.

Зразок: Гуртожиток зачинається (ким?) черговим.

Ірина запрошується, дорога будується, книга пишеться, іноземна мова вивчається, смачна їжа готується, земля вкривається, завдання виконується, Андрій витирається, дитина грається, гуртожиток зачинається.

Завдання 7.

Від поданих дієслів активного стану утворіть дієслова пасивного стану:

Зразок: Виконують - виконується.

Завдання виконується (ким?) студентами.

Виконують

Ремонтують

Виконують

Запрошують

Вивчають

Готують

Лікують

Танцюють

Читають
Складають

ПАМ'ЯТАЙТЕ! Українська мова уникає пасивних конструкцій. Тому слід, де це можливо, надавати перевагу дієсловам активного стану над пасивними дієсловами. Адже природніше сказати: *комісія складає план*, ніж: *план складається комісією*; *вас запрошує декан*, ніж: *ви запрошуєтеся деканом*.

Завдання 8.

Поставте питання від дієслова до іменника і визначте, в яких словосполученнях дієслова належать до активного стану, а в яких до пасивного стану.

Зразок: Робітники будують (актив. стан) (що?) дім

Правило вивчається (не актив. стан) (ким?) студентами

Студенти вивчають українську мову, лікарі лікують хворих, мама одягає дитину, нова тема вивчається студентами, дім будується будівельниками, садівник поливає квіти, кухар готує їжу, книга читається студентами, подруга запрошує, Петро виконує.

Непарні за станом дієслова є одностановими. Одностанові дієслова бувають або тільки активні, або тільки пасивні.

До дієслів лише активного стану належать:

-неперехідні дієслова без **–ся** (*бігати, жити, спати, кричати, торгувати*): *ми бігаємо, батькі сплять, діти кричать, продавці торгують*;

-дієслова на **–ся** від неперехідних дієслів: *не спіється, не лежиться*;

-дієслова на **–ся**, які без **–ся** не вживаються: *пишуться, намагаються, сміються*;

-дієслова на **–ся** від перехідних дієслів, які набувають іншого значення: *бити – біються, кусати-кусються*.

До дієслів лише пасивного стану належать:

-невелика група дієслів, дія яких зосереджена на самому суб'єкті: *спіється, сподобатися, здаватися та ін.*

Завдання 9.

Складіть речення з поданими дієсловами і визначте, які з наведених дієслів належать до активного стану, а які до пасивного.

Зразок: Петро зустрічає (кого?) друга – актив. стан.

Вивчати, будувати, лікувати, торгувати, готувати, читати, писати, поливати, виконувати, одягати, складати, запрошувати, зустрічати, ремонтувати, слухати, наливати, пояснювати, малювати, танцювати, зачиняти.

Неозначена форма дієслова

Інфінітив (або неозначена форма дієслова) – початкова, незмінювана форма дієслова, яка називаючи

дію або стан, не вказує на час, особу, рід, число, відповідає на питання **що робити? що зробити?**, має інфінітивний суфікс **-ти (-ть)**. Всі дієслова в формі інфінітива мають такі граматичні категорії:

1) вид: доконаний (що зробити?) - (*доробі́ти, прочита́ти, заспіва́ти, попере́сува́ти, кри́кнути, сі́сти, ста́ти*) або недоконаний (що робити?) - (*танцюва́ти, літа́ти, всміха́тися, пока́шлювати, приспі́вувати*);

2) неперехідність (*бі́гати, пла́кати, стриба́ти*) або перехідність (*будува́ти, чита́ти, писа́ти*);

3) стан (мають тільки перехідні дієслова): активний (*знахо́дити, говори́ти*), пасивний (*будува́тися, сні́тися, мі́тися*).

У реченні інфінітив може виступати у функції будь-якого члена речення: підметом або його частиною: (що?) **Бажання вчитись** все зростало; присудок: Я повинен (що зробити?) **повідомити**; обставиною: Прийшов (з якою метою?) **вибачитися**; додаток: Він мріяв (про що?) **отримати** п'ятірку на іспиті; означення: Стала наближатися година (яка?) **рушати** в дорогу.

Завдання 10.

Прочитайте. Поставте запитання до виділених слів.

1. Мені треба **вчити** українську мову. 2. Тетяна любить **танцювати**. 3. Після занять я буду **виконувати** завдання. 4. Я хочу **їсти**. 5. У мене **болить** голова. 6. Де можна **купити** свіжі овочі? 7. Петро любить **готувати** вечерю. 8. Вам треба **працювати** над помилками. 9. Діти вийшли **грати** на дитячому майданчику. 10. Дорогу потрібно **ремонтувати**.

Завдання 11.

Прочитайте. Випишіть дієслова в неозначеній формі, поставте до них питання.

Вчив, робити, поливаєш, вчити, зробив, спиш, полоти, танцював, готуєш, вчимо, радіти, будуємо, спати, читаємо, танцювати, готуємо, їхав, готувати, радієш, будував, їхати, будувати, читав, танцюємо, вчив, читати.

Завдання 12.

Виберіть із ряду слів потрібне дієслово у неозначеній формі та допишіть речення.

Їхати, намалювати, читати, бачити, співати, зварити, лікувати, пояснювати, купити.

Зразок: Мені у магазині потрібно овочі та фрукти. Мені у магазині потрібно *купити* овочі та фрукти.

1. Ввечері буду.....цікаву книжку.
2. На обід хочукартоплю.
3. Викладач почав.....нову тему.
4. Хвору людину потрібно.....
5. Ігор любить голосно.....
6. В окулярах краще.....
7. На канікулах я буду.....додому.
8.картину другові.

Завдання 13.

Від поданих нижче дієслів утворіть неозначену форму.

Зразок: буде – будувати.

Беру - ...	граю - ...	печу - ...
б'ється - ...	ловлю - ...	готує - ...
танцює - ...	мріють -	сплять - ...
грай - ...	навчаються - ...	читаю - ...
даєш - ...	пишу - ...	вивчає - ...
смажу - ...	варю - ...	люблю - ...

Завдання 14.

Знайдіть і випишіть з наведених нижче слів дієслова вжиті у неозначеній формі (інфінітив). Складіть і запишіть речення з цими дієсловами.

Зошит, студенти, мати, красивий, один, він, чотири, зелений, посміхаюсь, вчитися, робити, писати, викладач, будівельник, мова, іноземний, приклад, лежу, спати, вчити, мріяти, десятий, воно, думати, рахувати, лікує, жовтий, університет, факультет, любити, іспит, складний, робота, бігти, стояти, економічний.

Завдання 15.

Прочитайте текст, випишіть дієслова виділені курсивом. Утворіть від них неозначену форму.

Характеристика основних інструментів фінансового ринку

Об'єтами фінансового ринку є різні *інструменти ринку* (фінансові активи – *грошові кошти, цінні папери, позичкові угоди, валютні цінності*), в яких *знаходять* своє відображення тимчасово вільні кошти (фінансові ресурси) суб'єктів ринку фінансових послуг.

Здійснюючи операції на фінансовому ринку, його учасники *обирають* відповідні фінансові інструменти їх проведення.

Фінансові інструменти – це різноманітні фінансові документи, які *обертаються* на ринку, *мають* грошову

вартість і за допомогою яких здійснюються операції на фінансовому ринку.

Товарами фінансового ринку, в першу чергу, є грошові кошти та цінні папери.

Фінансові інструменти, які обертаються на окремих сегментах фінансового ринку, характеризуються на сучасному етапі великою різноманітністю. Їх можна класифікувати за певними критеріями.

За окремими сегментами фінансового ринку розрізняють наступні інструменти, які їх обслуговують.

Інструменти грошового ринку та ринку позичкових капіталів. До них належать гроші, грошові сурогати, розрахункові документи, цінні папери, які обертаються на грошовому ринку та ринку позичкових капіталів.

Інструменти ринку цінних паперів – різноманітні цінні папери, що обертаються на цьому ринку (склад цінних паперів за їх видами, особливостями емісії та обігу затверджується відповідними нормативно-правовими актами).

Інструменти валютного ринку. До них належить іноземна валюта, розрахункові валютні документи, а також окремі види цінних паперів, які обслуговують цей ринок.

Інструменти страхового ринку – страхові послуги, які пропонуються на продаж (страхові продукти), а також розрахункові документи та окремі види цінних паперів, які обслуговують цей ринок.

Інструменти ринку золота (срібла, платини) та дорогоцінного каміння. До них належать вказані види цінних металів та каменів, які купуються з метою формування фінансових резервів, а також розрахункові документи і цінні папери, що обслуговують цей ринок.

До інструментів ринку нерухомості належать цінні папери та документи, що засвідчують право власності на той чи інший вид нерухомості.

Завдання 16.

Дайте точні відповіді на питання, використовуючи матеріали тексту професійного спрямування. Зверніть увагу на побудову питань.

- 1) Що є об'єктами фінансового ринку?
- 2) Що належить до інструментів ринку?
- 3) Що є товарами фінансового ринку?
- 4) Що належить до інструментів грошового ринку та ринку позичкових капіталів?
- 5) Що належить до інструментів ринку цінних паперів?
- 6) Що належить до інструментів валютного ринку?
- 7) Що являють собою інструменти страхового ринку?
- 8) Що належить до інструментів ринку золота (срібла, платини).
- 9) Що належить до інструментів ринку нерухомості?

Завдання 17.

Складіть прості речення з поданими дієслівно-іменними словосполученнями.

Зразок: Прийняти рішення – Керівник прийняв рішення.

Здійснювати керівництво, користуватися повагою, придбати нерухомість, дати високу оцінку, впливати на рішення, заохочувати до роботи, підтримувати увагу, підготувати виступ, розуміти товариша, читати книгу, здійснювати фінансові операції, мати вартість, засвідчити власність.

Завдання 18.

Оберіть правильний варіант відповіді.

- 1) Я сьогодні вже цю книгу (дочитаю, зачитаю, начитаю).
- 2) Вона чай у чашки (розлила, вилила, налила).
- 3) Ми цей предмет (вчимо, довчимо, перевчимо).
- 4) Нам цінні папери (додали, передали, здали).

- 5) Студент домашнє завдання (виконує, перевиконує, недовиконує).

Завдання 19.

Перевірте, чи розумієте ви, що означають похідні від дієслова *читати*.

- 1) *Почитати* скільки часу? – недовго, кілька хвилин.
- 2) *Прочитати* за скільки часу? – за день, за тиждень.
- 3) *Начитатися* чого? – детективів.
- 4) *Перечитати* що? – всю літературу.
- 5) *Перечитати* скільки разів? – тестові завдання двічі.
- 6) *Недочитати* що, до чого? – довідник, до кінця.
- 7) *Вичитати* з чого, звідки? – з підручника.
- 8) *Зачитуватися* ким, чим? – Шевченком, поемою.

Завдання 20.

Допишіть замість крапок у відповідній формі дієслово *читати*. Зверніть увагу на рекомендації із завдання № 5.

- 1) Мені подобається перед сном гумористичні оповідання.
- 2) Марал весь додатковий матеріал.
- 3) Коли ви встигли цих фантастичних творів?
- 4) За навчальний семестр студенти всю додаткову літературу.
- 5) Перед екзаменом студенти конспекти лекцій.
- 6) Моя подруга цей підручник до кінця.
- 7) З журналу «Економіка України» ми цікаві факти.
- 8) Наші друзі творами Шевченка.

Увага! Вивчіть слова й словосполучення

Валютні цінності	Currency valuables
Грошова вартість	Cash value
Грошові кошти	Monetary funds
Золото	Gold

Інструменти ринку	Market tools
Нерухомість	Realty, real estate
Платина	Platinum
Продаж	Sale
Розрахункові документи	Accounting documents
Склад	Warehouse
Срібло	Silver
Страхові послуги	Insurance services
Фінансові резерви	Financial reserves
Цінні камені	Precious stone, jewel
Цінні метали	Metal of value
Цінні папери	Securities

ЗАНЯТТЯ № 21

Морфологічний матеріал: число дієслів; теперішній та минулий час дієслів.

Тема для бесіди: *Система банківського регулювання.*

Число дієслів

Число дієслова несе інформацію про кількість діячів.

Однина вказує, що дія чи стан приписується:

- а) одному виконавцеві (особі, тварині чи предметові):
(я) допомагаю, (автомобіль) їде, (жук) повзе, (сніг) тоне;
- б) сукупності однорідних предметів: *(студентство) відпочиває, (лістя) опадає;*

в) предметам, що не піддаються лічбі (речовинам, сферам діяльності, поняттям): *(річка) течé, (доц) іде, (еконóміка) розвива́ється.*

Множина вказує на те, що дію виконує більше, ніж одна особа: *(діти) раді́ють, (ви) запі́туєте, (ми) виконóємо.*

Завдання 1.

Прочитайте. Порівняйте пари дієслів. Поставте до них запитання? Чим вони відрізняються?

Виконує -	виконують
читає -	читають
миє -	миють
готує -	готували
працює -	працюємо
танцював -	танцювали
говорить -	говорили
вчив -	вчили
думав -	думали
люблю -	люблять
даю -	дають
беру -	беруть
вечеряв -	вечеряли
буде співати -	будуть співати

Завдання 2.

До поданих іменників доберіть дієслова. Складіть словосполучення. Поставте запитання до дієслова. Визначте число дієслів. Запишіть.

Зразок: Студент (що робить?) вивчає – одна.

Автомобіль , діти , будівельник ,
друзі , садівник , квіти , викладач
..... , батьки , сніг

Завдання 3.

Визначте число дієслів. З поданими дієсловами складіть речення. Запишіть їх.

Вивчають, пише, лікує, танцював, снідає, варить, виконували, працюють, думає, будують, люблять, їде.

Завдання 4.

Випишіть дієслова. Поставте до них запитання. Визначте число дієслів.

1. У серпні були сильні дощі. 2. До університету Петро їде автобусом. 3. Вчора ми вечеряли разом. 4. Додому повернулися пізно. 5. Після занять я йду до гуртожитку. 6. Ввечері Андрій виконував домашнє завдання. 7. Бібліотека працює з восьмої години ранку. 8. Студенти вивчають українську мову.

Часи дієслова

Дія може відбуватися в різний час, так що дієслова мають три часи: теперішній час, минулий час, майбутній час.

Теперішній час

Теперішній час означає дію, яка відбувається під час повідомлення про неї: *читаю, пишу, думаю, сидите, розмовляєте, сплять, готую, лікую, вивчаю*. У теперішньому часі вживаємо лише дієслова недоконаного виду.

ПАМ'ЯТАЙТЕ! Дієслова в теперішньому часі змінюються за особами й числами. Дієслова змінюються за двома типами: перша дієвідміна, друга дієвідміна.

I дієвідміна

Число	Особа	Закінчення	Дієслово
Однина	1-а Я	-у, -ю	кажу́; зумію
	2-а Ти	-еш, -єш	ка́жеш; зумі́єш
	3-я Він/вона/воно	-є, -є	ка́же; зумі́є
Множина	1-а Ми	-ємо, -ємо	кажемо; зуміємо
	2-а Ви	-ете, -ете	кажете; зумієте
	3-я Вони	-уть, -ють	кажуть; зуміють

II дієвідміна

Число	Особа	Закінчення	Дієслово

Однина	1-а Я	-у, -ю	мовчу́; склею́
	2-а Ти	-иш, -їш	мовчи́ш; склеї́ш
	3-я Він/вона/воно	-ить, -їть	мовчи́ть; склеї́ть
Множина	1-а Ми	-имо, -їмо	мовчимо́; склеї́мо
	2-а Ви	-ите, -їте	мовчите́; склеї́те
	3-я Вони	-ать, -ять	мовча́ть; склея́ть

ПАМ'ЯТАЙТЕ! Дієслово *бути* в теперішньому часі в усіх особах має форму *є*: *У Тетяни є брат Андрій.*

Завдання 5.

Запишіть речення, поставте підкреслені дієслова у теперішньому часі.

1. Тетяна писати листа додому. 2. Петро читати цікаву книжку. 3. Ми готувати смачну вечерю. 4. Садівник поливати квіти. 5. Лікар лікувати хворого. 6. Викладач пояснювати нову тему. 7. У Мухамеда бути пес. 8. Дмитро хотіти бути будівельником. 9. Я виконувати домашнє завдання. 10. Андрій запрошувати повечеряти Тетяну.

Завдання 6.

Провідмінійте в теперішньому часі однини і множини такі дієслова: малювати, ходити, мовчати, стояти, писати.

Завдання 7.

Вкажіть, у якому рядку всі дієслова вжиті у 1-й особі.

1. Ношу, люблю, читаю, пишу, готую.
2. Сиджу, зроблю, працюємо, живе́те, поливають.
3. Сидить, бігатиме, лежить, робить, даю.

Завдання 8.

Прочитайте слова. У якому рядку всі дієслова належать до I дієвідміни?

1. Чистити, дивлюся, готувати, будувати, смажити.
2. Веде, писати працювати, живе́те, малювати.
3. Ходити, стою, ремонтую, просити, мовчить.

Завдання 9.

Прочитайте слова. У якому рядку всі дієслова належать до II дієвідміни?

1. Допомогати, плавати, слухати, розуміти, ходити.
2. Хвилюватися, гріти, мріяти, мовчать, ходити.
3. Дивитися, платити, шуміти, крикнути, біжить.

Минулий час

Минулий час означає дію, яка відбувалася або відбулася до повідомлення про неї: *чита́в, писав, слухала, готувала, їли, повечеряли*. Відповідно дієслова минулого часу можуть бути доконаного або недоконаного виду: *заспівати, подумати* – док. вид; *говоріти, пішемо* – недок. вид. Дієслова в минулому часі змінюються за

родами (чол. рід, серед. рід, жін. рід). Вони утворюються від основи інфінітива за допомогою суфіксів **-в-** (чол. р.), **-л-** (жін. р., сер. р., множина). Дієслова узгоджуються з іменниками в роді й числі, відповідають на питання: чол. р. – *що робив?*, жін. р. – *що робила?*, сер. р. – *що робило?*, множина – *що робили?*

Таблиця 1.

Інфінітив	Готувати	Шинкувати
Чоловічий рід	готува+в = готува́в	шинкува+в = шинкува́в
Жіночий рід	готува+ла = готува́ла	шинкува+ла = шинкува́ла
Середній рід	готува+ло = готува́ло	шинкува+ло = шинкува́ло
Множина	готува+ли = готува́ли	шинкува+ли = шинкува́ли

Зверніть увагу на минулий час дієслова *бути*: він – *був*, вона – *була*, воно – *було*, вони – *були*.

ПАМ'ЯТАЙТЕ! Форма дієслова *бути* в теперішньому часі (*є*) може не вживатися: Сьогодні (*є*) вихідний. Учора *був* вихідний.

Завдання 10.

Прочитайте речення. Зверніть увагу на вживання дієслів у минулому часі.

Сьогодні іноземні студенти вивчають нову тему. Що роблять іноземні студенти сьогодні?

Учора іноземні студенти вивчали нову тему. Що робили іноземні студенти вчора?

Сьогодні Юля готує. Що робить Юля сьогодні?

Учора Юля готувала. Що робила Юля вчора?

Сьогодні друзі йдуть у кінотеатр. Що роблять друзі сьогодні?

Учора друзі ходили до кінотеатру. Що робили друзі вчора?

Завдання 11.

Прочитайте слова. Поставте до них запитання. Випишіть дієслова минулого часу.

Читає, писав танцюють, думають, працювали, готували, варили, досліджували, думає, квітне, гріє, їде, запам'ятали, зробили, підкреслили, вивчили, співають, говорять, летять, поливає, тане.

Завдання 12.

Напишіть дієслова в минулому часі.

Бути, розуміти, вивчає, запитує, поливає, досліджує, працюють, думають, бігає, грають, закриває, наливають, співає, смажать, їде, летять, кричить, гріє, буде, рахують, любити, обідати.

Завдання 13.

Дайте відповіді на питання. Напишіть речення за зразком: Що робив батько учора? – Учора він відпочивав.

Що робив товариш учора? Що робили студенти учора? Що робила мати учора? Що робив лікар учора? Що робив

будівельник учора? Що робила сестра учора? Що робив садівник учора? Що робив Петро учора?

Завдання 14.

Користуючись таблицею 1, знайдіть дієслова минулого часу. Визначте їх рід, число. Впишіть ці дієслова до поданої нижче таблиці. Виділіть закінчення.

Однина			Множина
Чоловічий рід	Жіночий рід	Середній рід	

Малює, спала, вивчає, вивчала, сміються, піднімає, кличе, додав, тече, читає, летять, їде, покликала, танцюють, малював, підняло, кликала, сміявся, думав, думає, текло, спить читала, додає, летіло, біжить, бігав, їхало, танцював, падає.

Завдання 15.

Прочитайте текст, впишіть дієслова виділені курсивом. Утворіть від них форми теперішнього часу.

Система банківського регулювання

Система банківського регулювання та нагляду *створена* з огляду на необхідність:

- *забезпечити* державою стабільність грошового обігу;
- *підтримати* довіру до банків з боку суспільства;
- *гарантувати* державою збереження заощаджень суспільства, довірених банківській системі;
- *запобігати* кризовим явищам в економіці з вини банків;
- *стимулювати* цивілізовану конкуренцію в банківському секторі економіки;
- *сприяти* зниженню банківських ризиків.

Банківський нагляд може бути двох видів – це прямий нагляд і більш ліберальний – захисне регулювання. На практиці *переважає* поєднання обох методів. Закордонна банківська теорія *використовує* термін «розумний банківський нагляд».

Регулювання банківської діяльності комерційних банків – це *створення* органами державної влади чи уповноваженими органами системи норм і правил здійснення цього виду діяльності.

Для регулювання діяльності комерційних банків Національний банк України *визначає* відповідні нормативи.

Центральний банк *здійснює* контроль за дотриманням банківського законодавства. У разі недотримання цього законодавства Центральний банк може:

- *ставити* перед засновниками комерційного банку питання про здійснення заходів з фінансового оздоровлення банку, про організацію чи ліквідацію банку;
- *застосовувати* санкції у вигляді стягнення грошового штрафу;
- *підвищувати* норми обов'язкових резервів;
- *призначити* тимчасову адміністрацію для управління банком;
- *відкликати* ліцензію на здійснення банківських операцій.

Завдання 16.

За текстом випишіть дієслова виділені курсивом. Утворіть від них форми минулого часу.

Завдання 17.

Зверніть увагу на значення і місце дієслів у текстах бізнес-мови. Складіть на вибір речення, використавши приклади з довідки.

Довідка:

- 1) Текст укладається від третьої особи: *Ректорат звертається.....; Університет запрошує.....*
- 2) Від першої особи укладають заяви, автобіографії, накази, довідні та пояснювальні записки: *Прошу прийняти мене на посаду.....; Наказую.....*
- 3) Використовуються ділові фразеологізми: *Доводжу до Вашого відома, що.....; Відповідно до Вашого прохання.....; На Ваш запит повідомляємо про.....*
- 4) Можлива заміна активної форми дієслів на пасивну: *Ви не надіслали звіт про – Вами не надісланий звіт про...*
- 5) Вживаються конструкції з неозначеною формою дієслова: *надати допомогу, скласти подяку, запропонувати підтримку.*

Завдання 18.

Прочитайте речення. Замініть предикати синонімічними конструкціями, використавши дієслово *являє собою*.

- 1) Гроші – це одне з найдавніших та важливіших явищ у житті суспільства.
- 2) Товар є споживчою вартістю.
- 3) Масштаб цін – це вагова кількість благородного металу, прийнятого за грошову одиницю.
- 4) СДР (*Special Drawing Rights*) – (спеціальні права запозичення) – це штучна валютна одиниця.
- 5) Євро є валютою.
- 6) Вексель – це письмове боргове зобов'язання.
- 7) Банкнота є простим векселем емісійного банку.
- 8) Чек – письмовий наказ банку власника поточного рахунку про виплату певній особі вказаної в ньому суми грошей.

Увага! Вивчіть слова й словосполучення

Автобіографія	Autobiography
Банківське законодавство	Banking legislation
Банківське регулювання	Banking regulation

Банківський нагляд	Banking supervision
Використати	To use
Відкликати	To recall, take aside
Гарантувати	To guarantee
Діяльність	Activity
Забезпечити	To provide
Заощадження	Savings
Запобігти	To prevent
Застосовувати	To apply, use
Захисне регулювання	Protective regulation
Заява	Application; announce
Наказ	Order, commandment
Підвищувати	To increase
Підтримати	To support
Сприяти	To assist, cooperate
Стимулювати	To inspire, stimulate
Суспільство	Society

ЗАНЯТТЯ № 22

Морфологічний матеріал: майбутній час дієслів, форми майбутнього часу.

Тема для бесіди: *Економічні цикли.*

Майбутній час

Майбутній час означає дію, що відбуватиметься чи відбувається після повідомлення про неї: *прочитаю, приготую, поріжу, будемо смажити, рахуватимуть.* Відповідно дієслова майбутнього часу можуть означати

одноразову, обмежену, з вказівкою на завершеність дію і тому матимуть доконаний вид (*прийду́, скажу́, нагрію, прочитаю́, обдумаю*), можуть означати тривалу, незавершену дію і відповідно мати недоконаний вид (*приходитиму, казатиму, прочитуватиму, нагріватиму, обдумуватиму*).

Завдання 1.

Прочитайте слова. Поставте до них запитання. Випишіть дієслова майбутнього часу.

Читає, досліджуватиму, писав танцюють, поїду, думають, працювали, говоритиму, готували, варили, вивчатиму, досліджували, думає, гріє, заспіваю, зігрію, їде, запам'ятали, запам'ятаю, зробили, підкреслили, зварю, вивчили, співають, говорять, буду танцювати, працюватиму, летять, поливає, писатиму, будемо їхати, зроблю.

Дієслова майбутнього часу мають три граматичні форми: проста, складна і складена.

Проста форма майбутнього часу

Проста форма майбутнього часу утворюється за допомогою інфінітива доконаного виду й особових закінчень.

Таблиця 1.

Спосіб творення простої форми майбутнього часу

Я	Інфінітив + у (ю)	Ми	Інфінітив + емо (имо)
Ти	Інфінітив + еш (иш)	Ви	Інфінітив + ете (ите)
Він, вона, воно	Інфінітив + е (ить)	Вони	Інфінітив + уть (ять)

Однина		Множина	
Я	скаж ^{у́} (ю)	Ми	скажемо (имо)
Ти	скажеш (иш)	Ви	скажете (ите)
Він, вона, воно	скаже (ить)	Вони	скажуть (ять)

Зверніть увагу на питання до простої форми дієслів майбутнього часу.

Таблиця 2.

Однина	Множина
---------------	----------------

Я	Що я зроблю?	Ми	Що ми зробимо?
Ти	Що ти зробиш?	Ви	Що ви зробите?
Він, вона, воно	Що він (вона, воно) зробить?	Вони	Що вони зроблять?

Завдання 2.

Прочитайте слова. Поставте до них запитання. Користуючись таблицями 1, 2 знайдіть дієслова майбутнього часу. Визначте їх число. Впишіть ці дієслова до поданої нижче таблиці. Виділіть закінчення.

Однина	Множина
--------	---------

Прочитаєш, малює, спала, зварять, вивчає, вивчала, писатимеш, сміються, піднімає, піднімуть, кличе, додав, тече, підніму, читає, летять, поїдуть, їде, покликкала, полечу, танцюють, малював, вивчу, покличе, підняло, кликала, підніму, кличуть, сміявся, думав, намалюють, піднімеш, говоритимеш.

Складна форма майбутнього часу

Складна форма майбутнього часу утворюється за допомогою інфінітива недоконаного виду й особових закінчень.

Таблиця 3.

Спосіб творення складної форми майбутнього часу

Я	Інфі́нітив + му	Ми	Інфі́нітив + мемо
Ти	Інфі́нітив + меш	Ви	Інфі́нітив + мете
Він, вона, воно	Інфі́нітив + ме	Вони	Інфі́нітив + муть

Однина		Множина	
Я	<u>йті́</u> му	Ми	<u>йті́</u> мемо
Ти	<u>йті́</u> меш	Ви	<u>йті́</u> мете
Він, вона, воно	<u>йті́</u> ме	Вони	<u>йті́</u> муть

Зверніть увагу на питання до складної форми дієслів майбутнього часу.

Таблиця 4.

Однина	Множина
--------	---------

Я	Що я робитиму?	Ми	Що ми робитимемо?
Ти	Що ти робитимеш?	Ви	Що ви робитимете?
Він, вона, воно	Що він (вона, воно) робитиме?	Вони	Що вони робитимуть?

Завдання 3.

Прочитайте слова. Користуючись таблицями 3, 4, від поданих дієслів утворіть дієслова майбутнього часу складної форми в однині та у множині. Поставте до них запитання. Виділіть закінчення. Запишіть.

Зразок: Летить - (що він робитиме?) летітиме.

(що вони робитимуть?) летітимуть.

Готувати, працювати, вчити, поливати, лікувати, рахувати, ділити, вивчати, питати, думати, обідати, відпочивати, кричати, любити, писати, спати, стрибати, їхати, мріяти, пити.

Складена форма майбутнього часу

Складена форма майбутнього часу утворюється поєднанням особових форм дієслова *бути* з неозначеною формою дієслова недоконаного виду.

Таблиця 5.

Спосіб творення складеної форми майбутнього часу

Я	буду + інфінітив	Ми	будемо + інфінітив
Ти	будеш + інфінітив	Ви	будете + інфінітив
Він, вона, воно	буде + інфінітив	Вони	будуть + інфінітив

Однина		Множина	
Я	<u>б́уду</u> готува́ти	Ми	<u>б́удемо</u> готува́ти
Ти	<u>б́удеш</u> готува́ти	Ви	<u>б́удете</u> готува́ти
Він, вона, воно	<u>б́уде</u> готува́ти	Вони	<u>б́удуть</u> готува́ти

Зверніть увагу на питання до складеної форми дієслів майбутнього часу.

Таблиця 6.

Однина	Множина
--------	---------

Я	Що я буду робити?	Ми	Що ми будемо робити?
Ти	Що ти будеш робити?	Ви	Що ви будете робити?
Він, вона, воно	Що він (вона, воно) буде робити?	Вони	Що вони будуть робити?

Завдання 4.

Прочитайте слова. Користуючись таблицями 5, 6, від поданих дієслів утворіть дієслова майбутнього часу складеної форми в однині та у множині. Поставте до них запитання. Запишіть.

Зразок: Їхати - (що я буду робити?) буду їхати.

(що вони будуть робити?) - будуть їхати.

Думати, мріяти, відпочивати, обідати, любити, танцювати, грати, лити, мити, фарбувати, смажити, виконувати, піднімати, кликати, вітати, шукати.

Завдання 5.

Прочитайте слова. Поставте до дієслів запитання. З'ясуйте, у якому рядку дієслова лише майбутнього часу?

1. Читатимеш, заспіваю, буде малювати, лити, сумую.
2. Будеш вірити, налякає, принесемо, буду кричати, відпочинеш.
3. Будеш танцювати, ходжу, читала, текло, полечу.
4. Будуватиме, принеси, вибери, досліджую, буду грати.

Завдання 6.

Напишіть відповіді на питання. Знайдіть дієслово у реченні. Визначте, у якій формі майбутнього часу вжите дієслово? Прочитайте речення.

Що я зроблю? Що мама буде робити потім? Що друзі робитимуть завтра? Що ви робитимете у неділю? Що він робитиме вдень? Що ти зробиш зараз? Що ти будеш готувати на вечерю? Що ти робитимеш на канікулах?

Завдання 7.

Подані дієслова поставте в 1-ій особі однини і множини майбутнього часу. Складіть речення з ними.

Думати, вивчати, мріяти, перекладати, складати, обідати, відпочивати, смажити.

Завдання 8.

Подані дієслова поставте в 3-ій особі однини і множини майбутнього часу. Складіть речення з ними.

Їхати, грати, танцювати, мити, досліджувати, робити, фарбувати, вітати, ходити.

Завдання 9.

Прочитайте текст, дієслова, виділені курсивом, запишіть у простій формі майбутнього часу.

Економічні цикли

Національна економіка, її суспільне виробництво в ринкових умовах має циклічний характер. Він *впливає* безпосередньо на величину основних макроекономічних показників. У різні періоди економіка або *нарощує* обсяги виробництва валового національного продукту, або *скорочує* їх. Тобто відтворювальний процес можна *охарактеризувати* як економічний або діловий цикл.

Економічні школи по-різному *пояснюють* причину циклового розвитку. Англійський економіст Дж. Робертсон *нарахував* близько двохсот різних точок зору на причини

та сутність циклічного розвитку економіки. Серед них можна назвати:

- кредитно-грошові теорії, які пояснюють причину циклів і кризових явищ у сфері кредиту і грошового обігу;
- психологічні теорії, згідно з якими ці причини пов'язані з недовірою підприємців до стійкого свого економічного положення, можливими прорахунками в економічній діяльності;
- інвестиційна теорія циклу, яка в якості причини циклічності та кризових явищ вбачає коливання розмірів капітальних вкладень.

Зараз поширеного визнання набули дві теорії циклічного розвитку економіки та кризових явищ. Це стосується теорії недоспоживання населення та теорії диспропорційності.

Серед циклів, які найбільше здійснюють вплив на національну економіку, розрізняють короткострокові, середньострокові, довгострокові. Взаємозв'язок між циклами виявляється в їх динаміці.

Отже, розглянуті моделі та причини, які розкривають економічні цикли, є загальновідомими в макроекономічній теорії. Можливість регулювання економічними процесами, циклами дозволить зменшити прояви макроекономічної нестабільності і особливо болючих проблем ринкової економіки, якими є безробіття та інфляція.

Завдання 10.

Дієслова з тексту, виділені курсивом, запишіть у складеній формі майбутнього часу однини та множини.

Завдання 11.

Прочитайте речення. Замініть виділені конструкції синонімічними. Трансформуйте речення.

Для довідки: це, є, являти собою.

- 1) Котирування валют – це встановлення курсів іноземних валют відповідно до чинного законодавства та існуючої практики.
- 2) Ціною на валютному ринку є валютний курс.
- 3) Валютні відносини являють собою сукупність економічних відносин, які виникають у процесі взаємного обміну результатами діяльності національних господарств і обслуговуються валютою.
- 4) Валюта – це вартість, грошова одиниця.
- 5) Деномінація – це обмін усіх старих знаків на нові у певній пропорції.
- 6) Грошові реформи – це повна або часткова перебудова грошової системи.
- 7) Антиінфляційна політика являє собою комплекс заходів з державного регулювання економіки, спрямованих на боротьбу з інфляцією.

Завдання 12.

Прочитайте речення. Назвіть суб'єкт і предикат. Поставте питання до предикату.

- 1) Значення праць А. Сміта – дослідити економічні процеси і явища.
- 2) Мета економічної науки – пояснити основний принцип раціональної поведінки споживача.
- 3) Завдання мікроекономіки - дослідити корисність благ.
- 4) Завдання економічної науки – пояснити економічні відносини між людьми в процесі економічної діяльності.
- 5) Завдання наукових досліджень українського економіста П. Степанова – пояснити економічну природу капіталу, вартості прибутку.

Увага! Вивчіть слова й словосполучення

Антиінфляційна політика	Anti-inflation policy
Безробіття	Unemployment
Вбачати	To consider
Впливати	To influence
Деномінація	Denomination

Динаміка	Dynamics
Діловий цикл	Business cycle
Економічна модель	Economic model
Економічні цикли	Economic cycles
Економічні школи	Economic schools
Капітальні вкладення	Capital investments
Кризові явища	Crisis events
Макроекономічні показники	Macroeconomic indices
Нарощувати	To intensify
Скорочувати	To shorten, reduce
Теорія диспропорційності	Theory of disproportion
Теорія недоспоживання	Underconsumption theory

ЗАНЯТТЯ № 23

Морфологічний матеріал: вираження теперішньої, минулої та майбутньої дії за допомогою дієслів недоконаного та доконаного виду, способи дієслів.

Тема для бесіди: *Котирування валют.*

Вираження теперішньої, минулої та майбутньої дії за допомогою дієслів недоконаного й доконаного видів

ПАМ'ЯТАЙТЕ! Дієслова доконаного виду мають форми минулого і майбутнього часу, а дієслова недоконаного виду мають форми теперішнього, минулого і майбутнього часів.

Теперішній час		Минулий час	
Недоконаний вид	Доконаний вид	Недоконаний вид	Доконаний вид
Я чита́ю	-	Він чита́в	Він прочита́в
Ти чита́єш	-	Вона чита́ла	Вона прочита́ла
Він (вона, воно) читає	-	Воно чита́ло	Воно прочита́ло
Ми чита́ємо	-	Вони чита́ли	Вони прочита́ли
Ви чита́єте	-		
Вони чита́ють	-		
Майбутній час			
Недоконаний вид		Доконаний вид	
Складна форма	Складена форма	Проста форма	

Я чита́тиму	Буду чита́ти	Я прочита́ю
Ти чита́тимеш	Будеш чита́ти	Ти прочита́єш
Він (вона, воно) чита́тиме	Буде чита́ти	Він (вона, воно) прочита́є
Ми чита́тимемо	Будемо чита́ти	Ми прочита́ємо
Ви чита́тимете	Будете чита́ти	Ви прочита́єте
Вони чита́тимуть	Будуть чита́ти	Вони прочита́ють

Завдання 1.

Прочитайте речення. Напишіть майбутній час дієслів за зразком.

Зразок: Сьогодні ми (вчити) – Сьогодні ми вчитимемо.

1. Удень Тетяна (варити). 2. Завтра іноземні студенти (читати). 3. Сьогодні батько (відпочити). 4. Завтра сестра (написати). 5. Завтра викладач (пояснити). 6. Мій товариш (зрозуміти) 7. Завтра подруга (запитати) .8. Увечері друзі (відпочинуть). 9. Уранці вони (поснідати) в кафе. 10. На канікулах ми (повторювати).

Завдання 2.

Напишіть відповіді на питання за зразком. Визначте час і вид дієслів.

Зразок: Що ми зробимо вранці? (повторювати). – Уранці ми повторюватимемо.

1. Що викладач зробить завтра? (запитати). 2. Що мати робитиме увечері? (відпочити). 3. Що ви робитимете зараз? (готувати). 4. Що студенти робитимуть? (перекладати). 5. Що він робитиме на канікулах? (читати). 6. Що зроблять друзі? (вітати). 7. Що ми зробимо вранці? (повторювати). 8. Що ти зробиш увечері? (танцювати).

Завдання 3.

Визначте дієвідміну поданих дієслів. Поставте дієслова в теперішньому, майбутньому на минулому часах. Складіть речення з цими дієсловами.

Зразок: Танцювати – І дієвідміна, мин. час – танцював, тепер. час – танцюю, майб. час – танцюватиму (буду танцювати, потанцюю). Вечері я буду танцювати на дискотеці.

Будувати, снідати, лікувати, рахувати, смажити, прибирати, писати, розмовляти, пам'ятати, вчити, перекладати, знати, любити, летіти.

Способи дієслів

Спосіб дієслова виражає відношення дії, процесу чи стану до реальності. Висловлювана дієсловом дія може бути реальним фактом, можливим за певної умови або тільки бажаним, необхідним. Відповідно до цього розрізняють три способи дієслів: дійсний, наказовий і умовний. У реченні способів форми дієслова виступають у ролі присудків (*Ми писали лист.*).

Дійсний спосіб

Дійсний спосіб означає реальну дію, яка відбувалася (*будува́ли*), відбувається (*буду́ємо*), або відбуватиметься (*побуду́ємо*). Дієслово в дійсному способі обов'язково має час: реальна дія може відбуватися в минулому часі (*писа́в, написа́в*), теперішньому часі (*пишу́*) або майбутньому часі (*писа́тиму, буду́ писати, напишу́*). Отже, від інших способів дійсний відрізняється тим, що має всі часові й особові форми.

Завдання 4.

Прочитайте речення. Визначте спосіб, рід, число дієслова.

1. Вчора я танцювала на дискотеці. 2. Завтра брат буде писати листа додому. 3. Сьогодні ми будемо вечеряти з подругою в кафе. 4. Викладач пояснює нову тему. 5. У дворі діти грають у футбол. 6. Мати приготувала смачний обід. 7. Батько читає новини у газеті. 8. Петро у бібліотеці взяв підручник з предмету «Макроекономіка». 9. Ввечері садівник буде поливати квіти. 10. Моя сестра дуже добре співає. 11. Я буду вивчати українську мову. 12. На канікулах я їду додому.

Умовний спосіб

Умовний спосіб виражає дію, яка є можливою за певних умов або тільки бажану, уявну: *збудува́ли б, закінчи́в би*. Форми умовного способу дієслів творяться від форм минулого часу за допомогою частки *би(б)*, яка

пишеться окремо й у реченні може стояти після будь-якого повнозначного слова. Причому форма *би* вживається після приголосних, форма *б* – після голосних.

Творення умовного способу дієслів		
Однина		Множина
Ж. р.	чита́ла + б писа́ла + б, стоя́ла + б	
Ч.р.	чита́в + би писа́в + би стоя́в + би	чита́ли + б писа́ли + б стоя́ли + б
С.р.	чита́ло + б писа́ло + б стоя́ло + б	

ПАМ'ЯТАЙТЕ! Дієслова умовного способу не мають часу. Якщо в реченні підряд вжито кілька дієслів в умовному способі, то частку *би(б)* не обов'язково повторювати при кожному з них.

Завдання 5.

Прочитайте дієслова. Визначте час, рід і спосіб дієслів.

Буду вчити, знав би, думала, сіло б, мріяв, пофарбуємо, вивчив би, поливала, перегортала, їхав, летіло, зігрів би, співала б, читав би, варила, готував би, любила, зробило б, сіла, спав.

Завдання 6.

З поданими дієсловами складіть речення, де дієслово було б у дійсному та умовному способі. Визначте час, рід, число і спосіб дієслів.

Зразок: запросити – Вона запросила б друга на вечерю. – умовний спосіб, жін. рід. однина. Вчора ми запросили друга на вечерю. – дійсний спосіб, мин. час, множина.

Будувати, думати, читати, обідати, танцювати, відпочивати, працювати, готувати.

Наказовий спосіб

Наказовий спосіб дієслів виражає наказ, прохання, побажання діяти: *підготуйтеся до заняття, перегорніть сторінку, читайте перше речення*. Дія, названа дієсловом у наказовому способі, може відбуватися лише після повідомлення про неї, тому дієслово в наказовому способі часу не має. Дієслова наказового способу мають форми другої особи однини (*ти*), першої та другої особи множини (*ми, ви*), третьої особи однини (*він, вона, воно*) і множини (*вони*). Утворюються від основи дієслова теперішнього часу.

Творення наказового способу дієслів	
Однина	
1-а особа	-
2-а особа	Сядь ☐ , зроби ☐ , пиши ☐
3-я особа	Хай піше, хай сяде, хай зробіть
Множина	
1-а особа	Знай ☐ мо, сядь ☐ мо, заплач ☐ мо, зроби ☐ мо
2-а особа	Знай ☐ те, сядь ☐ те, заплач ☐ те, зроби ☐ ть (зроби ☐ те)
3-я особа	Хай зна ☐ ють, хай сяд ☐ уть, нехай зроби ☐ ють

Завдання 7.

Прочитайте. Зверніть увагу на вживання дієслів наказового способу.

Друг співає. – Співай! (Співайте!)

Подруга співає. - Співай! (Співайте!)

Друзі співають. – Співайте!

Він (вона) перекладає. – Хай він (вона) перекладає!

Вони перекладають. – Хай вони перекладають!

Студент розповідає. – Розповідай! (Розповідайте!)

Студентка розповідає. – Розповідай! (Розповідайте!)

Він (вона) розповідає. – Хай він (вона) розповідає!

Вони розповідають. – Хай вони розповідають!

Завдання 8.

З поданими дієсловами складіть речення, де дієслово було б у наказовому способі. Визначте особу і число дієслів.

Вчити, думати, поливати, фарбувати, рахувати, повторити, перекладати, спати, вечеряти, готувати, читати, писати, малювати.

Завдання 9.

Прочитайте слова. З'ясуйте, у якому рядку дієслова лише наказового способу?

1. Знайте, стояв би, готувала, побудуємо.
2. Пиши, писав, побудував би, зварила.
3. Підготуйтеся, читайте, перегорніть, хай напишуть.
4. Напишіть, думала, співає, хай вивчать.

Завдання 10.

Прочитайте слова. З'ясуйте, у якому рядку дієслова лише умовного способу?

1. Сидів би, їхала, мріяв, хай знають.
2. Лікував, зварила б, вчила, спали.
3. Летіли, хай прийдуть, розповідайте, поливала.
4. Танцювала б, відпочив би, намалювали б, прийшла б.

Завдання 11.

Прочитайте слова. З'ясуйте, у якому рядку дієслова лише дійсного способу?

1. Співайте, переклав, подумали б, нехай зроблять.
2. Ходила, прийшов, побудували, виконав.
3. Сів, читали б, хай встануть, смажили.
4. Їхали, миють, порахував би, думайте.

Завдання 12.

Від поданих дієслів утворіть дійсний, умовний і наказовий способи дієслів за зразком.

Зразок: читати – читала, читала б, хай вона читає!

Думати, танцювати, будувати, рахувати, перегортати, грати, дивитися, гуляти, співати, вчити, керувати, повторювати, складати, стояти, снідати, смажити, пекти, пити, мити.

Завдання 13.

Прочитайте дієслова. Визначте їх спосіб. Впишіть ці дієслова до поданої нижче таблиці.

Дійсний спосіб	Умовний спосіб	Наказовий спосіб

Читати, думайте, ходила б, підготуйтеся, лікувала, поливав, знали б, будуємо, знати, їхати, летіли б, зваріть, солити, налийте, писали б, миють, хай перекладають, вірити, визначте, купили б, перегорніть, гуляйте, снідала б, пекти, пили б, дивитися.

Завдання 14.

З поданими дієсловами складіть словосполучення, щоб дієслово було в дійсному, умовному та наказовому способі. Прочитайте.

Зразок: вчити – Ми вчили нову тему – дійсний спосіб. Вчили б нову тему – умовний спосіб. Вивчіть нову тему – наказовий спосіб.

Думати, лікувати, будувати, поливати, готувати, обідати, варити, рахувати, купувати, малювати, любити.

Завдання 15.

Прочитайте текст. Від дієслів, виділених курсивом, утворіть умовний спосіб множини.

Котирування валют

Різні валютні курси *використовуються* урядами країн, що *розвиваються*, як засіб отримання доходів. Доходи *виникають* під час продажу Центральним банком іноземної валюти імпортерам за ціною (курс продажу Центрального банку), що значно *перевищує* ціну, за якою

він купує іноземну валюту в експортёрів (курс купівлі Центрального банку). Чим вищий темп інфляції в країні, тим, як правило, нижчий курс її валюти.

Котирування валют полягає в тому, що встановлюють курс іноземних валют відповідно до чинного законодавства та існуючої практики. На міжнародному фінансовому ринку немає єдиного центру, який займається встановленням курсу валют. Але налагоджений зв'язок і розвинута система інформації сприяють вирівнюванню валютних курсів різних секторів цього ринку.

Валютні котирування *можуть бути*:

- *офіційними* й здійснюватися уповноваженими банками, державними органами, спеціальними підрозділами на валютних, фондових і товарних біржах;
- *ринковими* й здійснюватися великими компаніями та банками на неофіційному ринку.

Інформація про котирування *публікується* у спеціальних бюлетенях і таблицях. Дані про котирування іноземної валюти нерідко використовуються тільки як довідкова величина, яка не обов'язково *співпадає* з курсом за конкретною угодою.

Існує два методи котирування іноземної валюти до національної: пряме та непряме котирування.

За *прямого котирування* ціна одиниці іноземної валюти *обчислюється* у національній валюті, за *непрямого котирування* – навпаки, ціна одиниці національної валюти обчислюється у певній кількості іноземної валюти.

Котирування буває твердим та номінальним. *Тверде котирування* зобов'язує того, хто його здійснює, виконувати угоду відповідно до нього.

Номінальне котирування є лише орієнтовним і не обов'язковим для учасників угоди.

Котирування іноземної валюти в національній валюті використовується банками переважно в операціях з торговельно-промисловою клієнтурою. В операціях на міжбанківському валютному ринку котирування здійснюється переважно по відношенню до певної ринкової валюти (наприклад, до долара США, євро).

Завдання 16.

Дайте точні відповіді на питання, використовуючи матеріали тексту професійного спрямування. Зверніть увагу на побудову питань.

- 1) З якою метою використовуються різні валютні курси урядами країн?
- 2) Чи всі уряди країн використовують різні валютні курси?
- 3) Від чого залежить курс валюти?
- 4) Як ви розумієте, що таке котирування валют?
- 5) Які ви знаєте два методи котирування валют?
- 6) Сформулюйте визначення прямого котирування.
- 7) Сформулюйте визначення непрямого котирування.
- 8) Що таке тверде котирування?
- 9) Що таке номінальне котирування?

Завдання 17.

Прочитайте дієслова. Утворіть від них майбутній час складної та складеної форми (перша особа однини).

Зразок: *Купити* – куплю, буду купувати.

Дієслова: вчити, писати, працювати, доповідати, записати, запросити, прочитати, розуміти, говорити, бачити, стояти, снідати, обідати, вечеряти, навчатися, виконати.

Завдання 18.

Від дієслів утворіть наказовий спосіб другої та третьої особи однини. Вибірково складіть чотири речення.

Зразок: *Працювати* – (ти) працюй, (він) хай працює.

Дієслова: виходити, розв'язати, знайти, показати, розказати, купити, обміняти, принести, прийти, знати.

Завдання 19.

Дайте стверджувальні відповіді на питання. У відповідях використайте дієслово *писати* у потрібній формі.

Зразок: Ви писатимете реферат? – Так, я писатиму реферат.

1) Студент *писав* листи? 2) Студент повністю *написав* новий текст? 3) Ви вже закінчили *писати* контрольну роботу? 4) Чи вами *написана* курсова робота? 5) Ви *будете писати* доповідь? 6) Марал *напише* модульну роботу? 7) Ваші друзі *будуть писати* дипломні роботи?

Завдання 20.

Поставте питання до речень. У питаннях використайте дієслово *чекати* у потрібній формі.

Зразок: Ми чекали викладача. – Ви чекали викладача?

1) Мої друзі *будуть чекати* доцента. 2) Вони *чекатимуть* зустрічі з лаборантом. 3) Вони *могли б почекати* одногрупників. 4) Всі *чекали* відповіді від керівника. 5) Їм *необхідно дочекатися* початку занять. 6) Ми *чекатимемо* запрошення на святковий вечір.

Завдання 21.

Сформулюйте питання до слів та словосполучень з розділу *Увага! Вивчіть слова й словосполучення*.

Завдання 22.

Додайте подані слова з роділу *Увага! Вивчіть слова й словосполучення*. Прочитайте та запишіть новоутворені речення.

1) Необхідно якнайшвидше *дізнатися* про 2) *Розвиватися* бурхливими 3) *Отримати* від колег цікаву 4) *Ознайомитись* з основами діяльності 5) Студенти *одержали* завдання заповнити

6) Потрібно *провести* 7) Колеги *прочитали* необхідну 8) До нашої фірми *прибув*

Увага! Вивчіть слова й словосполучення

Бюлетень	Bulletin
Валютне котирування	Foreign exchange quotation
Валютний курс	Rate of exchange
Встановлення	Establishment
Експортер	Exporter
Інформація	Information
Котирування валют	Quotation currency
Міжнародний валютний ринок	International exchange market
Номінальне котирування	Nominal quotation
Обчислення	Calculation
Пряме котирування	Direct quotation
Публікація	Publication
Таблиця	Table form
Тверде котирування	Firm quote
Уповноважений	Assignee
Учасник	Participant
Центр	Center

ЗАНЯТТЯ № 24

Морфологічний матеріал: дієприкметник (відмінювання, активний та пасивний стан, способи утворення, дієприкметниковий зворот).

Тема для бесіди: *Необхідність та сутність кредиту.*

Дієприкметник – дієслівна форма, що виражає ознаку предмета, пов'язану з дією або станом цього предмета: *віиштий рушнік, намальована картина, освітлена вулиця, недочитана книга, любляча дружина, кохана дівчина, підготовлена відповідь.* Відповідає на питання **який? яка? яке? які?** Дієприкметник поєднує в собі дієслівні ознаки з прикметниковими.

Завдання 1.

Прочитайте і напишіть дієприкметники, поставте до них питання.

Прочитана, написаний, виконані, подароване, прибраний, порізана, зроблений, відчинений, зварений, куплені, принесений, приготівлена, прибрані, порахований, надіслані, виконаний, одягнена, помитий, печена, прикрашене, поставлений.

Завдання 2.

Визначте, в якому рядку всі слова – дієприкметники?

1. Стіл, зробити, красивий побудований.
2. Зелений, дерево, їхати, спати.

3. Виконаний, зроблений, написаний, подарований.
4. Олівець, червоний, лежить, прибраний.

До прикметникових ознак дієприкметників належать:

- 1) питання **який? яка? яке? які?**
- 2) відмінювання за родами, числами, відмінками;
- 3) закінчення такі, як у прикметників;
- 4) відмінювання дієприкметників як прикметників твердої групи;
- 5) синтаксичні функції такі, як у прикметників - роль узгодженого означення, іменної частини присудка.

Завдання 3.

Прочитайте і напишіть дієприкметники, поставте до них питання. Визначте рід та число дієприкметників.

Зразок: прочитаний – який?, чол. р., однина

Побудована, зварений, прибране, куплена, подаровані, надіслане, вишитий, смажена, написані, виконане, печена, одягнена, відчинений.

ПАМ'ЯТАЙТЕ! Дієприкметники відмінюються як прикметники твердої групи.

Відмінювання дієприкметника

Відмінки	Чоловічий	Середній	Жіночий	Множина
----------	-----------	----------	---------	---------

	рід	рід	рід	
Н.в.	Зварений	Зварене	Зварена	Зварені
Р.в.	Звареного	Звареного	Звареної	Зварених
Д.в.	Звареному	Звареному	Звареній	Звареним
З.в.	Зварений	Зварене	Зварену	Зварені
О.в.	Звареним	Звареним	Звареною	Звареними
М.в.	На, у(в) звареному	На, у(в) звареному	На, у(в) звареній	На, у(в) зварених

Завдання 4.

Прочитайте і напишіть словосполучення. Поставте питання до дієприкметників. Визначте їх рід та число. Провідмініюйте підкреслені дієприкметники.

Зразок: прочитана книга – книга (яка?) прочитана – ж.р., однина.

Н.в. - прочитана

Р.в. - прочитаної

Д.в. - прочитаній

З.в. - прочитану

О.в. - прочитаною

М.в. – на (у) прочитаній

Зварений обід, смажена риба, виконане завдання, побудований дім, політі квіти, написані слова, порізаний хліб, скопійований документ, подарована книга, відчинені вікна, випраний одяг, надіслані листи, прибранна кімната, помита підлога, вивчене завдання.

До дієслівних ознак дієприкметника належать:
--

- 1) названа дія: *вишитий* – *вишити*; *намальована* – *намалювати*;
- 2) дієслівний вид (доконаний або недоконаний):
загублена книжка (від *загубити* – доконаний вид),
згасаючий вогонь (від *згасати* – недоконаний вид);
- 3) стан: активні (від неперехідних дієслів) і пасивні (від перехідних дієслів) дієприкметники: *лежачий камінь* (*лежати* – неперехідне дієслово), *спіляне дерево* (*спіляти* – перехідне дієслово).

Завдання 4.

Прочитайте і напишіть словосполучення. Поставте питання до дієприкметників. Визначте їх рід, число та вид.

Зразок: побудований дім – дім (який?) побудований – чол. р., однина, доконаний вид (від побудувати – дієслово доконаного виду).

Палаючий вогонь, відчинені двері, прибрана кімната, привезений додому, згасаючий день, терплячий хлопець, намальований ввечері, вивчена тема, закінчене заняття, приготовлений обід, працюючий робітник, співаючий птах, випрасуваний одяг.

Завдання 5.

Визначте, в якому рядку всі дієприкметники недоконаного виду?

- 1 Спіляне, згасаючий, замерзлий, закінчений.
2. Виконуючий, бажаючий, лежачий, стоячий.
- 3 Виконане, співаючий, прибраний, зварена.

Завдання 6.

Визначте, в якому рядку всі дієприкметники доконаного виду?

1. Сумуючий, печений, сидячий, відірваний.
2. Зварений, смажена, политий відчинене.
3. Засохлий, промоклий, виконуючий, прочитана.

Стан дієприкметника

Активний стан дієприкметника

Дієприкметники бувають активні і пасивні.

Активні дієприкметники називають ознаку предмета, зумовлену дією того самого предмета: *погасле вогнище, працюючий робітник, співаючий птах, виконуючий обов'язки.*

Творення дієприкметників активного стану

Дієслово (3 особа, множ.)	Суфікс	Який? Яка? Яке? Які?
Готу́ють	-юч-	Готуючий (-а, -е, -і)
Малю́ють	-юч-	Малюючий (-а, -е, -і)

ПАМ'ЯТАЙТЕ! Активні дієприкметники теперішнього часу вживаються нечасто й здебільшого замінюються описовими зворотами: *сидячий – той, що*

Завдання 7.

Прочитайте речення. Поставте питання до виділених частин речень.

Зразок: Петро слухав товариша, який розповідав про свою рідну країну. Петро слухав товариша (якого?) - який розповідав про свою рідну країну.

Тетяна прийшла до своєї подружки, яка живе на сьомому поверсі. Вони сіли у таксі, що зупинилося біля них. Мені потрібно написати тему заняття крейдою, що лежить поруч із тобою. Вчора я зустрів дівчину, яка працює разом зі мною. Вранці я бачив студентів, які навчаються на обліково-фінансовому факультеті.

Активні дієприкметники бувають dokonаного і недоконаного виду.

Активні дієприкметники недоконаного виду творяться від основи теперішнього часу неперехідних дієслів

недоконаного виду за допомогою суфіксів *-уч-*, *-юч-* від дієслів I дієвідміни і *-ач-*, *-яч-* від дієслів II дієвідміни та прикметникових закінчень): *говорять - говорячий, сидять - сидячий, читають – читающий*.

Творення активних дієприкметників недоконаного виду

Дієслово (I дієвідміна, III особа, множини, тепер. час)	Суфікс	Активний дієприкметник недоконаного виду
Червонію(ть)	-юч-	Червоніючий
Кві́тну(ть)	-уч-	Кві́тнучий
Дієслово (II дієвідміна, III особа, множини, тепер. час)	Суфікс	Активний дієприкметник недоконаного виду
Лежа(ть)	-ач-	Лежачий
Терпля(ть)	-яч-	Терплячий

Активні дієприкметники доконаного виду творяться від основи інфінітива неперехідних дієслів доконаного виду за допомогою суфікса *-л-* та прикметникових закінчень): *пожовтіти - пожовтілий, опасти - опалий, посивіти - посивілий, досягнути – досяглий*.

Творення активних дієприкметників доконаного виду

Дієслово (неперех., док. виду)	Суфікс	Активний дієприкметник доконаного виду
Посині́(ти)	-л-	Посині́лий
Зме́рз(нути)	-л-	Зме́рзлий

ПАМ'ЯТАЙТЕ! У сучасній українській мові активні дієприкметники доконаного виду за допомогою суфіксів -ш-, -вш- не творяться. Форми на зразок *«перемігший», «допоміший», «позеленівший», «буввший»* не вживаються; у таких випадках треба казати *який переміг, який допоміг, позеленілий, колишній*.

Завдання 8.

Утворіть активні дієприкметники від поданих дієслів. Вкажіть спосіб творення.

Зразок: квітнути – квітнучий (суфікс –уч-).

Лікувати, активувати, зеленіти, посивіти, виконувати, працювати, лежати, любити, засохнути, промокнути, виконувати, керувати.

Завдання 9.

Утворіть активні дієприкметники минулого часу від поданих дієслів. Вкажіть спосіб творення.

Зразок: посивіти – посивілий (суфікс –л-).

Позеленіти, постаріти, зів'янути, скиснути, опасти, замерзнути, загоріти, збліднути.

Завдання 10.

Прочитайте дієприкметники. Визначте їх вид. Впишіть ці дієприкметники до поданої нижче таблиці.

Активні дієприкметники	
Доконаного виду	Недоконаного виду

Пожовтілий, лежачий, терплячий, працюючий, співаючий, виконуючий, змерзлий, квітнучий, читаючий, люблячий, опалий, достиглий, керуючий, засохлий, киплячий, біліючий, розповідаючий.

Пасивний стан дієприкметника

Пасивні дієприкметники називають ознаку особи чи предмета, зумовлену дією іншої особи чи предмета: *контрольована* ситуація, (недоконаний вид); *застосований* метод, *поранений птах* - (доконаний вид).

Пасивні дієприкметники утворюються:

- а) минулого часу від основи інфінітива перехідних дієслів за допомогою суфікса *-н-* (якщо основа закінчується на *-а*): *надумати* – *надуманий*, *зрубати* – *зрубаний*;
- б) утворюються пасивні дієприкметники за допомогою суфіксів *-ен-* (*єн*), якщо основа закінчується на приголосний та *-и-*, *-і-*, (*-ї*): *привезти* – *привезений*;

в) від односкладних дієслівних основ пасивні дієприкметники утворюються здебільшого з суфіксом *-т-*: *бити – битий, мити – митий, дути – дутий, жати – жатий*.

Творення пасивних дієприкметників минулого часу

Дієслово (інфінітив)	Зміни	Суфікс	Дієприкметник
Намалюва-ти	ю/ьо	-н-	Намальований (-а, -е, -і)
Прибра-ти		-н-	Прибраний (-а, -е, -і)
Поріза-ти		-н-	Порізаний (-а, -е, -і)
Засіва-ти	ва/я	-н-	Засіяний (-а, -е, -і)
Надісла-ти		-н-	Надісланий (-а, -е, -і)
Переказа-ти		-н-	Переказаний (-а, -е, -і)
Бажа-ти		-н-	Бажаний (-а, -е, -і)
Викона-ти		-н-	Виконаний (-а, -е, -і)
Написа-ти		-н-	Написаний (-а, -е, -і)
Дода-ти		-н-	Доданий (-а, -е, -і)
Виміси-ти	си/ш	-н-	Вимішаний (-а, -е, -і)
Прибра-ти		-н-	Прибраний (-а, -е, -і)
Подарува-ти	у/о	-н-	Подарований (-а, -е, -і)
Придба-ти		-н-	Придбаний (-а, -е, -і)
Показа-ти		-н-	Показаний (-а, -е, -і)
Звари-ти	и/-	-ен-	Зварений (-а, -е, -і)
Пек-ти	к/ч	-ен-	Печений (-а, -е, -і)
Почисти-ти	сти/щ	-ен-	Почищений (-а, -е, -і)
Постави-ти	ви/вл	-ен-	Поставлений (-а, -е, -і)
Повідоми-ти	ми/мл	-ен-	Повідомлений (-а, -е, -і)
Принес-ти		-ен-	Принесений (-а, -е, -і)

Приготува-ти	у/о	-ен-	Приготовлений (-а, -е, -і)
Викрути-ти	ти/ч	-ен-	Викручений (-а, -е, -і)
Привез-ти		-ен-	Привезений (-а, -е, -і)
Склада-ти		-ен-	Складений (-а, -е, -і)
Вивчи-ти		-ен-	Вивчений (-а, -е, -і)
Зроби-ти		-ен-	Зроблений (-а, -е, -і)
Підсмажи-ти	и/е	-ен-	Підсмажений (-а, -е, -і)
Привез-ти		-ен-	Привезений (-а, -е, -і)
Купи-ти	пи/пл	-ен-	Куплений (-а, -е, -і)
Зігри-ти		-т-	Зігрітий (-а, -е, -і)
Нали-ти		-т-	Налитий (-а, -е, -і)
Зши-ти		-т-	Зшитий (-а, -е, -і)
Поми-ти		-т-	Помитий (-а, -е, -і)

ПАМ'ЯТАЙТЕ! У суфіксах пасивних дієприкметників пишеться тільки *-е-*, а не *-и-*: *підсиніти* – *підсинений*, *заплатити* – *заплатчений*, *закінчити* – *закінчений*, *погасити* – *погашений*.

часу на *-мий* вживаються дуже рідко в українській мові (*любимий*, *проходимий*). Українською мовою їх слід передавати так: *улюблений*; *той, що проходить*, *який можна пройти*.

Завдання 11.

Утворіть пасивні дієприкметники від поданих дієслів. Вкажіть спосіб творення.

Зразок: купити – куплений (суфікс *-ен-*).

Спиляти, обговорювати, розмалювати, збудувати, запрограмувати, бачити, заспокоїти, виростити, сказати,

закінчити, перевірити, придбати, надіслати, виконати, зачинити, зварити, прочитати, подарувати, зігріти, одягнути.

Завдання 12.

Виберіть рядок, у якому всі дієприкметники активного стану.

1. Радіючий, посинілий, бажаний, намальований.
2. Посолений, падаючий, забруднений, прибраний.
3. Співаючий, працюючий, посивілий, пожовтілий.

Завдання 13.

Виберіть рядок, у якому всі дієприкметники пасивного стану.

1. Темніючий, квітучий, пройдений, зшитий.
2. Сумуючий, позеленілий, пожовклий, розмальований.
3. Зафарбований, записаний, прочитаний, зварений.

Завдання 14.

Перепишіть речення, розкриваючи дужки. Поставте дієслово в дужках у потрібній формі. Визначте час, стан дієприкметників, рід, число й відмінок.

Зразок: У шафі висить (зшити) кравцем шуба. - У шафі висить *зшита* кравцем шуба.

1. На столі лежала (прочитати) книга.
2. (Намалювати) Наталкою картини прикрашали кімнату.
3. Викладач попросив (виконати) завдання ще раз перевірити.
4. (Купити) Наталкою нова сукня дуже сподобалася подрузі.
5. Іспит з української мови був успішно (складати) усіма іноземними студентами.
6. Я не бачу (написати) на дошці слова.
7. (Налити) сік був дуже холодним.
8. Тато ремонтував (зламати) замок.

Завдання 15.

Утворіть від поданих дієслів пасивні дієприкметники. Складіть із ними речення.

Зразок: записати – *Записані* у зошит нові слова потрібно вивчити.

Подарувати, зварити, принести, написати,
підкреслювати, помити.

Дієприкметниковий зворот

Дієприкметник разом із залежними від нього словами називається дієприкметниковим зворотом: *Квіти, принесені Петром, дуже сподобалися Оленці.*

означуване слово

дієприкметниковий зворот
Квіти, принесені Петром, дуже сподобалися Оленці.

дієприкметник

означуване слово

Принесені Петром квіти дуже сподобалися Оленці

дієприкметник

Завдання 16.

Прочитайте. Поставте запитання до слів і запишіть речення за зразком.

Зразок: Картини, намальовані художником. – (Що?) картини, (які?) намальовані (ким?) художником.

Книга, прочитана товаришем; овочі, куплені подругою; лист, написаний братом; іграшки, розкидані дітьми; текст, вивчений напам'ять; хліб, випечений вранці; дім, збудований будівельниками; посуд, вимитий сестрою.

Завдання 17.

Прочитайте та запишіть речення. Знайдіть та підкресліть у реченні дієприкметниковий зворот і поставте, де потрібно, кому.

Зразок: Книжка подарована Андрієм на день народження дуже сподобалась Оленці. – Книжка, подарована Андрієм на день народження, дуже сподобалась Оленці.

1. На столі лежить помитий посуд. 2. Сувеніри привезені мною з відпочинку поставлені на видне місце. 3. Овочі та фрукти куплені на базарі лежали в сумці. 4. Виконане Петром контрольне завдання лежить на столі. 5. Хлопчик збирав розкидані по кімнаті іграшки. 6. Сукня вибрана мною подругою була дуже красива. 7. Лист написаний братом я отримав через тиждень. 8. Оксана куштувала страви зварені подругою. 9. Викладач слухав текст перекладений студентами.

Завдання 18.

Прочитайте текст. Слова, виділені курсивом, перекладіть рідною мовою. Перевірте себе за словником.

Необхідність та сутність кредиту

Кредит спочатку мав ознаки випадкового явища, зумовленого особливими взаємовідносинами між *товаровиробниками*: коли *продавцю* потрібно було продавати товар, а в *покупця* не було грошей, щоб його купити. Отже, виникала потреба у передаванні продавцем покупцеві товару на *виплату*, тобто в кредит. У цьому полягає причина необхідності в кредиті.

Для одержання кредиту потрібно, щоб той, хто його надає, *довіряв* тому, хто хоче ним *скористатися*. Термін «кредит», що походить від латинського «*credere*», означає «*вірю*». Коли ж однієї довіри *недостатньо*, оскільки існує великий ризик щодо своєчасного та повного *повернення кредиту*, необхідні певні *гарантії* того, хто має відповідні кошти, або *страхової компанії*.

З розвитком товарного виробництва, особливо коли воно набуває загального характеру, кредит стає

обов'язковим *атрибутом* господарювання. Кредит допомагає уникнути кризових явищ, *здійснювати* виробництво товарів та *обмін* ними. Отже, без кредиту нормальне *функціонування* товарного виробництва взагалі неможливе.

Економічною *передумовою* існування кредиту є *отримання* регулярних доходів тими, хто хоче ним скористатися.

Необхідність кредиту зумовлена *кругообігом* основного та оборотного капіталів *господарюючих* суб'єктів різних форм *власності*. У ході обороту в одних суб'єктів *утворюються* тимчасово вільні кошти, а в інших *виникає* потреба в них, тобто виникає необхідність *залучення* до господарського обороту додаткових коштів для нормального *функціонування* підприємства. Це *протириччя* й вирішується за допомогою кредиту.

Таким чином, кредит – це *суспільні економічні відносини* між різними суб'єктами (юридичними та фізичними особами, державами) з приводу *перерозподілу* вартості у процесі *передавання* один одному в тимчасове *користування* вільних грошових коштів (або матеріальних засобів) на умовах *зворотності, платності та добровільності*.

Завдання 19.

Дайте точні відповіді на питання та запишіть їх, використовуючи матеріали тексту професійного спрямування. Зверніть увагу на головну думку тексту.

- 1) Поясніть значення терміну кредит.
- 2) Як ви думаєте, що означає передавання продавцем покупцеві товару на виплату?
- 3) Чи є довіра необхідною умовою одержання кредиту для учасників угоди?
- 4) Чому без кредиту неможливе нормальне функціонування товарного виробництва?

- 5) Сформулюйте, як зрозуміли поняття *зворотність*, *платність*, *добровільність*?
- 6) Чим зумовлюється необхідність кредиту?

Завдання 20.

- 1) Знайдіть у тексті дієслова, утворіть від них, якщо можливо, дієприкметники. Вкажіть суфікси, за допомогою яких вони утворені.
- 2) Знайдіть у тексті дієприкметниковий зворот. Чи можлива заміна його на синонімічну конструкцію із сполучником *який*?
- 3) Якщо можливо, трансформуйте і запишіть речення.

Завдання 21.

Утворіть пасивні дієприкметники від поданих дієслів. Вкажіть спосіб творення.

Зразок: бажати – *бажаний* (суфікс –ан-).

Дієслова: прочитати, застосувати, пояснити, кредитувати, продавати, довіряти, перекладати, виділяти, перевірити, купити, сплатити, повертати, розвивати, здійснювати, виробляти, обмінювати, отримувати, залучити.

Завдання 22.

Утворіть від поданих дієслів активні дієприкметники. Складіть з ними за вибором шість речень.

Зразок: квітувати – *квітучий сад*. Я бачив *квітучий сад*.

Слова для довідки: кипіти, працювати, згасати, стихати, позеленіти, зростати, функціонувати, господарювати.

Казан, робітник, день, розмови, трави, прибутки, підприємства, суб'єкт.

Завдання 23.

Запишіть дієслова від яких утворені подані іменники.

Іменники: залучення, покупець, обмін, витрати, відношення, дозвіл, передавання, існування, повернення, користування.

Завдання 24.

Утворіть словосполучення з поданими дієприкметниками. Поставте питання до дієприкметників, визначте їх рід та число. Складіть за вибором шість речень із утвореними словосполученнями.

Зразок: Бажаний гість – гість (який?) бажаний – ч. р., однина. До мене прийшов *бажаний гість*.

Дієприкметники: подарований, придбаний, намальований, куплений, принесений, складений, вивчений, одержаний, зварений, прибраний, надісланий, помитий, запропонований.

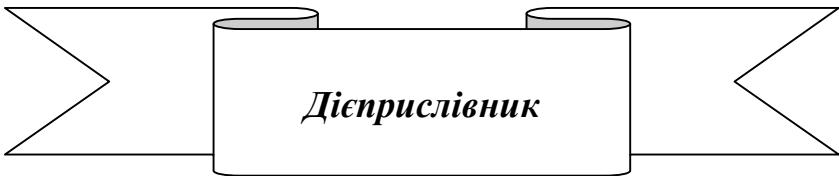
Іменники: книга, автомобіль, картина, авто, подарунок, товар, закони, знання, страви, ліжко, повідомлення, вікно, кредит.

Увага! Вивчіть слова й словосполучення

Атрибут	Attribute
Вільні грошові кошти	Available cash
Гарантії	Guarantees
Добровільність	Voluntariness
Залучення	Attraction
Зворотність	Reversibility
Обмін	Exchange
Оборотний капітал	Current assets
Платність	Serviceability
Повернення	Return
Почувець	Buyer
Перерозподіл вартості	Reallocation of costs

Продавець	Salesman
Протиріччя	Contradictions
Суспільні економічні відносини	Public economic relations
Тимчасове користування	Temporary use
Товарне виробництво	Commodity production
Товаровиробник	Commodity producer

ЗАНЯТТЯ № 25

Морфологічний матеріал: дієприслівник (ознаки, доконаний та недоконаний вид, способи утворення, дієприслівниковий зворот, безособові дієслівні форми на -но, -то).

Тема для бесіди: *Гарантійні послуги комерційних банків.*

Дієприслівник – незмінна дієслівна форма, яка, пояснюючи головне дієслово у реченні, називає додаткову дію. Дієприслівники утворюються від дієслів, мають характеристики дієслів та прислівників і відповідають на питання **що роблячи? що зробивши?**: добре

*відпочиваючи; сумно посміхаючись; перевіряючи завдання;
добре подумавши.*

Завдання 1.

Прочитайте і напишіть дієприслівники, поставте до них питання.

Вітаючи, грюкнувши, говорючи, принісши, кажучи, просячи, прочитавши, стоячи, думаючи, задивившись, посміхнувшись, погулявши, перемигши, живучи, підбігши, розуміючи, сидячи, розповівши, сказавши, проходячи, співаючи, лежачи, подумавши.

Завдання 2.

Прочитайте речення. Назвіть дієприслівники. Поставте до них питання.

1. Проходячи біля книгарні, я побачив свого друга. 2. Петро дивиться телевизор, сидячи на дивані. 3. Прослухавши лекцію, студенти поставили викладачеві кілька питань. 4. Зустрічаючись із подругою в неділю, ми йдемо в кіно. 5. Викладач пояснював нову тему, пишучи на дошці. 6. Слухаючи музику, Олена відпочиває. 7. Купуючи одяг, я завжди раджуся з подругою. 8. Поснідавши, Петро збирається до університету. 9. Прочитавши нову книгу, Дмитро розповів про неї друзям. 10. Принісши додому свіжі овочі, подруги почали готувати смачний салат.

Завдання 3.

Визначте, в якому рядку всі слова – дієприслівники?

1. Аудиторія, поливати, весело, красивий, намалювавши.
2. Червоний, трава, виконаний, писати, читаючи.
3. Виконавши, танцюючи, працюючи, відпочивши, читаючи, надіславши.

До дієслівних ознак дієприслівника належать:

1) дієслівний вид (доконаний або недоконаний): *вмивши*, *приніси* – доконаний вид; *вмиваючись*, *приносючи* – недоконаний вид;

2) перехідність/неперехідність (здатність керувати залежними словами): *вітаючи* (кого?) товаришів, *підготувавши* (що?) відповідь – перехідні дієприкметники; *дякуючи* (кому?) мамі, *зустрівшись* (як?) вчасно – неперехідні дієприкметники.

3) стан (активний/пасивний) – дієприслівники завжди зберігають активний або пасивний стан відповідно до дієслова з якого утворилися: *взувати* – *взуваючись*; *листуватися* – *листуючись* – активний стан; *надіслати* – *надіславши*, *намалювати* – *намалювавши* – пасивний стан.

4) час (співвідноситься з часом дії основного дієслова): *Прочитавши* завдання вголос, викладач *попросив* виконати його в зошиті. – *Прочитавши* – минулий час; *Олена відпочиватиме*, *слухаючи* музику. – *Слухаючи* – майбутній час; *Петро*, *стоячи* біля дошки, *розповідає* про рідну країну. – *Стоячи* – теперішній час.

До прислівникових ознак дієприслівника належать:

1) незмінність;

2) синтаксична роль функції обставини: *Не вивчивши правило, не починайте виконувати завдання.*

Завдання 4.

Прочитайте. Порівняйте. Якими частинами мови є ці слова? Складіть і запишіть речення з поданими словами за зразком.

Зразок: *Виконують – виконуючі – виконуючи.*

Виконують – дієслово. Студенти виконують завдання в зошиті.

Виконуючі – дієприкметник. Студенти, виконуючі переклад, дивилися в словник.

Виконуючи – дієприслівник. Виконуючи домашнє завдання, Олена зробила декілька помилок.

Працюючи – працюють – працюючі.

Танцюючи – танцюючи – танцюють.

Готують – готуючі – готуючи.

Вивчаючі – вивчають – вивчаючи.

Види дієприслівників

Залежно від виду вихідного дієслова розрізняємо дієприслівники недоконаного (*вітáючи, говóрячи, кáжучи, тíшучи*) й доконаного (*намалюва́вши, прині́сши, прочита́вши, прині́сши*) виду.

Дієприслівники недоконаного виду

Дієприслівники недоконаного виду позначають додаткову (другорядну) дію, що відбувається одночасно з основною дією, і відповідають на питання **що роблячи?** Вони утворюються від основи дієслів теперішнього часу недоконаного виду за допомогою суфіксів: **-учи-, (-ючи-)** для дієслів I дієвідміни: нес(уть) + учи – *несучи*, працю(ють) + ючи – *працюючи*; **-ачи-, (-ячи-)** для дієслів II дієвідміни: леж(ать) + ачи – *лежачи*, ход(ять) + ячи – *ходячи*.

Творення дієприслівників недоконаного виду

Дієслово	Основа дієслова теперішнього часу	Суфікс	Дієприслівник недоконаного виду
Лежа́ти	Лож-ать	-ачи-	Ложачи
Говорі́ти	Говор-ять	-ячи-	Говорячи
Полива́ти	Полива-ють	-ючи-	Поливаючи
Жи́ти	Жив-уть	-учи-	Живучи́

Завдання 5.

Виберіть рядок, у якому всі дієприслівники мають **доконаний вид**.

1. Ламаючи, керуючи, запросивши, побачивши.

2. Бажаючи, їдучи, знаючи, радіючи.
3. Заливши, сміючись. взявши, віддаючи.

Завдання 6.

Від поданих дієслів утворіть дієприслівники недоконаного виду. З виділеними словами складіть речення.

Зразок: Стояти – стоячи. *Стоячи* біля дошки, студент розповідав текст.

Сидіти, *працювати*, думати, писати, *виконувати*, говорити, співати, танцювати, стояти, *лежати*, будувати, вітати, *готувати*, читати, ідуть, малювати, розповідати, ходити, *перекладати*.

Завдання 7.

Прочитайте словосполучення. Складіть і напишіть з ними речення.

Готуючи обід, працюючи над завданням, перекладаючи текст, живучи поряд, вивчаючи українську мову, вітаючи викладачів, купуючи одяг, читаючи журнал, їдучи додому, говорячи з товаришем, пишучи лист, стоячи біля дошки, навчаючись на економічному факультеті.

Дієприслівники доконаного виду

Дієприслівники доконаного виду позначають додаткову (другорядну) дію, що відбулася чи відбудеться раніше від основної, і відповідає на питання **що зробивши?** Вони утворюються від основи інфінітива дієслів доконаного виду за допомогою суфіксів **-вши, -ши**: донес(ти) + ши – *донісши*, привез(ти) + ши – *привізши*; здола(ти) + вши – *здолавши*, побачи(ти) + вши – *побачивши*.

Творення дієприслівників доконаного виду

Дієслово	Основа інфінітива дієслів	Суфікс	Дієприслівник доконаного виду, минулого часу
Писати	Писа-ти	-вши	Писавши
Сказати	Сказа-ти	-вши	Сказавши
Перемогти	Перемог-ти	-ши	Перемігши e//i
Підбігти	Підбіг-ти	-ши	Підбігши e//i

ПАМ'ЯТАЙТЕ! Дієприслівники утворюються також від дієслів, які закінчуються на *-ся (-сь)*: *задивляючись, посміхаючись* (недоконаний вид), *задивившись, посміхнувшись* (доконаний вид).

Зразок.

Зразок: Погуляти – погулявши. *Погулявши* в парку, Олена пішла додому.

Підбігти, подумати, сказати, побачити, перемогти, розповідати, *прочитати*, спитати, *почути*, принести, *намалювати*, написати, *зібрати*, виконати, *подивитися*.

Завдання 9.

Виберіть рядок, у якому всі дієприслівники мають доконаний вид.

1. Зробивши, одягнувши, переламавши, постарівши.
2. Списавши, сумуючи, радіючи, повертаючись.
3. Сказавши, шукаючи, вийшовши, забуваючи.

Завдання 10.

Прочитайте речення. Замість крапок використайте подані слова: *підготувавшись, запросивши, написавши, прочитавши, вибравши, склавши, відвідавши, привітавшись.*

1. до контрольної роботи, я написав її на відмінно. 2. іспит, я зателефонував батькам. 3. з друзями, Петро пішов до своєї аудиторії. 4. Студенти завдання, почали його виконувати. 5. найкращий рецепт, подруги приготували салат. 6. хворого товариша, Андрій пішов додому. 7. Петро пив каву, друзів приєднатися. 8. Тетяна почала прибирати кімнату, листа додому.

Завдання 11.

Прочитайте слова. Утворіть від поданих слів дієприслівники доконаного або недоконаного виду. Складіть з ними речення.

Працювати, виконувати, бажати, писати, гуляти, підготувати.

Завдання 12.

Прочитайте речення. Знайдіть дієприкметники та дієприслівники. Визначте стан, вид дієприкметників та вид дієприслівників.

Зразок: *Не зважаючи* на сильний дощ, всі студенти прийшли на заняття. *Не зважаючи* – (що роблячи?), дієприслівник, недок. вид.

1. Таблиці, розроблені викладачами, дуже допомагають студентам. 2. Виконуючи завдання вдома, студентам потрібно бути дуже уважними. 3. Принесена мамою іграшка дуже сподобалася дитині. 4. Я не бачу написану на дошці вправу. 5. Склавши іспит з української мови, ми пішли у кав'ярню. 6. Співаючи улюблену пісню, Тетяна готувала вечерю. 7. У зошиті записано вивчений мною текст. 8. Дивлячись крізь вікно, я побачив свого друга. 9.

Написавши листа додому, я почав виконувати домашнє завдання. 10. Прийшовши до крамниці, ми почали вибирати продукти для вечєри.

Дієприслівниковий зворот

Дієприслівник разом із залежними від нього словами називається дієприслівниковим зворотом: *Студенти, виконавши завдання, пішли на перерву. Бажаючи стати фахівцем з економіки, Андрій вивчає економічні дисципліни.*

означуване слово

Завдання 13.

Прочитайте та запишіть речення. Знайдіть та підкресліть у реченні дієприкметниковий зворот і поставте, де потрібно, кому.

Зразок: Перекладаючи текст Тетяна користувалася словником. – Перекладаючи текст, Тетяна користувалася словником.

1. Приїхавши з рідної країни Амір розповів про неї друзям. 2. Студенти вивчивши нову тему виконують

завдання. 3. Вступивши до університету на Україні мені довелося переїхати до нової країни. 4. Привітавшись Петро сів на своє місце. 5. Зустрівши друзів ми запросили їх у клуб. 6. Стоячи біля розкладу я чекав свою сестру. 7. Ідучи додому я зайшов до книгарні. 8. Вивчивши і зрозумівши нову тему студенти добре виконують домашнє завдання. 9. Skorиставшись запрошенням подруги пішли на концерт. 10. Сашко відпочиватиме дивлячись телевізор.

Безособові дієслівні форми на –но, -то.

Дієслівні форми на *–но, –то* називаються безособовими, бо ними виражається дія, яка вже виконана невідомою особою. Ці дієслівні форми незмінювані, відповідають на питання ***що зроблено?*** Творються безособові форми на *–но, –то* від основи пасивних дієприкметників із суфіксами *–н–, –ен–, –т* – додаванням суфікса *–о*: зр^блений – зр^блено, розб^итий – розб^ито, відкр^итий – відкр^ито, віконаний – віконано. У реченні виконують синтаксичну функцію присудка: Останнє заняття *закінчено*.

Творення безособових дієслівних форм на –но, -то

Дієслово	Пасивний дієприкметник із суфіксами –н-, –ен-, –т-	Суфікс -о	Безособова дієслівна форма на –но, –то
Сказати	Сказа-н-ий	-о	Сказано
Принести	Принес-ен-ий	-о	Принесено
Помити	Поми-т-ий	-о	Помито

Завдання 14.

Прочитайте слова. Знайдіть і выпишіть безособові дієслівні форми на –но, –то. Поставте до них питання.

Їхати, квіти, зроблено, робити, зелений, два, вона, продумано, бігти, піднявши, літо, десять, вони, красивий, загублено, полито, червоніючи, вчитися, діти, любити, налито, вивчено, радіти, будівельник, економіст, чистий, я, весняний, виконано, перекласти, приготовано, батько.

Завдання 15.

Прочитайте слова. Від поданих дієслів утворіть дієприкметник, а з дієприкметника безособову дієслівну форму на –но, –то.

Зразок: Налити – налитий – налито.

Прибирати, порізати, засіяти, переказати, виконати, додати, прибрати, придбати, показати, зварити, поставити, зварити, вивчити, поставити, повідомити, принести, приготувати, складати, підсмажити, зігріти.

Завдання 16.

Виберіть рядок, у якому всі слова є безособовою дієслівною формою на –но, –то.

1. Квітучий, працювати, весна, зшито.

2. Позеленілий, красивий, зроблено, чотири.
3. Підсмажено, зафарбовано, записано, помито.

Завдання 17.

Прочитайте слова. Поставте до них питання. Визначте частину мови і впишіть ці слова до поданої нижче таблиці.

Кіно, намальовано, поставлений, ми, старий, виконавши, співаючі, вісім, кімната, ловити, квітнучий, летіти, чорний, принесений, зроблено, економіст, лежачи, викладач, холодний, пофарбовано, ти, двадцять, танцювати, купуючи, тринадцять, комп'ютер, викладач, пише, любити, смачний, веселий, прибрано, картина, кав'ярня, вони, готуючі, терплячий, подарований, змерзлий, погулявши, ходячи, посміхаючись, рушник, білий, сніг, відкрито, шістнадцять, Петро, любити, складено, іспит, сонячний, весняний, мова.

Іменник	Сестра, ...
Прикметник	
Займенник	
Числівник	
Дієслово	
Дієприкметник	
Дієприслівник	
Безособова дієслівна форма на –но, -то	

Завдання 18.

Прочитайте текст. Слова, виділені курсивом, перекладіть рідною мовою. Перевірте себе за словником.

Гарантійні послуги комерційних банків

Об'єктом гарантій можуть бути найрізноманітніші угоди, які пов'язані з розрахунковими, кредитними операціями, зобов'язання за контрактами, у тому числі зовнішньоекономічними.

У міжнародній практиці існують різні види гарантій.

За своїми організаційно-економічними формами гарантії можуть бути у вигляді *авалю* або *гарантійного листа*.

Аваль – це гарантія, згідно з якою *особа-аваліст бере* на себе відповідальність за *сплату боргів* (перш за все перед власником векселя). Ця згода *оформлюється підписом аваліста на лицьовій (зворотній) стороні векселя або на спеціальному гарантійному листі, який прикріплюється до векселя – алонжі*. Найвність авалю збільшує надійність та привабливість векселя.

За способом виставлення гарантії *поділяються на прямі* (гарантія виставляється банком-платником) та *непрямі* (гарантія виставляється через третій банк).

Залёжно від ступеня участі інших гарантів *розрізняють*:

- *прості гарантії*, які виставляють *організації-гаранти* за дорученням своїх клієнтів на користь його контрагента;

- *контр-гарантії* – *органіація-гарант*, частіше банк, *звертається до банку-кореспондента* з проханням виставити контрагенту його клієнта гарантію та *гарантує* при цьому банку *компенсацію* необхідної грошової суми при настанні *гарантійного випадку*;

- *синдиковані гарантії* – використовуються у випадку великих сум гарантій, тобто коли одна організація-гарант не в змозі *сплатити* всю суму. У цьому випадку гарантії укладають угоду, відповідно до якої у гарантійному випадку кожна сторона *сплачує* свою частку *гарантійної суми*.

Також гарантії поділяють на платіжні та договірні.

Платіжні гарантії включають гарантування платежів за векселями, *акредитивами* та *інкасовими операціями*. Вони широкі використовуються за умови здійснення розрахунків за комерційними кредитами.

До *договірних гарантій* належать *тендерні гарантії*, які пов'язані з організацією торгівлі; *митні гарантії* по сплаті *експортно-імпортного мита*; гарантії, які необхідно *здійснити* згідно з певним контрактом, та інші.

Завдання 19.

Серед слів, виділених курсивом, визначте дієслова у тексті професійного спрямування, утворіть від них дієприслівники.

Завдання 20.

Прочитайте речення. Зверніть увагу на те, що дієприслівниковий зворот можна замінити підрядним реченням зі сполучниками *якщо, тому що, оскільки, коли*.

1) *Бажаючи одержати міцні знання*, студент сумлінно навчався в університеті. – *Оскільки* студент бажав одержати міцні знання, *він* сумлінно навчався в університеті. 2) *Привітавши ювіляра*, ми запросили його до нас на гостини. – *Коли* ми привітали ювіляра, *то* запросили його до нас на гостини. 3) *Закінчивши університет*, Марал буде фахівцем з питань зовнішньоекономічної діяльності. – *Якщо* Марал закінчить університет, *вона* буде фахівцем з питань зовнішньоекономічної діяльності. 4) *Зустрівши колег*, ми

запросили їх до театру. – *Оскільки ми зустріли колег, то запросили їх до театру.* 5) *Прагнучи стати в майбутньому економістом, я вивчаю математику та логіку. – Я вивчаю математику та логіку, тому що прагну стати економістом.* 6) *Виконуючи тестові завдання, завжди необхідно бути зосередженим. – Якщо виконуєш тестові завдання, завжди необхідно бути зосередженим.*

Завдання 21.

Прочитайте речення, трансформуйте їх, замінивши дієприслівникові звороти підрядними реченнями.

1) *Надаючи умовну гарантію, гарант сплачує по гарантійному випадку лише у разі виникнення певних умов.* 2) *Укладаючи угоду про гарантії, необхідно підписати необхідні папери.* 3) *Кредит, об'єднуючи процеси акумуляції тимчасово вільних коштів, вкладення або їхнє розміщення, є привабливим для клієнтів.* 4) *Кредит, обслуговуючи більшу частину товарних потоків, виступає як важливий засіб забезпечення фінансово-господарської діяльності суб'єктів економіки.* 5) *Кредит, створивши сприятливі умови для підтримки малого бізнесу, виступає знаряддям проведення антиінфляційної політики держави.* 6) *Відіграючи значну роль в економіці держави, кредит сприяє створенню умов для налагодження міжнародних зовнішньоекономічних зв'язків.*

Завдання 22.

Прочитайте діалоги та напишіть власні за зразком, використавши словосполучення підготувавшись до занять, зустрівши колегу, закінчивши завдання, бажаючи вивчити, попрацювавши в бібліотеці, прямуючи до університету.

- 1) – Еміль, які ти вивчаєш дисципліни в університеті?
– *Навчаючись в університеті, я вивчаю математику, мікроекономіку, основи економічної теорії та інші.*

- 2) – Олеже, ким ти будеш працювати, коли закінчиш університет?
 - *Закінчивши університет, я буду працювати економістом.*
- 3) – Чи вивчаєте ви статистику та історію економічних учень на економічному факультеті?
 - *Навчаючись на економічному факультеті, я вивчаю статистику та історію економічних учень.*
- 4) – Ви придбали друзів, коли брали участь в економічній олімпіаді?
 - *Беручи участь в економічній олімпіаді, ми встигли придбати друзів.*
- 5) – Ви бажаєте набути додаткових знань з навчальних дисциплін?
 - *Бажаючи набути додаткових знань з навчальних дисциплін, я систематично працюю в бібліотеці.*

Завдання 23.

Дайте відповіді на питання, використавши безособові дієслівні форми на –но, -го.

Зразок:– Вам *надали* гарантійні послуги?

– Так, нам *надано* гарантійні послуги.

- 1) – Ви *прочитали* гарантійний лист?
 - Так, гарантійного листа
- 2) – Ви *одержали* прями гарантії?
 - Так, прями гарантії
- 3) – Вам *повідомили* про гарантійну суму?
 - Так, про гарантійну суму
- 4) – Ви *уклали* контракт?
 - Так, контракт
- 5) – Чи *підготували* митні гарантії?
 - Так, митні гарантії
- 6) – Чи *проведено* інкасові операції?
 - Так, інкасові операції

Увага! Вивчіть слова й словосполучення

Аваль	Surety for a bill; aval
Алонж	Prolong; alonge
Борги	Debts
Гарантійна сума	Retention money
Гарантійний лист	Warranty letter
Гарантійні послуги	Warranty services
Договірні гарантії	Contractual guarantees
Експортно-імпортне мито	Export-import customs duty
Інкасові операції	Collecting business
Контракт	Contract
Контр-гарантії	Counter guarantees
Митні гарантії	Customs guarantees
Непрямі гарантії	Indirect guarantees
Особа-аваліст	Guarantor
Підпис	Signature
Платіжні гарантії	Payment guarantees
Прості гарантії	Ordinary guarantees
Прямі гарантії	Direct guarantees
Синдиковані гарантії	Syndicated guarantees
Тендерні гарантії	Bid guarantee
Угода	Agreement

ЗАНЯТТЯ № 26

Морфологічний матеріал: прислівник: вищий і найвищий ступені порівняння прислівників; типи прийменників.

Тема для бесіди: *Кон'юнктурна теорія грошей українського економіста М.І. Туган-Барановського.*

Прислівник – незмінна повнозначна частина мови, що передає ознаку дії чи стану. Прислівники на позначення способу дії відповідають на питання **як? яким способом?** (*гáрно, погáно, дóбре, вéсело, сýмно, мiцно, спокiйно*). Наприклад: *Андрiй швидко бiжить*. Прислівники на позначення часової ознаки дії відповідають на питання **коли? як довго? доки?** (*сьогóднi, зáвтра, зáраз, учóра, врáнци, давнó, вдень, опiвночi, рáно-врáнци*). Наприклад: *Студенти будуть складати iспит зáвтра*. Прислівники на позначення місця відповідають на питання **де? куди? звiдки?** (*тут, там, знiзу, навкóло, влiво, впрáво, сюди, усюди, згорi*). Наприклад: *Тетяна мешкає поруч*. Прислівник на позначення міри і ступеня **як багато? скiльки? наскiльки?** (*мáло, багáто, двiчi, дóуже, трóхи*). Наприклад: *Петро iде дóуже повiльно*.

Завдання 1.

Прочитайте та порівняйте слова у другому та четвертому стовпчиках.

Питання		Питання	Прислівник
Який?	Легкий	Як?	Легко
Який?	Повільний	Як?	Повільно
Котрий?	Перший	Як?	По-перше
Що?	Вечір	Коли?	Увечері
Який?	Український	Як?	По-українськи
Котрий?	Четвертий	Як?	По-четверте
Який?	Правильний	Як?	Правильно
Що?	Ранок	Коли?	Вранці
Який?	Далекий	Як?	Далеко

Завдання 2.

Прочитайте та поставте питання до прислівників. Впишіть слова до таблиці.

Близько, щотижня, тихо, добре, зараз, тут, далеко, щомісяця, голосно, погано, потім, там, вдома, щороку, неправильно, дуже, сьогодні, ліворуч, учора, приємно, поруч, щовечора, правильно, прямо, повільно, уранці, угорі, щодня, по-англійському, щоранку, удень, по-українському.

Як?	Коли?	Де?
Швидко	Завтра	Праворуч

Завдання 3.

Прочитайте речення. Напишіть питання до виділених слів.

1. *Завтра* вони підуть у театр. 2. *Зараз* студенти виконують завдання. 3. Автобус *швидко* їде. 4. Петро *тихо* сказав. 5. Олена читає *по-українському*. 6. Мій підручник лежить *там*. 7. Викладач пояснює *по-англійському*. 8. У студентів *вчора* був вихідний. 9. Розклад висить *праворуч*. 10. Подруга сидить *ліворуч*.

Завдання 4.

Прочитайте речення. Замість крапок використайте подані прислівники: *по-українському, швидко, вдома, ввечері, дуже приємно, неправильно, завтра, тихо, праворуч, голосно.*

1. Дитина плаче. 2. Петро прочитав текст 3. Студенти готувалися до іспиту 4. Машина їде 5. стоїть великий стіл. 6. Тетяна буде відпочивати. 7. Студентка читає завдання. 8. Андрій виконав домашнє завдання. 9. я їду додому. 10. Мені було отримати цей подарунок на день народження.

Завдання 5.

Напишіть відповіді на питання.

Зразок: Коли Ви снідали? Я снідав *вранці*.

1. Коли Ви обідали? 2. Як студент відповів? 3. Як група виконала домашнє завдання? 4. Як Ви говорите? 5. Де висить дошка? 6. Де лежить Ваш зошит? 7. Як студенти пишуть? 8. Як студентка читає текст? 9. Як говорить викладач? 10. Де Ви відпочиваєте?

Вищий і найвищий ступені порівняння прислівників

Прислівники, які характеризують дію, що виявляється різною мірою і закінчуються на суфікси *-о, -е* (*гáрно, погáно, дóбре, вéсело, сúмно, мiцно, спокiйно*), можуть мати форми вищого і найвищого ступенів порівняння. Кожен ступінь має просту форму (з одного слова) і складену форму (з двох слів). Ступені порівняння прислівників

утворюються так само, як і ступені порівняння прикметників.

Творення вищого ступеня порівняння прислівників

Вищий ступінь				
Початкова форма	+ суфікс – <u>іше, -ше</u>	Проста форма	Більш (менш)+ поч. форма	Складена форма
весело		веселіше		більш весело
міцно		міцніше		менш міцно

Творення найвищого ступеня порівняння прислівників

Найвищий ступінь				
Початкова форма	Префікс най-+поч. форма +суфікс – <u>іше, -ше</u>	Проста форма	Найбільш (найменш) + поч. форма	Складена форма
весело		найвесе ліше		найбільш весело
міцно		найміцні ше		найменш міцно

Завдання 6.

Від поданих прислівників утворіть і напишіть просту і складену форму вищого ступеня порівняння прислівників.

Зразок: швидко – швидше – більш швидко.

Спокійно, сумно, гарно, тихо, голосно, радісно, сумно, весело, добре, цікаво, тепло, смачно, холодно, легко, зручно, важко, довго, низько, чисто.

Завдання 7.

Від поданих прислівників утворіть і напишіть просту і складену форму найвищого ступеня порівняння прислівників.

Зразок: легко – найлегше – найменш легко.

Низько, гарно, цікаво, холодно, тихо, голосно, дорого, зручно, чисто, смачно, світло, близько, важко, тепло, високо, легко, глибоко, дешево, затишно.

Завдання 8.

Прочитайте речення. Поставте виділений прислівник у потрібній формі. Запишіть речення.

Зразок: Андрій добіг до фініша (швидко), ніж Петро. - Андрій добіг до фініша швидше, ніж Петро.

1. Петро написав завдання (високо). 2. Подруга вдягається (гарно) за мене. 3. У цьому супермаркеті товар (дешево), ніж у магазині біля дому. 4. Моя сестра готує (смачно), ніж я. 5. Сьогодні треба вдягтися (тепло), ніж учора. 6. Розповідь Олени про рідну країну була (цікаво). 7. Алі говорить по-українськи (добре) за Аміра.

Завдання 9.

Від поданих прислівників утворіть форми вищого й найвищого ступенів порівняння прислівників, складіть з ними речення.

Зразок: Холодно. Сьогодні на вулиці холодніше.

Швидко, смачно, добре, світло, довго, близько, цікаво.

Завдання 10.

З'ясуйте, у якому рядку не від усіх прислівників можна утворити ступені порівняння.

1. Рішуче, багато, щойно.
2. Гарно, красиво, корисно.
3. Міцно, легко, швидко.
4. Глибоко, рано, швидко.

Завдання 11.

З'ясуйте, у якому рядку до складу всіх словосполучень входять прислівники зі значенням часу дії?

1. Незабаром зазеленіла, здавна називатись, прийшла недавно, зробили утрюх.
2. Канікули щоліта, складали з давніх-давен, зробив вчора, охороняти вдень.
3. Прийшов увечері, відбувається вдень, весело співати, гірко плакати.

Завдання 12.

З'ясуйте, у якому рядку всі слова прислівники?

1. Красивий, п'ять, робити, квітучий, рано.
2. Зеленіючий, трава, він, міцно, весело.
3. Сумно, смачно, гостро, тепло, весело.
4. Голосно, будівельник, молодий, воно, красивіший.

При́менником – називають службову частину мови, яка виражає залежність іменника, прикметника, числівника, займенника від інших слів у словосполученні

або в реченні. Наприклад, у реченні: *Я та мій товариш готувалися до іспиту, який має відбутися завтра о дев'ятій годині ранку в 305 аудиторії.* Без слів *до, о, в* обійтися не можна: вони хоч і не мають самостійного значення, проте вказують на зв'язки між явищами дійсності. В українській мові використовується близько сотні прийменників.

Завдання 13.

Прочитайте та перепишіть речення. Знайдіть та підкресліть прийменники. З'ясуйте їх значення.

1. Післязавтра ми складаємо іспит з української мови. 2. Через місяць у мене будуть канікули. 3. У мого товариша вчора був день народження. 4. Під час сесії я дуже хвилююся. 5. Я поїду додому на автобусі, а моя подруга на маршрутному таксі. 6. Ми домовилися зустрітися біля парку. 7. Позавчора до мене приїжджала сестра. 8. В університеті багато поверхів. 9. Над розкладом висить оголошення. 10. Петро навчається краще за мене.

Завдання 14.

Прочитайте речення. Замість крапок використайте подані прийменники: із-за, серед, біля, з, у, для, напроти, о, через, на.

Зразок: ...дощі викладач записав нову тему. – На дощі викладач записав нову тему.

1. гуртожитку побудували великий супермаркет. 2. На день народження друзі підготували мене сюрприз. 3. Перша пара починається восьмій годині. 4. тиждень приїдуть батьки. 5. товариша є потрібний мені підручник. 6. Хліб лежить столі. 7. будинку чудовий парк. 8. Я подругою

відпочиваю. 9. моїх нових друзів багато іноземців.
10. хмар визирнуло сонце.

Завдання 15.

Складіть і запишіть речення з поданими прийменниками: *серед, з, у, для, над, під, о, через, на, навколо.*

Зразок: У мене багато друзів.

Прості, складні і складені прийменники

За будовою прийменники поділяються на прості, складні і складені.

До *простих* належать найдавніші за своїм походженням прийменники *без, від, по, в, до, для, за, на, над, о, під, про, у, через.*

Складні прийменники утворюються шляхом сполучення двох і більше прийменників: *із-за, з-за, з-під, понад, з-понад, попід, поза, повз, попри.*

До *складених* належать переважно прийменники іменникового й дієслівного походження: *відповідно до, залежно від, у зв'язку з, незважаючи на.*

Завдання 16.

Серед поданих прийменників знайдіть прості, складні і складені. Впишіть прийменники до таблиці.

Після, на, з, у, в, незважаючи на, із-за, до, о, біля, з-за, у зв'язку з, за, серед, попри, з-під, через, над, залежно від, під, навколо, понад, відповідно до, про, від, напроти, проти, з метою, під час, поруч, згідно з.

Прості	Складні	Складені

Похідні і непохідні прийменники

За походженням прийменники поділяються на *непохідні* – *на, у, без, із, над, по* та *ін.* і *похідні*, які утворюються від інших частин мови – *протягом, серед, навкруги, з метою* та *ін.*

Похідні прийменники можуть бути:

а) іменникового походження: *край, коло, кінець, в галузі, з метою, за винятком, в порядку, в плані, за допомогою, в силу, коштом, шляхом, протягом*, наприклад: *Я буду чекати тебе **коло** університету; **З метою** покращення знань з української мови заплановано додаткові заняття цієї суботи;*

б) дієслівного походження: *завдяки, починаючи з, незважаючи на*, наприклад: ***Незважаючи на** погіршення погодних умов, всі студенти прийшли на заняття вчасно;*

в) прислівникового походження: *вздовж, посеред, назустріч, позаду, спереду, близько, поперек, напередодні, навкруги, навколо, проти, відносно, впродовж*, наприклад: ***Назустріч** мені йде мій найкращий товариш; **Впродовж** тижня я дуже хворів.*

Завдання 17.

Доповніть речення, добираючи з дужок потрібні слова або сполучення слів. Прочитайте та порівняйте.

Зразок: Я їду на зустріч Я йду назустріч ... (з подругою; подрузі).

1. Ми поселились у трьох Ми поселились у трьох ... (кімнатах; в одній кімнаті). 2. На горі Нагорі ... (росте ліс; над нами цілу ніч гримали двері). 3. Кожен це пояснював по своєму Кожен це пояснював по-своєму ... (розумінню; і ми ніяк не могли дійти згоди). 4. Хлопці повернули в бік Хлопці повернули вбік ... (із стежки; річки). 5. Я подався в глиб Я подався вглиб ... (лісу; і скоро вийшов на галявину).

Завдання 18.

У якому рядку в усіх словосполученнях прийменник разом з іменником вказує на місце дії.

1. Покласти на парту, висіти над столом, розташуватись біля річки.
2. Взяти зі столу, росли посеред лісу, охнув від жаху.
3. Зупинитись близько лісу, жити під лісом, діяти згідно з законом.

Завдання 19.

У якому рядку всі прийменники є непохідними.

1. У, до, за, при, під.
2. В, заради, з-поміж, посеред, край.
3. О, близько, з метою, протягом, назустріч.

Завдання 20.

У якому рядку прийменник разом з іменниковою формою вказує на напрям дії.

1. Простяглась від неї, тяглася від сходу, спадала до Дніпра.
2. Росте при дорозі, йти до лісу, бігти з братом.
3. Розташуватись довкола лісу, сидить посеред стежки, бути поруч з братом.

ПАМ'ЯТАЙТЕ!

1. Разом пишуться прийменники, утворені від прислівників, іменників та прийменників:

Завдання 21.

Визначте, у якому рядку всі прийменники пишуться разом.

1. Незалежно/від, на/перед, з/під.
2. По/між, згідно/з, під/час.
3. В/наслідок, до/вкола, в/здовж.

Завдання 22.

Визначте, у якому рядку всі прийменники пишуться окремо.

1. З/посеред, по/над, з/метою.
2. У/зв'язку/з, незважаючи/на, згідно/з.
3. По/між, за/винятком, з/під.

Завдання 23.

Визначте, у якому рядку всі прийменники пишуться через дефіс.

1. З/серед, з/попід, з/посеред.
2. У/здовж, що/до, з/над.
3. За/винятком, з/поза, до/вкола.

Завдання 24.

Прочитайте текст. Серед виділених слів та словосполучень знайдіть і випишіть прислівники. Визначте, до яких груп вони належать за значенням, на які питання відповідають.

*Кон'юнктурна теорія грошей українського економіста
М.І. Туган-Барановського.*

Наприкінці XIX – на початку XX століття *надзвичайно бурхливо* виникли дискусії навколо *кількісної теорії грошей*. У цих умовах очевидною була невідповідність старого *устрою грошового господарства*, який базувався на *золотій основі*, новим потребам суспільного життя. Виникла необхідність у *перегляді сутності та принципів функціонування грошового механізму, насамперед класичних постулатів* кількісної теорії. Одним із перших, хто усвідомив це і суттєво переглянув основні теорії грошей, у тому числі й кількісну теорію, був український економіст М.І. Туган-Барановський. *Найбільш повно* й аргументовано свої погляди з основних *монетарних проблем* він виклав у праці «Паперові гроші і метал», що була опублікована в 1916 р.

Уважно М.І. Туган-Барановський розглянув та проаналізував кількісну теорію грошей. *Спочатку* він розкрив недоліки її класичного варіанту, що був викладений у працях І. Фішера. Туган-Барановський визнав за правильну формулу «рівняння обміну», проте вважав, що Фішер нічого нового в кількісну теорію грошей взагалі не вніс, а лише «завершив роботу і дав точний і стислий вираз кількісної теорії в *математичній формі*».

Можна стверджувати, що критика класичної кількісної теорії не означала її повного заперечення. *Навпаки*, вона підштовхнула Туган-Барановського до діяльності над її вдосконаленням.

Безумовно, ідеї Туган-Барановського створили умови для дослідження шляхів впливу грошей на економіку і механізми свідомого регулювання цього впливу. Цим він вдало закріпив основи так званої теорії регульованих грошей, яка підготувала суспільну думку до відмови від повноцінних (золотих) грошей і заміни їх неповноцінними грошима, вартість яких буде планомірно підтримуватися державою і з якої сформувалася сучасна монетаристська теорія.

Розумно розірвавши вузьке коло прямолінійних, спрощених постулатів класичної кількісної теорії грошей, Туган-Барановський істотно розвинув її стосовно до нових економічних умов. Проте свої погляди він назвав не кількісною, а кон'юнктурною теорією грошей, щоб умисне відмежуватися від надто спрощеного її варіанта.

Сутність кон'юнктурної теорії грошей Туган-Барановського полягає в тому, що загальний рівень цін він пов'язує щонайперше не з кількістю грошей, а із загальними умовами товарно-грошового ринку, або загальною кон'юнктурою товарного ринку. У фазі економічного піднесення загальний рівень цін зростає, і вартість грошей знижується. Безперечно, у фазі економічного спаду ціни знижуються, і вартість грошей зростає. Ці коливання цін і вартості грошей в економічному циклі здійснюються, на думку Туган-Барановського, незалежно від кількості грошей, тобто під впливом негрошових чинників.

Завдання 25

Дайте відповіді на питання, використавши текст за професійним спрямуванням.

- 1). Хто є автором кон'юнктурної теорії грошей?
- 2) З приводу чого виникли дискусії серед економістів наприкінці ХІХ – на початку ХХ століття?

- 3) Як називається праця з монетарних проблем М.І. Туган-Барановського?
- 4) З якої теорії сформувалась сучасна монетаристська теорія?
- 5). Під впливом чого, на думку М.І. Туган-Барановського, здійснюється коливання цін і вартості грошей?
- 6) З якими факторами пов'язує М.І. Туган-Барановський загальний рівень цін?

Завдання 26

Складіть речення з похідними прийменниками на матеріалі тексту за професійним спрямуванням.

Довідка: в напрямі до, згідно з, залежно від, в галузі, відповідно до, з метою, незважаючи на, впродовж, завдяки, напередодні.

Завдання 27

Складіть і запишіть речення, використавши словосполучення з прийменниками.

Довідка: українець за походженням, туркмен за походженням, китаєць за походженням; згідно з даними досліджень, згідно з даними спостережень, згідно з даними обчислень; на адресу вченого, на адресу університету, на домашню адресу; на честь ювіляра, на честь науковця, на честь видатного економіста.

Увага! Вивчіть слова й словосполучення

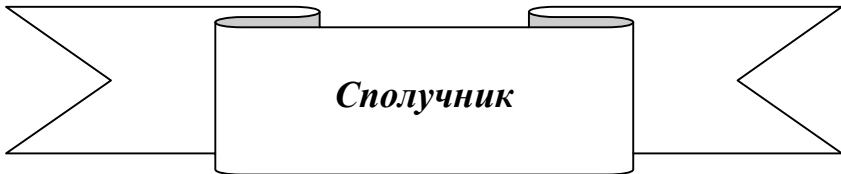
Грошове господарство	Monetary economy
Грошовий механізм	Monetary mechanism
Економічне піднесення	Economic take-off
Економічний спад	Recession
Золота основа	Golden basis
Кількісна теорія грошей	Quantity theory of money
Класичний постулат	Classic postulate
Колівання цін	Price fluctuation
Кон'юнктурна теорія грошей	Conjunctural monetary

	theory
Критика	Criticism
Математична форма	Mathematical formula
Металеві гроші	Coined money
Механізм	Mechanism
Монетаристська теорія	Monetary theory
Монетарні проблеми	Monetary problems
Науковий погляд	Realism
Негрошові чинники	Non-pecuniary factors
Паперові гроші	Paper money
Регулювання	Regulation
Суспільна думка	Public opinion
Теорія регульованих грошей	Theory of regulated money
Товарно-грошовий ринок	Commodity-money market
Формула	Formula

ЗАНЯТТЯ № 27

Морфологічний матеріал: сполучник: типи, способи вживання; частка: вираження ставлення до висловлення; вигук: вираження почуттів, емоцій, волевиявлення.

Тема для бесіди: *Еволюція грошей.*

Сполучник – службова частина мови, що поєднує однорідні члени речення і частини складного речення.

Наприклад, у реченні: *На наступне заняття прочитайте текст і виконайте завдання №7 - сполучник і з'єднує однорідні члени (присудки). Сьогодні ми будемо повторювати минулу тему, бо не всі студенти правильно виконали домашнє завдання - сполучник бо з'єднує прості речення в складне.*

Завдання 1.

Прочитайте та перепишіть речення. Знайдіть та підкресліть сполучники. З'ясуйте їх значення (для чого вони потрібні у реченні?).

1. У парку біля університету багато квітів і дерев. 2. В університеті ми вивчаємо російську мову та українську. 3. У мене з'явилося багато друзів не тільки в моїй групі, а й в інших групах. 4. На вулиці було сонячно, але дуже холодно. 5. Ми пішли до бібліотеки о шостій годині вечора, однак було вже зачинено. 6. Або у вівторок, або у четвер ми будемо писати контрольну роботу з математики. 7. Я вчуся на цьому факультеті, тому що мені подобаються економічні дисципліни. 8. Алі читав текст повільно, проте правильно. 9. Якби я вмів танцювати, то виступав би разом з вами. 10. Олена прийшла на консультацію для того, щоб з'ясувати декілька питань.

Завдання 2.

Прочитайте речення. Замість крапок використайте подані сполучники: і, та, для того щоб, але, якби, тому що, проте, а.

Зразок: Андрій...Петро запізнилися на заняття – Андрій і Петро запізнилися на заняття.

1. у мене було більше вільного часу, я записався би до спортивної секції. 2. Я мій брат їдемо на

канікули до своєї країни. 3. написати курсову роботу, треба працювати у бібліотеці. 4. Сьогодні цілий день іде дощ, дуже тепло. 5. У середу в нас три пари: фізичне виховання, математика українська мова. 6. Я отримав на іспиті з української мови відмінну оцінку, мій товариш – добре. 7. Алі розповідав текст правильно, дуже поспішав. 8. На заняттях мене не було тиждень, я хворів.

Завдання 3.

Складіть і запишіть речення з поданими сполучниками: *і, або, тому що, але, а, якби, для того щоб, бо.*

Зразок: Після занять я піду до бібліотеки, а мій товариш поїде додому.

Прості, складні і складені сполучники

За будовою сполучники поділяються на прості, складні і складені.

До *простих* належать найдавніші за своїм походженням сполучники *і, а, та, але, бо, чи, хоч, як, що.*

Складні сполучники утворюються шляхом сполучення двох слів, що були займенниками, прислівниками, частками: (*щоб (що+б), якщо (як+що), ніби (ні+би), якби (як+би)*).

Складеними сполучниками називаються сполучення кількох слів, у яких повнозначні слова (займенники,

прислівники, частки) уже втратили своє лексичне значення і виконують функцію сполучників: *тому що, через те що, для того щоб, незважаючи на те що, після того як та ін.*

Завдання 4.

Серед поданих сполучників знайдіть прості, складні і складені. Впишіть сполучники до таблиці.

І, незважаючи на те що, як, щоб, чи, якщо, якби, але, тому що, ніби, бо, через те що, хоч, для того щоб, та, що, після того як, а.

Прості	Складні	Складені

Способи вживання сполучників

За вживанням сполучники можуть бути одиничними, парними, повторюваними й неповторюваними.

Повторювані сполучники повторюються два або більше разів підряд при однорідних членах речення або реченнях (*або – або, чи – чи, і – і, ні – ні, то – то, чи то – чи то, не то – не то*): *Перед іспитом я багато готувався: і повторював теми, і виконував завдання, і вчив тексти.*

Парні сполучники вживаються двома частинами при двох різних однорідних членах речення або реченнях (*не тільки – а (але) й, як – так і, хоч – але, хоч – та, не стільки – скільки, якщо – то, чим – тим*): Якщо ми добре будемо

готуватися до занять протягом семестру, то іспит складемо на відмінно.

Одиничні сполучники вживаються тільки між двома однорідними членами речення або між двома реченнями (*і, та, а, але, або, чи, як, мов, проте, зате, однак*): Я та мій друг вирішили вступати до одного вузу, Я дуже поспішав на заняття, однак спізнився на 10 хвилин.

Завдання 5.

Складіть речення з поданими сполучниками за зразком. Визначте спосіб вживання сполучників.

Сполучники: *то - то, проте, хоч – але, чим – тим, і – і, а, або – або, чи.*

Зразок: Якщо сьогодні буде погана погода, то доведеться летіти іншим рейсом. – якщо – то – парний сполучник.

За синтаксичною роллю в реченні сполучники поділяються на сурядні й підрядні.

Сурядні сполучники з'єднують між собою незалежні слова (однорідні члени речення) або незалежні одна від одної частини складного речення (сурядні речення): Андрій і Петро навчаються в одному університеті; Цього тижня я їду додому і мій товариш теж має такі плани.

Сурядні сполучники діляться на:

1) єднальні: одиничні – *і, (й), та, також*; повторювані: *і – і, ні – ні (ані-ані)*; парні: *не тільки – але й (не тільки – а й), як – так і*: Не тільки на сьогодні прогнозують дощі, але й на завтра.

2) протиставні: *а, але, та (у значенні але), проте, зате, однак, все ж*: Я дуже хотіла придбати цю сукню, але грошей не вистачило.

3) розділові: одиничні – *або, чи*; повторювані – *або – або, чи – чи, хоч – хоч, то – то, не то – не то, чи то – чи то*: То сонце визирне, то знов захмарить небо.

Завдання 6.

Складіть речення з поданими сполучниками за зразком. Визначте, який тип сурядного сполучника вживається у реченні .

Сполучники: *але, або, як – так і, проте, чи то – чи то, і, хоч – хоч.*

Зразок: *Чи то в кімнаті стало холодно, чи то у мене підвищилася температура.*

Сполучники підрядності з'єднують нерівноправні частини складнопідрядного речення: Мене не було тиждень на заняттях, через те що я хворів.

Підрядні сполучники діляться на:

1) порівняльні (*як, мов, наче, ніби*): Я, як і моя мати, буду економістом;

2) причинові (тому що, через те що, бо, оскільки): Я не поїду сьогодні до друзів, бо мені треба готуватися до контрольної роботи;

3) умовні (якби, коли б, якщо): Коли б ви не пропускали заняття, то готуватися до іспиту було б легше;

4) мети (щоб, для того щоб): Щоб встигнути на літак, треба поїхати на таксі;

5) допустові (хоч, незважаючи на те що): Мій брат гарно танцює, незважаючи на те що ніколи цьому не навчався;

6) часові (після того як, як тільки, поки): Поки у мене канікули, я можу поїхати додому;

7) наслідковий (так що): Дощ був дуже сильний, так що я одразу змок до нитки.

Завдання 7.

Складіть речення з поданими сполучниками за зразком. Визначте, який тип підрядного сполучника вживається у реченні .

Сполучники: так що, наче, через те що, якби, для того щоб, хоч, як тільки, тому що, оскільки.

Зразок: Сьогодні я піду до бібліотеки, оскільки мені треба написати реферат.

Завдання 8.

Визначте, у якому рядку всі сполучники підрядні.

1. Як тільки, як, якщо, і.
2. Щоб, або, та, ні – ні.
3. Бо, тому що, оскільки, після того як.

Завдання 9.

Визначте, у якому рядку всі сполучники сурядні.

1. Щоб, і, незважаючи на те що, хоч.
2. Однак, не тільки – але й, але, проте.
3. Для того щоб, після того як, і, чи.

Завдання 10.

Визначте, у якому рядку всі сполучники складні.

1. Щоб, якщо, ніби, якби.
2. І, а, та, через те що.
3. Тому що, для того щоб, як, що.

Частки – незмінювані службові слова, які надають окремим словам, словосполученням або реченням додаткових відтінків у значенні. Вживаються частки для відображення ставлення автора до висловленого. Наприклад, у реченні: *Так, я був у Києві* – частка *так* стверджувальна, підсилює значення події для автора.

За значенням частки поділяються на такі типи:

1) частки, що виражають додаткові смислові відтінки значень слів, словосполучень або речень:

а) вказівні: *ось, осьде, он, оце, ото*. Наприклад: Ось він іде.

б) означальні: *якраз, саме, власне, дійсно, майже*.
Наприклад: Майже всі студенти виконали завдання правильно.

в) обмежувально-видільні: *тільки, лише, навіть*.
Наприклад: Лише я знаю відповідь на це питання.

г) підсилювально-видільні: *аж, ж, же*. Наприклад: Я аж підскаочив.

2) модальні частки, які вказують на ставлення до дійсності:

а) модально-вольові: *хай, нехай, би, б, ну, давай*.
Наприклад: Давай підемо до кінотеатру сьогодні.

б) стверджувальні: *так, еге, атож, гаразд*. Наприклад:
Так, я буду завтра вранці.

в) заперечні: *не, ні, ані*. Наприклад: Я не прочитав на сьогодні текст.

г) питальні: *хіба, невже, чи, ну*. Наприклад: Хіба ви не бачили новий розклад на дошці?

д) порівняльні: *мов, наче, ніби*. Наприклад: *Краплі дощу блищать ніби коштовне каміння.*

3) емоційно-експресивні: *що, що за, як, ну й, куди там, адже, де там*. Наприклад: *Ну й що ви оце робите?*

4) словотворчі й формотворчі частки: *-ся (-сь), -будь, -небудь, хтозна, -казна, -аби-, де-, -сь, ні-, ані-, був, була, було, бувало*. Наприклад: *Слід частіше посміхатися.*

Завдання 11.

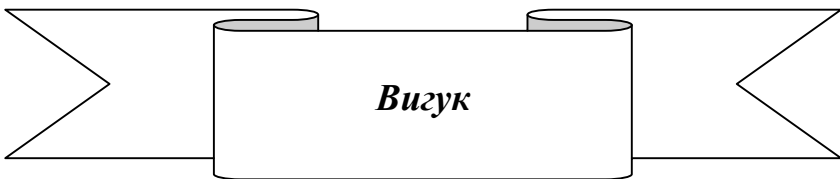
Прочитайте та переписіть речення. Знайдіть та підкресліть частки. З'ясуйте їх значення (для чого вони потрібні у реченні?).

1. Оце речення прочитайте ще раз. 2. Хай товариш допоможе розібратися тобі із цим завданням. 3. Гарзд, завтра зустрінемося. 4. Ні сьогодні, ні завтра ми не зможемо зустрітися. 5. Невже це не почекає до завтра? 6. Ну й чого ви запізнилися? 7. Саме зараз почнемо читати новий текст. 8. Тільки зараз я зрозумів свою помилку.

Завдання 12.

Складіть і запишіть речення з поданими частками: лише, так, аж, саме, майже, оце, невже, не, невже, куди там, еге.

Зразок: Так, завтра я буду на першій лекції.

Вигук – незмінна частина мови, що служить для безпосереднього вияву почуттів, емоцій, різних волевиявлень людини, не називаючи їх. Вигуки не належать ні до самостійних, ні до службових частин мови.

Вигуки в мові виступають заміниками речень. Їхнє ж конкретне значення великою мірою залежить від контексту, ситуації. Наприклад, вигук *ох*: *Ох*, *як він говорив! Який був голос!* – висловлює захоплення; *Ох... як ти мене злякав!* – виражає переляк.

За значенням вигуки поділяються на емоційні, наказово-спонукальні, застигли форми спілкування та звуконаслідувальні слова.

1) *Емоційні* вигуки виражають почуття, настрій, переживання, стан людини, її ставлення до різних явищ дійсності:

а) задоволення, захоплення, веселий настрій, почуття бадьорості: *Ура! Ой! Ох! О! Ага! Ого!* Наприклад: *Ой*, *яка ж ти гарна.*

б) психічний стан, заклопотаність, переживання або негативне ставлення до фактів чи явищ буття: *Ай! А! Пхе! Ах! Ой! Ху! Тьху!* Наприклад: Ай! – *Я вдарився.*

в) вигуки, що позначають кінець, провал певної справи, страх: *Ай! А! Пхе! Ах! Ой! Ху! Тьху! Лишенько! Матінко моя!* Наприклад: Ой! Матінко моя!
Допоможіть! – *хтось кричав.*

2) *Наказово-спонукальні* вигуки виражають наказ, спонукування, засіб впливу на поведінку тварин:

а) вигуки, що виражають оклики, звертання: *Гей! Ого-го! Алло! Агу! Караул! А-киш! Но! А-бир! Ачу! Тю-тю-тю-тю! Цін-цін-цін! Цоб! Цобе!* Наприклад: Алло! *Я вас не чую!*

б) вигуки, що виражають прямий наказ або сигнал до початку чи закінчення певної дії: *Цить! Тс! Геть! Плі! Гайда! Марш! Ну! На! Натє!* Наприклад: Цить!
Досить розмовляти!

3) *Застиглі формули спілкування* виражають привітання, пробачення, подяку, побажання тощо: *Добрідень! Здрастуйте! Здоровенькі були! Дякую! Прошу! На добраніч! На все добре! Моє шанування! Йй-богу!* Наприклад: Добрідень! *Я дуже радий вас бачити!*

4) До вигуків близько стоять *звуконаслідувальні слова*. З вигуками їх зближує характер звукового оформлення. Вони становлять умовне відтворення криків тварин, шумів, вибухів тощо: *гав-гав, кукуріку, бе-е-е, мяу-мяу, так-так-так, трах, бах*. Наприклад: Гав-гав! – *десь недалеко почулося*.

Завдання 13.

Складіть і запишіть речення з поданими вигуками: *Ну!, На все добре!, Ай!, Ой!, Ого!, Ох!, Дякую!, Алло!, бах, Здрастуйте!*

Зразок: Здрастуйте! Почнемо наше заняття.

Завдання 14.

Перш ніж прочитати текст, згадайте значення термінологічних понять: *гроші, грошовий еквівалент, товар, вартість, обіг, грошові знаки, грошова система, інфляція, банківська справа.*

Еволюція грошей

Боротьба між сріблом і золотом за «грошовий трон» у товарному світі була довготривалою. Цей етап у розвитку грошей характеризувався паралельним функціонуванням золота та срібла у ролі грошей й називався *золото-срібним біметалізмом*. Закінчився він наприкінці ХІХ століття перемогою золота та встановленням *золотого монометалізму*.

На цій стадії розвитку грошей золото виконувало роль грошового еквівалента безпосередньо, але потім в обігу його стали замінювати *знаками вартості*. Спочатку це були монети, що стерлися або були *фальсифіковані*, які не

мали тієї вартості, що на них позначалася. Потім з'явилися мідні та інші монети і, нарешті, паперові гроші, що взагалі не мають власної, внутрішньої вартості (за винятком витрат на друкування), а лише представляють її в обігу. З витісненням реальних грошей із обігу й заміною їх грошовими знаками відбувається перехід від грошової до знакової форми вартості.

Її поява зумовлена тим, що у своїй еволюції гроші існують не тільки у вигляді металевих (мідних, срібних, золотих), а й паперових – знаків вартості, що замінили в обігу повноцінні металеві гроші.

У Стародавньому Китаї у VIII столітті нашої ери в обігу з'явилися боргові розписки, які обмінювалися на повноцінне золото. Саме їх можна вважати першими паперовими грошима.

У XIII столітті Китай завоював Чингізхан, який нічого не змінив у діючій грошовій системі. Його нащадки свято зберігали порядок, який був встановлений їх великим предком. Оскільки древні народи не знали законів грошового обігу, то на 1500 рік імперію чингізидів вразила перша у світі інфляція, пов'язана з переповненням в каналах обігу паперових грошей.

В Європі перші паперові гроші з'явилися в Англії у XVII столітті. На те, щоб населення країни визнало їх повноцінним платіжним засобом замість золотих монет, знадобилося три так звані «паперові бунти» та майже століття часу.

Але функціонування паперових грошей та монет, як знаків вартості в обігу, на певному етапі стає гальмом для подальшого розвитку обміну. І на зміну знаковій вартості приходить ідеальна форма вартості. Вона є наступним етапом в еволюції грошей і пов'язана з появою у грошовому обігу кредитних грошей (банкнота, вексель, чек) та нових форм кредитних грошей – депозитних та

електронних грошей. Причиною появи цих форм грошей є не тільки еволюція грошей, а й подальший розвиток банківської справи.

Завдання 15.

Прочитайте текст за абзацами. За кожним із них дайте відповіді на питання.

- 1) Чим закінчилася боротьба між сріблом і золотом за «грошовий трон» наприкінці ХІХ століття?
- 2) Якими знаками вартості в обігу замінювали золото?
- 3) Чим зумовлений перехід від грошової до знакової форми вартості?
- 4) Як ви зрозуміли, в якій країні з'явилися перші паперові гроші?
- 5) Де і коли відбулася перша в світі інфляція?
- 6) Коли з'явилися в Європі перші паперові гроші?
- 7) Що являють собою кредитні гроші та їхні нові форми?

Завдання 16.

Прочитайте текст, знайдіть у ньому *сполучники* та поясніть їхнє вживання. Зверніть увагу на те, що сполучники у цих реченнях виражають відношення *з'ясувальні, причинові, протиставні та єднальні*.

Гроші еволюціонують й у наш час. Поступово в обігу розвинених країн світу зникають паперові гроші, а їх місце все більше займають електронні. Прикладом тут може служити електронна система грошових розрахунків, що отримала певний розвиток в країнах Заходу. За прогнозами американських економістів, до 2050 р. у США майже не залишиться в обігу готівки. Ідеальна форма вартості є вищою формою, бо гроші як реальність зникнуть, а залишиться лише їхній ідеальний образ.

Які нові форми грошей з'являться незабаром – невідомо, але що це станеться – не викликає сумніву.

Завдання 17.

Продовжіть речення, використовуючи конструкції зі сполучниками, визначте їхню синтаксичну роль.

- 1) Гроші еволюціонують, (бо, тому що)..... .
- 2) Необхідно враховувати зміни, (що) відбулися у
- 3) Причиною появи депозитних та електронних грошей є не тільки еволюція грошей, (але й)..... .
- 4) На зміну знакової вартості приходять ідеальна форма вартості, (через те що)..... .
- 5) Етап золото-срібного біметалізму у розвитку грошей закінчився наприкінці ХІХ століття, (оскільки)..... ..

Завдання 18.

Прочитайте речення. Визначте, яких додаткових відтінків у значенні надають їм частки.

- 1) *Саме* всі господарські агенти, які беруть гроші в борг або надають їх у позику, взаємодіють на ринках позикового капіталу.
- 2) *Власне* капітал – це фактор виробництва, застосування якого дозволяє підвищити ефективність людської праці.
- 3) *Дійсно*, споживач може заощаджувати частину свого поточного доходу.
- 4) *Так*, споживач може витратити в поточному році більше, ніж дозволяє його дохід, беручи гроші в позику або використовуючи кредит.
- 5) *Якраз* у короткостроковому періоді фірма в умовах монополістичної конкуренції може отримувати економічний прибуток, зазнавати збитків або вирішувати проблему закриття.

Завдання 19.

Дайте повну стверджувальну відповідь на питання, використовуючи частку так.

- Зразок:** - *Ви підготувались до заліку з мікроекономіки?*
- *Так, ми підготувались до заліку з мікроекономіки.*

- 1) Ви прочитали текст про еволюцію грошей? 2) Чи може споживач заощаджувати частину свого поточного доходу?

3) Чи взаємодіють господарські агенти на ринках позикового капіталу? 4) Чи може споживач брати гроші в позику або одержувати кредит? 5) Чи еволюціонують гроші? 6) Чи будуть з часом з'являтися нові форми грошей?

Увага! Вивчіть слова й словосполучення

Англія	England
Банкнота	Banknote
Боргова розписка	Bill of debt
Вексель	Bill of exchange
Грошова форма вартості	Money form of value
Депозитні гроші	Deposit money
Друкування	Printing
Електронні гроші	e-money
Європа	Europe
Золотий монометалізм	Single standard
Золоті монети	Goldfinch
Золото-срібний біметалізм	Double standard
Кредитні гроші	Credit currency
Мідні монети	Copper coins
Платіжний засіб	Payment instrument
Срібні монети	Silver coins
Стародавній Китай	Ancient China
Фальсифікація	Sophistication
Чек	Cheque

**ВИКОРИСТАНА ТА РЕКОМЕНДОВАНА
ЛІТЕРАТУРА:**

1. Алексієнко Л.А. Електронний підручник з української мови для дистанційного навчання (Морфологія) // Електронний ресурс: Мова.info (дійсний на 20.05.2010).
2. Близнюк О.П., Шевчук І.Л. Гроші та кредит: курс лекцій. – Харків: ХДУХТ, 2009. – 250 с.
3. Горпинич В.О. Морфологія української мови: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: ВЦ "Академія", 2004. – 336 с.
4. Збірник рецептур національних страв та кулінарних виробів: для підприємств громадського харчування та всіх форм власності. – Харків: Фактор, 2002. – 752 с.

5. Зубков М.Г. Сучасний український правопис: Компл. довідник. – 10-те вид., випр. й допов. – Х.: ФОП Співак Т.К., 2009. – 320 с.
6. Кулішов В.В. Основи економічної теорії: Підр. для студ. вищ. навч. закл. – Львів: Магнолія Плюс, 2005. – 516 с.
7. Лисенко О.О. Українська мова для іноземних студентів: Навч. пос. / Лисенко О.О., Кривко Р.М., Свіглична Є.І., Цапко Т.П. – К.: Центр навч. літ., 2010. – 240 с.
8. Мацько Л.І. Українська мова: Навчальний посібник / Мацько Л.І., Мацько О.М., Сидоренко О.М. – Донецьк : ТОВ ВКФ "БАО", 2003. – 480 с.
9. Оспіщев В.І., Лачкова Л.І., Близнюк О.П. Фінанси. – К.: Знання, 2008. – 366 с.
10. Романова М.І., Устюгова Ж.В. Основи банківської справи. – К.: Центр навч. літ., 2007. – 168 с.
11. Сучасний український правопис. Практичний довідник / Укл. Попко О.Г. – Харків: ФОП Співак Т.К. 2009. – 192 с.
12. Чистякова А.Б. Українська мова для іноземців: Підручник для іноземних студентів вищих навчальних закладів / Чистякова А.Б., Селіверстова Л.І., Лагута Т.М. – Х.: Індустрія, 2008. – 384 с.
13. Ющук І.П. Українська мова. – К.: Либідь, 2004. – 640 с.

Навчально-методичне видання

АРДЕЛЯН Марина Володимирівна
РУДЕНКО Світлана Миколаївна
САПОЖНІКОВА Лариса Яківна
БОРИСОВА Аліна Олексіївна

**УКРАЇНСЬКА МОВА
ДЛЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ I-IV КУРСІВ**

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Авторська редакція

Підп. до друку .06.10. Формат 60 x 84 1/16 Папір офсет.

Друк. офсет. Ум. друк. арк. 19,4. Обл.-вид. арк. 17,3.

Тираж прим. Зам.

Видавець і виготовлювач

Харківський державний університет харчування та торгівлі

вул. Клочківська, 333, Харків, 61051

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 2319 від 19.10. 2005 р.